

Å eie bolig – et vanskelig valg?

*En intervjustudie av eritreiske og etiopiske
flyktningers handlingsmuligheter, oppfatninger og
ønskemål på boligmarkedet i Oslo.*

Marita Sanni

Masteroppgave i samfunnsgeografi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

Februar 2009

Forord

Først og fremst må det rettes en stor takk til alle informanter som har latt seg intervju, samt andre eritreere og etiopiere som har bidratt med informasjon og hjelp. Uten denne innsatsen hadde det rett og slett ikke vært noen oppgave.

Jeg vil også takke veilederen min Terje Wessel for å ha motivert meg til å jobbe videre når ting har stoppet opp, for å ha gitt grundige tilbakemeldinger og ikke minst delt av sin ypperlige faglige ekspertise.

Det blir rart å forlate Blindern. Mange medstudenter har kommet og gått i løpet av disse årene, men livet på Harriet Holters har vært godt. Den fantastiske stemningen på pauserommet har vært uvurderlig for å få pusterom mellom øktene på lesesalen (eller er det lesesalen som har vært pusterom mellom øktene på pauserommet?). Bra har det vært uansett! Takk til alle de superdupre studentene i tredje etasje. Jeg inkluderer alle, men nevner gjennomlesere Ingunn og Ida, samt Linda, Elin og Aase Kristine spesielt. Mange har blitt gode venner som jeg planlegger å pakke med meg ut av Blindern og ta med videre i livet.

Selvsagt, og heldigvis, er det også personer utenom det faglige miljøet som har vært viktige. En takk må rettes til mamma og pappa for moralsk og økonomisk støtte. En spesiell takk til pappa for å ha sagt at ”det skal være sånn, det er meningen at det skal ta tid” når jeg har bekymret meg over at tiden har rast av gårde, og til mamma som tok meg med til Eritrea, for gjennomlesing og hjelp til å finne informanter. Måten dere fyller hver dag til maks gjør dere begge til en stor inspirasjon. Søsken Karina og Yosief som har laget liv i heimen på Tasta når jeg er hjemme på besøk, og familien McAdam/Eriksen for lån av gjesterom når det trengtes, fortjener også en takk. Sistemann er Cathrine, som ikke har vært med meg i Osloboblen. Gjennom nesten daglig kontakt har jeg husket på at jorden ikke bare kretser om Harriet Holters. Takk for daglig forfriskende utenrikskorrespondanse!

Oslo, februar 2009

Marita Sanni

Innhold:

1. Innledning.....	6
Bakgrunn for problemstillingen.....	7
Levekår og boligsituasjon.....	8
Problemstillingen	8
Bakteppe og teoretisk innfallsport	10
Oppgavens oppbygning	12
 2. Eritreiske og etiopiske innvandrere – hvor kommer de fra?.....	13
Eritrea og Etiopia – informantenes opprinnelsesland.....	13
Et innblikk i relevant eritreisk historie.....	14
Samfunnsmessige forhold i Eritrea.....	14
Kort om etiopisk relevant historie.....	15
Om å være eritreisk flyktning.....	16
Oppsummering.....	17
 3. Boligmarkedet for innvandrerbefolkningen i Norge.....	18
Det norske boligmarkedet.....	18
Hvor og hvordan har innvandrerbefolkningen bosatt seg.....	20
Oppsummering.....	21
 4. Teoretisk perspektiv.....	22
Teori om byers indre differensiering.....	22
Handlingsteori og DBO-perspektiv.....	23
Supplerende tilnærming innen handlingsteori.....	26
Innvandringsforskning.....	28
Stengsler i veien.....	28
Forskning på innvandrergrupper i boligmarkedet.....	29
Annen aktuell forskning.....	30
Begrensninger ved DBO-perspektivet.....	32
Oppsummering.....	33
 5. Metodiske vurderinger og verktøy.....	34
Bakgrunn for metodevalg.....	34
Om kvalitative forskningsintervju.....	34
Om valg og utvalget.....	35
Rekruttering av informanter.....	37
Språklige aspekter.....	39
Intervjusamtalene.....	40
Min rolle som forsker.....	43
Analyse og tolkning.....	45

En hermeneutisk tilnærming til materialet.....	46
Etiske betraktninger.....	47
 6. Presentasjon av informantene.....	 49
Feven.....	49
Isaias.....	49
Eden.....	50
Michael.....	50
Abraham.....	51
Elias.....	51
Tekle.....	51
Hannah og Miriam.....	52
 7. Informantenes handlingsmuligheter.....	 54
Økonomiske forpliktelser.....	55
Begrensninger som følge av deres livs - og arbeidssituasjon.....	59
Inntekt og husholdsinntekt.....	60
Arbeidstilknytning.....	61
Bostøtte.....	62
Oppholdstillatelse.....	63
Erfaringer fra hjemlandet.....	64
Oppsummering.....	65
 8. Ønskemål og preferanser.....	 66
Om dagens leiesituasjon.....	66
Ønsker om retur.....	67
Betydningen av bosted.....	71
Nettverk og miljø.....	71
Betydningen av å bo i Oslo.....	72
Oppsummering.....	75
 9. Oppfatninger.....	 76
Tilegning og forståelse av informasjon.....	76
Tanker om det norske boligmarkedet og eierboligidealene.....	81
Økonomiske aspekter rundt boligkjøp.....	81
Eierboligens forbindelse med trygghet og framtidsutsikter.....	85
Oppfatninger om norske eierboligidealer.....	89
Oppfatninger om gruppas posisjon på boligmarkedet i Oslo.....	90
Oppsummering.....	93
 10. Konklusjon.....	 94
Forskningsspørsmålene – funnene.....	94
Sammenhenger og faktorer bak individuell handling.....	97
Mekanismedannelse hos informantene.....	98
Hannah.....	100

Andre faktorer.....	101
Intuitive responser.....	101
Indikasjoner på intuitive responser i min studie.....	102
Avslutning.....	104
Litteraturliste.....	105
Vedlegg 1. Informasjonsskriv.....	108
Vedlegg 2. Intervjuguide.....	109

Kapittel 1: Innledning

Målet med denne oppgaven er å nærme seg en forståelse for hvorfor ikke- vestlige innvandrere i Oslo befinner seg i leiesektoren og ikke i eiersektoren på boligmarkedet¹. Dette er interessant fordi man i Norge har hatt langsiktige politiske mål om å legge til rette for at flest mulig skal ha mulighet til å eie egen bolig (Hansen 1999). Stortingsmelding nr. 23 (2003-2004) viser i tillegg til det overordnede boligpolitiske målet at alle skal bo trygt og godt, at vanskeligstilte boligsøkere prioriteres på boligmarkedet og at de skal sikres en bolig de klarer å holde på. Dette målet oppnås lettere ved å eie enn ved å leie bolig. Videre kan oppgaven være relevant i et integrasjonsperspektiv ved at innvandreres flytting fra leieboliger til eierboliger blir sett på som et aspekt av en integrasjonsprosess (Biterman 1993). Høye leieandeler kan dermed ses på som en mulig indikasjon på at innvandrere ikke, på en eller flere områder, er integrert i det norske samfunnet.

Oppgavens tilnærming til dette temaet er en dybdestudie eritreiske og etiopiske leietakere, og hensikten er å gi innsikt i hvilke tilpasninger og vurderinger som foretas på person- og husholdningsnivå. Oppgaven kan også gi indikasjoner på hvilke faktorer som kan inngå i studier av aggregerte mønstre (jf. leie- og eierandeler). Statistisk var omtrent 20% av etniske nordmenn leietakere i Oslo i 2001, mens andelen blant innvandrere var på noe over 40%². Min tilnærming kan imidlertid ikke gi forklaringer på disse prosentandelene. Innvandrerbefolkningen er svært heterogen, og det er store forskjeller på eier- og leieandeler mellom ulike grupper av innvandrere, i tillegg til innad i de enkelte innvandrergruppene. Jeg har derfor tatt utgangspunkt i etniske grupper som har høy leieandel, nemlig eritreere og etiopiere, for å søke mer inngående forståelse for deres praksis i boligmarkedet.

Ideen til oppgaven kom gjennom Vitenskapsbutikken i forbindelse med et prosjektoppdrag fra Helse- og velferdsetaten (HEV) i Oslo. HEV ønsket et slikt prosjekt på grunn av behov for mer kunnskap om hvordan informasjon påvirker oppfatning om, og benyttelse av, de økonomiske boligvirkemidlene blant innvandrergrupper. Min oppgave prøver ikke å dekke dette prosjektoppdraget fullstendig, og heller ikke direkte. Oppgaven berører imidlertid aspekter av

¹ Statistisk sentralbyrå har sluttet å bruke begrepene vestlig og ikke-vestlig. De blir likevel brukt i oppgaven av mangel på praktiske alternativer.

² Folke- og boligtellingsen 2001: <http://www.ssb.no/fobinnvbolig/tab-2002-11-12-12.html>, nedlastet 16.02.09

prosjektoppdraget, ved fokus på en utvalgt gruppes tilgang til, og forståelse av, informasjon om offentlige økonomiske boliglåneordninger.

Bakgrunn for problemstillingen

Mye tyder på at økonomiske forhold er en hovedårsak til at mange ikke-vestlige innvandrere har en svak posisjon på det norske eierboligmarkedet. Det kan imidlertid tenkes at det er andre årsaker som bidrar til dette, og at disse også er viktige å ha fokus på. I Soria Moria erklæringen (2005) presenteres arbeidet for et flerkulturelt samfunn som et sentralt satsningsfelt i Norge. I et slikt samfunn må det finnes rom for at mennesker kan ha andre preferanser enn det som kan karakteriseres som tradisjonell norsk livsstil. Dette kan også relateres til boligproblematikk, ved at det ikke uten videre bør regnes som selvsagt at nordmenns sterke preferanser for å bo i eierbolig skal overføres til Norges voksende innvandrerbefolkning. Dette utelukker imidlertid ikke at innvandrere også kan ha egne eierpreferanser, og forholder seg til de økonomiske fordelene som finnes ved å kjøpe egen bolig i Norge. Hvis så er tilfelle, bør integreringspolitiske tiltak bidra til at innvandrere skal få så gode sjanser som mulig til å skaffe seg eierbolig. Innvandringspolitikken bør ikke ha som mål å assimilere innvandrere til norske boligforhold, men gi muligheter til integrering slik at innvandrere skal ha tilsvarende levekår som etniske nordmenn. Norske myndigheter har også en målsetning om at etniske minoriteter, og befolkningen generelt, ikke skal bli boende permanent i utleieboliger. Å bli i leiesegmentet vil på sikt kunne være en fattigdomsfelle, og dermed videre bidra til sosial ekskludering. Det regnes derfor som en offentlig målsetning å hjelpe personer som ønsker det, men ikke klarer det selv, over i eiersegmentet (Stortingsmelding nr. 23 2003-2004). En del av oppgaven blir derfor å se nærmere på utvalgets oppfatninger av de norske eierboligidealene, og hvordan de relaterer seg til boligmarkedet i Norge. Først gjøres imidlertid kort rede for innvandreres generelle levekår, inkludert deres boligsituasjon, i dette kapittelet.

Levekår og boligsituasjon

I følge en Epland et al. (2004) har personer i ikke-vestlige innvandrershusholdninger tre ganger så høy sannsynlighet for å tilhøre gruppen fattige sammenlignet med befolkningen generelt. Data fra Statistisk sentralbyrå³ viser at flyttestrømmene innad i Norge har en klar sentraliseringstendens, hvor boligmarkedet allerede er presset. Oslo er også den byen i Norge som har flest innvandrere, både totalt og andelsvis⁴. Man kan tenke seg at disse faktorene skaper ekstra press på den sektoren av boligmarkedet som er tilgjengelig for innvandrere med relativt dårlig økonomi. Oppgaven vil derfor også ta for seg viktigheten av å bo i nettopp Oslo, der presset på boligmarkedet er høyest.

Nordiske kvantitative studier viser at en del innvandrergруппers flytting fra leie til eie går sent, og at innvandrere ofte flytter mellom leieboliger (Børresen 2006, Özüekren et al. 2002). I en norsk studie viste det seg at det var store variasjoner i hvordan de ulike innvandrergруппene i studien beveget seg mot eierboliger, noen tilnærmet likt etniske nordmenn, mens leieboligen dominerte andre grupper (Søholt 2007). Denne oppgaven omhandler hovedsakelig eritreere. De hadde ved siste Folke- og bolig telling (2001) en leieandel på om lag 45 prosent i Oslo⁵. Tillegg er det to etiopiske informanter. Grunnen til at informanter fra begge disse gruppene har blitt valgt, utdypes i senere kapittel. Etiopiere har i Oslo en leieandel på om lag 55 prosent⁶. De eritreerne og etiopierne jeg har intervjuet har kommet til Norge som flyktninger, fra en tretti år lang krig mellom de to landene, samt fra udemokratiske og diktatoriske regimer som har vært kjennetegnet av en svært vanskelig menneskerettssituasjon.

Problemstillingen

Selv om det finnes en god del kvantitative studier og statistikker om forskjellene mellom etniske nordmenn og innvandrere når det gjelder boligforhold, går ikke disse i dybden når det gjelder innvandrernes egne oppfatninger og forklaringer på hvorfor boligsituasjonen deres er som den er. Dette nevnes for eksempel i en rapport om innvandreres boforhold i en kvantitativ studie fra Statistisk sentralbyrå:

3 Statistisk sentralbyrå: <http://www.ssb.no/befolkning/>, nedlastet 04.05.07

4 Statistisk sentralbyrå: <http://www.ssb.no/emner/02/01/10/innvbef/>, nedlastet 04.05.07

5 Folke- og Boligtellingen 2001, tilsendt på mail fra Britt Bråten i Statistisk sentralbyrå Mai 2008.

6 Folke og Boligtellingen 2001, <http://www.ssb.no/fobinnvbolig/tab-2002-11-12-12.html>, nedlastet 20.10.08.

”Hvor mye av forskjellene som skyldes forskjeller i smak og preferanser, hvor mye som er uttrykk for manglende ressurser til å få bedre bolig, og hvor mye som skyldes boligstrukturen i de områdene (særlig på Oslo Øst) hvor det allerede bor mange innvandrere, kan vi ikke si noe om på grunnlag av dette materialet” (Østbø, 2004:65-66).

Dette stemmer også overens med mine søk etter studier som omhandler dette. Det finnes ikke mange studier med en kvalitativ tilnærming til innvandreres høye leieandel på boligmarkedet her i Norge. Innvandrere i leiesektoren er derfor blitt oppgavens tema, og utgangspunktet knyttes til en tendens hvor eritreiske og etiopiske innvandrere i vesentlig større grad er leietakere enn etniske nordmenn.

Oppgaven har som utgangspunkt at forklaringer på høye leieandeler er komplekse og ikke generaliserbare. Børresen (2006) har for eksempel gjort en liknende studie blant tyrkere og pakistaneres bosetning og boligvalg i Danmark, hvor dette ble bekreftet. Et gjennomgående og tydelig inntrykk hun fikk gjennom denne studiens kvalitative del, var at spørsmål om boligvalg ikke gav konkrete svar om årsaker til deres boligsituasjon, men også komplekse svar om livet som innvandrer i det danske samfunn mer generelt. For å inkludere slike aspekter, vil derfor også livet som innvandrer i det norske samfunn, og spesielt forholdet til det norske boligmarkedet, bli undersøkt.

Kort oppsummert er dette de konkrete spørsmålene jeg ønsker å belyse:

1. Hvordan oppfatter informantene det norske boligmarkedet og eierboligidealene?
2. Mangler informantene kunnskap og innsikt i det norske boligmarkedet?
3. Er informantene leietakere fordi de til forskjell fra nordmenn ikke prioriterer eie av egen bolig?
4. Oppfatter informantene at de har økonomiske begrensninger som står i veien for å etablere seg på eiermarkedet?
5. Har informantene inntrykk av at andre personer i samme etniske gruppe oppfatter lignende begrensninger, vurderinger eller livsmål?
6. Hvilken betydning har det å bo i Oslo?

Bakteppe og teoretisk innfallsport

Et kriterie for utvelgelsen av informantene er at de leier leilighet innenfor den administrative avgrensingen av Oslo by. Studien innlemmer en relevant tidsepoke som spenner fra intervjutidspunkt sommeren og høsten 2008 og tilbake til informantenes immigrasjon til Norge. Relevante erfaringer fra hjemlandet blir også diskutert. Oppgaven gjør også bruk av eksisterende statistikker, i stor grad fra Statistisk sentralbyrå og Oslo kommune. Jeg vil imidlertid hovedsakelig basere meg på en kvalitativ intervjustudie av eritreiske og etiopiske innvandrere som bor i Oslo. Det er viktig å bemerke at man gjennom en slik tilnærming ikke forventer resultater som kan generaliseres, men en dypere forståelse for et fenomen eller tendens.

Forskningsspørsmålene kan relateres til forklaringer på menneskelig handling. Hedström (2005) argumenterer for at en mekanismeforklaring er den mest egnede tilnærmingen i samfunnsvitenskap, og anvendes i oppgaven. Kjerneideen er at man forklarer et sosialt fenomen ved hjelp av enheter og aktiviteter, som oftest aktører og deres handlinger. Denne typen forklaring baseres ikke på universelle lover, men den spesifiserer og kartlegger mekanismer som viser hvordan fenomener skapes. Mekanismeforklaringer defineres ulikt av ulike forfattere, men hovedtanken er å skape forståelse for hvordan handling og regelmessigheter er skapt.

En måte å forklare de relevante elementene i en mekanisme med tanke på handling, er ved hjelp av Hedströms *DBO-perspektiv*. B står for *belief* og blir i denne oppgaven definert som aktørens oppfatninger, D står for *desire* og viser til aktørens ønskemål, mens O står for *opportunities* og forklarer de ulike handlingsmulighetene som synes tilgjengelige for aktøren.

Jeg ønsker å undersøke informantenes relasjoner til boligmarkedet i Oslo med utgangspunkt i dette perspektivet. Aktørene er innvandrere, eller mer presist eritreiske og etiopiske innvandrere. Handlingene defineres altså som atferd som kan relateres til boligmarkedet, blant disse aktørene. DBO-perspektivet er imidlertid ikke helt dekkende. Gjennom studien har det vist seg at også andre bakgrunnsfaktorer kan være relevante, men disse vil jeg komme tilbake til avslutningsvis.

Det finnes også tidligere norsk forskning som har relevans for de perspektiv og temaene jeg har valgt å undersøke. Her beskrives faktorer som kan påvirke innvandreres forhold til, og atferd på boligmarkeder. Dette kan dermed fungere som

en introduksjon til faktorer som er relevante for denne oppgaven. Her viser jeg til noe av det Susanne Søholt fokuserte på i sin doktorgradsavhandling.

For det første har situasjonelle forhold betydning, så som om innvandreren kom som student, fremmedarbeider eller krigsflyktning, samt på hvilket tidspunkt de ankom Norge. Felles for innvandrergruppene i Søholt (2007) sin studie er at de ved ankomst til Norge ikke tenkte at dette skulle bli permanent bosted. Etter hvert som informantene fikk sosial og økonomisk tilknytning i Norge syntes de imidlertid det ble mer aktuelt å bli værende. Mitt valg om å studere en innvandrergruppe som ikke utelukkende er nyankomne, er altså ikke bare viktig på grunn av at de da har hatt tid og mulighet til å opparbeide seg et økonomisk grunnlag for å kjøpe bolig. Det kan altså også være viktig fordi det kan synes som innvandrere som ankommer Norge, ofte ikke umiddelbart planlegger å bli på lang sikt, og at boligkjøp dermed på dette tidspunktet blir et mindre viktig mål.

Søholt (2007) tar også opp at medlemskap i etniske nettverk og ”etnisk bagasje” kan spille en rolle i forhold til eierboligmuligheter blant minoritetsgrupper. ”Etnisk bagasje” henspeiler på hvordan hjemlandets normer og praksiser kan gi utslag i ulike preferanser for informanter med ulike kulturelle bakgrunner. Normer og praksiser relatert til bolig kan være mer eller mindre sentrale aspekter ved hjemlandets kultur. Etniske nettverk forklares som uformelle relasjoner, her innen innvandrergruppen, som kan bidra til å gi bedre tilgang til knappe ressurser som informasjon, kapital og bolig. Nettverk kan dermed spille en viktig rolle i forhold til tilgjengelighet av bolig. Disse nettverkene påvirkes også av innvandrergruppens økonomiske situasjon på gruppenivå. Er det en ressurssterk gruppe, vil man lettere få tilgang til uformelle lån innen gruppen. I tillegg har mange innvandrere økonomiske forpliktelser utenfor egen husstand av en annen karakter enn etniske nordmenns typiske forpliktelser, for eksempel økonomisk støtte til familiemedlemmer som ennå er i hjemlandet. Økonomiske forpliktelser til familie eller nettverk er faktorer som kan hindre individuelle handlingsmuligheter.

Med utgangspunkt i slike aspekter kan man fastslå at refleksjoner omkring rasjonell handling er nødvendig. Søholt (2007) skriver i sin oppgave at man må være åpen for flere forståelsesmodeller enn økonomisk nyttemaksimering når man studerer hva som driver boligsøkende med minoritetsbakgrunn i bolighåndteringsprosessen. Et individ har ikke tilstrekkelig oversikt til å alltid handle rasjonelt. Hun nevner og Føllesdal (1982) i denne sammenheng, hvor han også skriver om menneskets evner til

å handle rasjonelt. Han konkluderer med at man ikke kan snakke om det rasjonelt handlende mennesket, men heller om mennesket som streber etter å være rasjonelt, og har rasjonaliteten som norm. I tillegg bør man heller ikke umiddelbart anta at alle ønsker å handle rasjonelt på individ og husstandsnivå. Andre kulturer og tankemodeller har betraktelig mindre fokus på egen vinning enn vestlig tenkning.

Oppgavens oppbygning

I dette kapittelet har jeg gjennomgått bakgrunnen for oppgaven og dens forskningsspørsmål og avgrensninger. I de neste to kapitlene vil jeg utdype oppgavens kontekst med relevant historie om eritreere og etiopieres opprinnelsesland og om boligmarkedet i Norge. Kapittel 4 er teorikapittelet, der jeg går nærmere inn på DBO-perspektivet som inkluderer handlingsmuligheter, ønskemål og oppfatninger. Disse aspektene legger grunnlaget for analysens struktur. I dette kapittelet viser jeg til relevansen av å bruke et slikt perspektiv ved å vise til tidligere forskning innen feltet. Kapittel 5 er metodekapittelet. Her gjennomgår jeg hvordan oppgavearbeidet er gjennomført: om valg av metode, datainnsamling, analysearbeid og etiske betraktninger. I kapittel 6 presenterer jeg kort mine informanter, slik at de lettere skal huskes gjennom analysekapittelet. Deretter følger analysedelen, som utgjør kapittel 7, 8 og 9. Disse omhandler henholdsvis informantenes handlingsmuligheter, ønskemål og oppfatninger, og er basert på informantenes meninger og sitatutsagn. Kapittel 10 er oppgavens avslutning med konkluderende kommentarer til oppgavens forskningsspørsmål. Her viser jeg til sammenhengene mellom de foregående aspektene i analysen, og hvordan disse kan innebære individuelle mekanismer. Indikasjoner på at det ligger flere og andre typer faktorer til grunn for handling blir også presisert, og det påpekes at dette fører til begrensninger ved DBO-perspektivet.

Kapittel 2: Eritreiske og etiopiske innvandrere – hvor kommer de fra?

Eritrea og Etiopia – informantenes opprinnelsesland

Denne oppgaven er en dybdestudie av et utvalg eritreere og etiopiere på leiemarkedet i Oslo. Opprinnelig var planen å holde meg til eritreiske informanter. Arbeidet med å få tak i informanter gikk imidlertid i stor grad gjennom kontaktpersoner. Ved et av intervjuene oppdaget jeg at informanten jeg intervjuet var født i Eritrea, men oppvokst i Etiopia. I et annet tilfelle intervjuet jeg en informant som viste seg å være fra Etiopia men hadde tilbrakt deler av barndommen i Eritrea. Jeg har valgt å bruke disse to informantene, og har dermed informanter fra to land. Jeg setter allikevel på ingen måte likhetstegn mellom de to landene. Imidlertid fant jeg ut at bakgrunnen til de to informantene ikke var nevneverdig ulik de andres, slik at dette ikke syntes å være problematisk. I tillegg har landene en historie som er knyttet til hverandre, blant annet fordi de har ligget under samme herredømme. Deportasjon over grensene har også vært vanlig. I løpet av intervjuene med etiopierne har jeg imidlertid sjekket at informantene ikke er fra den sørlige regionen av Etiopia der tilknytningen til Eritrea er svakere. Likhetene i bakgrunnen til disse to gruppene er også blitt bekreftet av personer med god kjennskap til de to landene. I følge Elias Amare⁷ har grupper fra de to landene som er oppvokst i grensenære områder eller med ”et bein i hvert land”, i stor grad felles kultur- og språkhistorie. Da han snakket om konfliktløsning i området, nevnte han at det å fokusere på felles kultur var en mulig tilnærming mellom de to landene, siden folk på begge sider av grensen stod hverandre nær på det kulturelle plan.

Dette kapittelet gir en kort utgreiing om eritreisk og etiopisk historie, samt forhold og menneskerettigheter der. Deretter gir jeg en innledende beretning om hvordan det oppleves å komme som eritreisk flyktning til Skandinavia.

7 Fra møte med Elias Amare i Oslo 25.11.08. Amare er eritreisk flyktning til USA, men har returnert til hjemlandet igjen. Der jobber han blant annet som journalist, innen fredstiltak, i et utvalg for å fremme eritreisk film og som eritreisk leder for FAIR.

Et innblikk i relevant eritreisk historie

Eritrea er et ungt land. Det var tidligere innlemmet i Etiopia, etter en lang periode som italiensk koloni fra slutten av 1800-tallet. Italia hadde stor innvirkning på urbanisering, bydannelse, jordbruk og administrasjon. Imidlertid gjorde overgangen til fascistregime i Italia på 1920-tallet at styringen av kolonien i større grad fikk preg av segregasjon, der italienerne i kolonien hadde de mest fordelaktige posisjonene. Under andre verdenskrig overvant britiske styrker det italienske militæret i det som var dagens Eritrea⁸. På dette tidspunktet var planen at Eritrea skulle bli egen stat. FN besluttet imidlertid i 1952 at Eritrea skulle innlemmes i Etiopia, men med et visst selvstyre. Året 1962 ble imidlertid et vendepunkt da Etiopia besluttet å endre Eritreas status fra å ha et visst selvstyre, til å bli en provins av Etiopia. Dette utløste den eritreiske frigjøringskrigen under ledelse av Eritrean Liberation Front (ELF). En utbrytergruppe av denne ble dannet i 1970 og fikk etter hvert navnet Eritrean People's Front (EPLF). Dette var en marxist-leninistisk inspirert organisasjon, med sentralisert militær styring og streng disiplin. Kamper mellom de to gruppene førte til at ELF bli fordrevet til Sudan. Etter en lang og blodig frigjøringskrig drevet av ulike geriljaer og grupperinger fikk Eritrea selvstendighet i 1993 etter en FN - arrangert folkeavstemning.

I 1998 blusset krigen mellom de to landene opp igjen, denne gangen med utgangspunkt i en grensekonflikt. Denne krigen ble også blodig, i tillegg til at den ble preget av deportasjoner av personer på begge sider av grensene. Det ble inngått våpenhvileavtale mellom Etiopia og Eritrea mot slutten av år 2000, og FN overvåket det betente grenseområdet⁹. Fra den tid og fram til i dag har det vært ustabilitet i våpenhvilen, samtidig som at FNs framtidige rolle har blitt mer usikker.

Samfunnsmessige forhold i Eritrea

På en rekke områder lever den eritreiske befolkningen under forhold som ikke er i samsvar med menneskerettighetene. Myndighetene har også blitt kritisert for å handle på en måte som hindrer individers ytrings- og handlingsfrihet.

Det er ikke religionsfrihet i Eritrea. Selv om både islam og kristendom er tillatt, er det bare fire religiøse retninger som er tillatt: den eritreiske ortodokse kirken,

⁸<http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/profiles/Eritrea.pdf>, nedlastet 22.02.08

⁹Landinfo: <http://www.landinfo.no/index.gan?id=575&subid=0#who>, nedlastet 22.02.08

den lutherske kirken, den katolske kirken og islam. Ved praktisering av religiøse retninger utenom disse fire, risikeres fengsling, husarrest og tortur uten rettergang og uten muligheter for å ha kontakt med verden utenfor. Fengslinger og tortur foregår under svært umenneskelige forhold, i underjordiske celler i militærleire samt i metallcontainere. Fengsling av hjemvendte flyktninger, kritiske journalister og politikere forekommer også¹⁰. Rettsvesenet i Eritrea har og måttet tåle kritikk, for eksempel for at dommere har militær i stedet for juridisk bakgrunn.

Militærtjenesten i Eritrea er også hard og lang. Både jenter og gutter har obligatorisk militærtjeneste fra de er 17 år. Det rapporteres om at menn kan bli holdt i såkalt nasjonaltjeneste helt til de er godt over 50 år. Det er ikke mulig å slippe militærtjeneste på grunnlag av religiøs eller politisk overbevisning, og forsøk på å unnsnippe tjenesten blir hardt slått ned på. Straff for unnlatelse av militærtjeneste kan også gå ut over familiemedlemmer. Det har de siste årene vært en opptrapping av rekruttering av spesielt unge gutter, der politiet systematisk leter fram unge gutter i avspærrede nabolag¹¹.

Kort om etiopisk relevant historie

Bortsett fra en fem års okkupasjon av Italia, er Etiopia det eneste landet i Afrika som ikke har vært under vestlig kolonistyre. Etter Haile Selassie keiserdømme, kom Oberst Mengistu til makten med sitt marxistiske regime. I 1977 lanserte regimet kampanjen «Rød Terror». Dette var en kampanje rettet mot motstandere av regimet, og i tillegg til storstilt forfølgelse, drap og frykt førte det til at flere hundre tusen flyktet ut av landet. Dette skapte misnøye i deler av befolkningen, og sammen med EPLF som kjempet sin frigjøringskamp, ble det ført væpnet kamp mot Mengistus regime¹². Den urolige situasjonen forhindret nødhjelp, noe som resulterte i en omfattende sult- og tørkekatastrofe, og de humanitære forholdene ble ytterligere forverret. I 1991 tok den etiopiske opposisjonen makten i Etiopia, og samtidig ble Eritrea selvstendig. I den påfølgende perioden hadde de to landene et tett økonomisk og politisk forhold. Denne varte som nevnt fram til en grensetvist som førte til at konflikten blusset opp igjen. Dette førte til deportasjoner av sivile over grensen på begge sider. Den 3-årige grensekrigen førte til at titusentalls ble drept og 340 000 etiopiere flyktet fra sine

10 Amnesty International: <http://www.amnesty.org/en/region/africa/east-africa/eritrea>, lastet ned 25.02.08

11 Landinfo: <http://www.landinfo.no/index.gan?id=575&subid=0#who>, lastet ned 25.02.08

12 Landinfo: <http://www.landinfo.no/index.gan?id=486&subid=0>, nedlastet 16.01.09

hjem. Våpenhvilen mellom de to landene har som tidligere nevnt ikke ført til noen fredsavtale, og forholdet mellom landene er fremdeles svært spent.

Menneskerettighetssituasjonen blir i flere kilder beskrevet som svært dårlig. Det er blant annet rapportert om drap begått av landets sikkerhetsstyrker, fangeovergrep, tortur, fengslinger uten lov og dom, samt begrenset presse- og organisasjonsfrihet. Myndighetskritiske aktivister er svært utsatte. Til tross for at Etiopia regnes som et av verdens fattigste land, er landet nå inne i en periode med kraftig økonomisk vekst. De etiopierne som søker asyl i Norge gjør ofte dette på grunnlag av risiko for forfølgelse på grunn av opposisjonsvirksomhet og kjønnsrelatert forfølgelse.

Om å være eritreisk flyktning

Kibreab et al. (1983) har skrevet en beretning om livet som eritreisk flyktning i Sverige. Dette er ikke en representativ studie, men kan gi et innblikk i aspekter som kan være gjeldende også i Norge. Beretningen er blant annet basert på intervjuer med eritreiske flyktninger i Sverige. De fleste av disse hadde feilaktig eller så og si ingen kunnskap om Sverige før ankomst. De som hadde oppfatninger om Sverige trodde det svenske samfunnet var problemfritt, og med fullstendig religionsfrihet. Blant de intervjuede viste det seg at det som var viktigst i det nye landet var å føle seg trygg og sikker. En av de intervjuede forklarte at det var en fysisk og psykisk lettelse å ikke ha sikkerhetspoliti på nakken, samt å slippe redselen for eksplosjoner og krigføring.

Kjønnsrollemønsteret i Sverige og Eritrea svært forskjellig. I Eritrea innebærer den tradisjonelle mannsrollen å ha forsørgeransvar og i stor grad være beslutningstaker. Kvinnens hovedansvar er hjem og omsorg. I Sverige fikk kvinnene i større grad mulighet til å ha sin egen økonomi, samtidig som mannen kunne oppleve å miste sin forsørgende funksjon ved at den arbeidskompetansen han hadde hjemmefra ikke lenger var anvendbar. I tillegg kunne familien bli avhengig av sosialhjelp. Blant de intervjuede var det også flere som opplevde rasisme, både fordi de var svarte og på grunn av at de var innvandrere. Dette var spesielt tydelig blant svensk/eritreiske par, der eritreeren opplevde å bli møtt med uvilje av myndigheter, mens deres svenske ektefelle opplevde imøtekommenhet ved samme forespørsel. Kibreab et al. (1983) nevner også at det oppstår problemer med manglende informasjon og forståelse mellom en del eritreiske flyktninger og det svenske systemet. Dette kan

eksemplifiseres med at skattesystemene er annerledes, slik at manglende informasjon har resultert i at eritreere har fått høye restskatter. Det viktigste budskapet forfatterne ønsker å formidle er at for å lette flyktningers hverdag i Sverige må det gis god rådgiving allerede fra ankomsttidspunkt. Erfaringene fra de intervjuede i denne beretningen var nemlig at de opplevde at de kun ble tildelt materielle ressurser, mens at de ellers følte seg overlatt til seg selv.

Oppsummering

Dette kapitlet har gitt et innblikk i informantenes hjemland. Begge landene har en omfattende krigshistorie, der uroligheter og etniske gnisninger ennå pågår. Om de har erfaringer fra hjemlandene kan dette være fra en tilværelse der de ikke har hatt stabile og gode levekår. Selv om det ikke ble fokusert på det i intervjuene, kan noen av informantene også selv ha opplevd krig og uroligheter. De kommer fra land der individuelle rettigheter, sikkerhet og rettssikkerhet i liten grad har fungert. Eritreas status som selvstendig stat er nokså ny, og er et resultat av store offer gjort av det eritreiske folk. Det kan dermed antas at dette har vært med på å påvirke og styrke emigrerte eritreeres sterke bånd til hjemlandet. Neste kapittel vil handle om hva de kommer til i Norge.

Kapittel 3: Boligmarkedet for innvandrerbefolkningen i Norge

Innvandring til Norge er ikke nytt. Den innvandringen jeg fokuserer på her, er den som har skjedd det siste halve århundret. Den første store gruppen som kom til Norge var fremmedarbeiderne, hovedsakelig tyrkere og marokkanere. Så, tidlig på 1970-tallet begynte en av dagens største innvandrergrupper å ankomme. De kom også som fremmedarbeidere, nemlig pakistanere. Denne åpne innvandringen skapte reaksjoner i opinionen, sannsynligvis både på grunn av fremmedfrykt og fordi velferdsstatens goder ikke ble opprettholdt for denne gruppen. Mange av disse fremmedarbeiderne hadde dårlige boforhold. Dette bidro til innvandringsstoppen i Norge i 1975 (Tjelmeland 2003). Dette var den første bølgen i den nye innvandringen. Den neste innvandringsbølgen bestod av familiene til fremmedarbeiderne som kom gjennom familiegjengenforening, og som i stor grad valgte å bli i Norge på mer permanent basis. Den tredje bølgen av innvandrere startet mot slutten av 1970-tallet. Da var det ikke fremmedarbeidere, men asylsøkere og flyktninger som i hovedsak utgjorde innvandringen. Blant de første som kom var chilenerne og vietnamesiske båtflyktninger. Felles for andre og tredje innvandringsbølge var at norske myndigheter måtte tiltrettelegge for at innvandrene ikke skulle være i Norge på kort basis. Dette krevde at det i større grad ble foretatt tilrettelegginger til det norske samfunnet, gjennom blant annet språkopplæring i både norsk og morsmål, skolegang, tilgang til helsetjenester, boligtilpasning samt utvidet informasjon og tolketjenester. Dette var en kort utgreiing om de såkalte nye innvandringsbølgene til landet. Videre følger en forklaring på hva som har møtt innvandrere på boligmarkedet, fra starten av den første innvandringsbølgen og fram til i dag. Avslutningsvis setter jeg eritreiske og etiopiske innvandrere inn i denne innvandrings- og boligmarkedskonteksten.

Det norske boligmarkedet

Som sagt baseres denne studien på eritreiske og etiopiske flyktninger som bor i Oslo. Som i mange større byer og hovedsteder preges boligmarkedet her av høyt press. Her følger en kort forklaring på utviklingen av det norske boligmarkedet, med fokus på trekk ved dette som har spesiell relevans for gruppen jeg studerer, i tillegg til hva som kjennetegner boligmarkedet i Oslo spesielt.

Boligmarkedet i Norge kan siden andre verdenskrig deles inn i to hoveddeler. I den første perioden bar boligmarkedet preg av høy grad av regulering av boligmassen. I Oslo var det lav andel selveierboliger. Først i 1980/81 fikk innvandrere rett til å bo i kommunale boliger. Før det var de i stor grad henvist til et privat leiemarked, ofte med lav standard (Søholt 2007). Ansiennitetsreguleringer virket også hemmende på innvandreres muligheter til å komme inn i sameierboliger og i borettslag. Av de tidlige tiltakene rettet mot innvandrere var opprettelsen av Selskapet for innvandrerboliger (SIBO) i 1976 og Selskapet for flyktningeboliger (FLYBO), opprettet i 1979. Hovedformålet med disse selskapene var å sikre tilfredsstillende boligforhold for innvandrerbefolkningen, samt å være behjelpelige med boliglån og dekning av boliginnskudd (Brochmann 2003). I følge Søholt (2007) var terskelen for å oppsøke SIBO lav, og flere ansatte hadde minoritetsbakgrunn og snakket samme språk som boligsøkerne. SIBO bidro til å gi innvandrere tilgjengelighet til den regulerte delen av boligmarkedet, til å formidle informasjon om leieboliger, samt å bidra med lån, bostøtte og medlemskap i boligkooperasjoner. På 1970 – tallet begynte også forskning på innvandrere og boforhold i Norge.

I den andre perioden som startet på midten av 1980-tallet ble borettslagsmarkedet avregulert, det vil si at borettslagsboliger hovedsakelig ble omsatt til markedspris. I tillegg endret leiemarkedet seg ved at mange leieboliger ble omgjort til eierboliger. Leiemarkedet endret seg også fra at gårdeiere bodde i egen bygård og leide ut leiligheter i denne, til at kommersielle selskaper og mindre utleiery som ikke nødvendigvis bodde i bygården tok over. Etter overgangen til et fritt marked skjedde det en prisøkning på boliger. Dette kunne få stor betydning for innvandrere. Jo senere de var kommet til Norge, jo høyere var den økonomiske terskelen for å komme inn på boligmarkedet. De økte boligkostnadene regnes å være en medvirkende årsak til at minoritetsbefolkningen ikke i større grad er på eiermarkedet. Større grupper i minoritetsbefolkningen har fortsatt med å leie, til tross for økt minoritetsandel og synkende leieboligsegment (Søholt 2007).

Etter prisøkningen på 1980 tallet, kom et kraftig krakk. Dette krakket kom samtidig som det var stor økning i antall flyktninger og asylsøkere til Norge. Myndighetene hadde store problemer med å finne husrom til alle de nyankomne, og klarte i mindre grad enn tidligere å opprettholde sin målsetning om plassering utenfor de store byene, og spre innvandrerne blant annet til Nord-Norge og mindre byer og bygder. Kommunen solgte etter krakket en del kommunale leiligheter i Oslo øst billig,

noe som gjorde eierboliger tilgjengelige for en del innvandrere som allerede leide disse (Brochmann 2003).

Etter denne nedgangsperioden med både lave boligpriser og boligbygging, har det imidlertid stort sett vært sammenhengende økning i både bolig- og husleiepriser¹³. Denne økningen har vært mye større i storbyene i Norge enn i resten av landet. Boligprisene har i tillegg nesten alltid vært høyere i Oslo og Akershus enn landsgjennomsnittet (Gulbrandsen et al. 2003). I Oslo er prisene på boliger preget av et øst/vest-skille. For eksempel kan en bolig i sydlige deler av Oslo selges for halvparten av det en tilsvarende bolig kan selges for på vestkanten. Et vendepunkt i boligpolitikken er dessuten at Husbanken som tidligere bevilget generell støtte til boligbygging, nå i hovedsak er et støtteapparat for vanskeligstilte (Barlindhaug 2005). Det er også verdt å nevne at fra 2004 fikk både husleieloven, borettsloven og eierseksjonsloven artikler som forbyr diskriminering. Det er imidlertid ikke sikkert at dette blir fulgt i praksis, det frie boligmarkedet gjør at selger og utleier i realiteten har stor makt til å velge kjøper og leietaker. Undersøkelser viser at det ennå forekommer etnisk diskriminering på boligmarkedet i Oslo, for eksempel ved at personer med etnisk minoritetsbakgrunn betaler høyere husleier enn andre på grunn av at de blir oppfattet som lite attraktive leieboere (Søholt 2007).

Hvor og hvordan har innvandrerbefolkningen bosatt seg?

Først på 1980 – tallet, da de store flyktningsstrømmene nådde Norge, begynte myndighetene å involvere seg i om hvorvidt flyktningene skulle plasseres i kommuner over hele landet eller konsentreres til storbyene. Fram til dette tidspunktet gikk innvandringen stort sett til Sør-Norge. Et viktig spørsmål har dermed vært om flyktninger skal *lases* til de byene de først blir plassert, ved at de kun skal få økonomisk støtte i den kommunen, eller om de fritt kan velge hvor i Norge de vil bosette seg. Studier viser at etniske minoriteter ofte ønsker å ofre gode boliger og økonomisk sikkerhet for å ha kontakt med egen minoritetsgruppe. Dette vil føre til ekstra boligpress på lavprisboliger i storbyene, spesielt i Oslo (Brochmann 2003).

I 2001 bodde 40 % av den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen i Oslo, og utgjorde 15 % av Oslobefolkningen. I tillegg til at gruppen har høy leieandel i forhold til befolkningen generelt, er det interessant å nevne at ikke-vestlige innvandrere også

¹³ Datainnsamlingen er gjennomført før den såkalte finanskrisen som inntraff høsten 2008. På dette tidspunkt er det også vanskelig å forutse et langsiktig utfallet av denne på boligmarkedet.

har høy andel trangboddhet, spesielt blant de som bor i Oslo. Av de med ikke-vestlig bakgrunn har 66 % av de som bor sammen med mer enn to personer mindre enn ett rom per person. For personer uten innvandringsbakgrunn er denne prosentandelen 18¹⁴. Den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen har konsentrasjoner i østlige indre bydeler, samt sydlige og østlige ytre bydeler. Det er også disse områdene som har høyest andel levekårs – og fattigdomsproblemer. Det var i indre by øst man fikk de første ikke-vestlige konsentrasjonene, og det er ofte i disse områdene ikke-vestlige innvandrere bosetter seg først (Barlindhaug 2005). Dette kan ha sammenheng med at området preges av flere leieboliger, samt høy flyttehyppighet. På grunn av gentrifisering har indre øst imidlertid fått et mer polarisert preg, der innflyttere med andre karakteristikk, som høyere utdanning, møter personer med mindre ressurser (Barstad et al. 2006). Det er ennå en stor innvandrerandel der. I de ytre bydeler der veksten av innvandrerbefolkningen er størst, er det ikke tegn til spesielt store sosiale problemer eller forslumming (Hansen et al. 2005).

Oppsummering

Dette kapittelet har gitt en kort historisk oversikt over innvandringen til Norge, og de boligmarkedsaspektene som kan ha særlig relevans for innvandrerbefolkningen. Hensikten med de to siste kapitlene har vært å sette utvalget i en samfunnsmessig kontekst, også i Norge. Det må derfor spesifiseres hvilke aspekter som berører mine informanter. Informantene kom til Norge i den tredje innvandringsbølgen, på et tidspunkt der myndighetene begynte å tilrettelegge for at innvandrerbefolkningen skulle integreres, og etter at boligmarkedet ble fristilt. At de kom etter denne overgangen har gjort at den økonomiske terskelen for boligetablering har vært relativt høy. Etter overgang ble boligpolitikken imidlertid også selektiv og rettet seg spesielt mot vanskeligstilte, noe flyktninger oftest er, i det minste i en startfase. Dette medførte at de har hatt større tilgang på kommunale boliger enn i tidligere innvandringsbølger. Vendingen i boligpolitikken gjorde også at informantene kan ha hatt større mulighet for å etablere seg i borettslagsboliger.

¹⁴ Statistisk sentralbyrå: <http://www.ssb.no/fobinnvbolig/>, lastet ned 01.04.08

Kapittel 4: Teoretisk perspektiv

Teori om byers indre differensiering

En betydelig andel av eritreerne og etiopierne i Oslo befinner seg i leiesegmentet av boligmarkedet i forhold til etniske nordmenn. Dette kan regnes som en form for segregasjon. Historisk kan segregasjonsteorien trekkes tilbake til det tidlige 1900-tallets Chicagoskole og et humanøkologisk syn på segregasjon. Chicagoskolen handler om geografisk differensiering i byen, med segregasjonsmønstrene skapt av stadig nye grupper innvandrere. Den teoretiske tilnærmingen til dette kan også brukes på ulikhet mellom eierformer, da likheten i tilstrekkelig grad er tilstede, samtidig som det finnes få teorier om segmentering mellom boligstyper spesifikt. Segregasjonen ble her forklart ved at de sterkeste tar de beste plassene, som de sterkestes rett. Dette forklarte segregasjon, men gikk ikke i dybden på årsakene til mønstrene som viste seg. Individenes preferanser ble i liten grad fokusert på, da deres rolle ble begrenset til å være fullt informert og økonomisk rasjonell, og handlingene de utførte deretter (Andersson 2008).

Etter å ha vært dominerende innen byforskning en periode kom kritikkene. Reaksjonene som kom var blant annet fra marxistiske tenkere, der segregasjon hovedsakelig ble forklart på grunnlag av sosial klasse og det kapitalistiske systemet. Den fremste samfunnsgeografen med dette synet var Harvey (bl.a. 1987 i Peet 1998), som mente at alle studier av ulikhet må inkludere den politiske økonomien og globale maktstrukturer. Under et slikt strukturelt syn inkluderes blant annet finansielle, kognitive, politiske og sosiale ressurser som viktige faktorer i forklaringer på segregasjon. De finansielle faktorene henspiller da i stor grad på godt betalt arbeid. Det er sammenheng mellom godt betalt arbeid og en god plassering på boligmarkedet. Kognitive ressurser omhandler blant annet utdanning og informasjonsoppnåelse. Sosiale ressurser er det nettverket og de kontaktene en aktør har som kan være hjelpelige på boligmarkedet. Politiske ressurser kan være viktige og relateres til makt og diskriminering (Andersson 2008). Denne retningen viser i altså hvordan differensiering skapes av aktører med ulike økonomiske ressurser, når samfunnsstrukturer ligger bak mønstrene.

En annen kritikk som både brøt med den tidligere humanøkologiske Chicagoskolen og de samtidige strukturelle teoriene, er en atferdsorientert tilnærming.

Her inkluderes individenes preferanser som faktor for deres handlinger og beslutningstaking (Andersson et al. 2008). Et viktig bidrag innen dette feltet kommer fra Timms (1971). For å oppnå en forståelse av differensiering måtte det i følge ham inkluderes en hel rekke analytiske nivåer, fra mikro til makro, samt spenne over flere fagdisipliner. Spesielt skiller denne type tenkning seg fra strukturelle tilnærminger ved å tillegge sosialpsykologiske faktorer stor betydning på individuelle valg. Dette ble regnet å utgjøre et viktig mikrofundament for sosiale fenomener. Slike faktorer som påvirket individuelle husholds boligadferd kunne være blant annet preferanser, evalueringer og aspirasjoner.

I forhold til bolig- og stedsvalg peker denne bredere forskningen om indre differensiering ut flere faktorer som tematisk har et relevant innhold i dag. Chicagoskolen peker på individuelle økonomiske faktorer som fortsatt regnes å være blant de viktigste forklaringene på boligvalg. Strukturelle tilnærminger er relevante da de inkluderer hvordan samfunnsmessige forhold som klasse, kapitalistiske systemer og politiske faktorer påvirker individets muligheter, mens adferdsorienterte tilnærminger viser hvordan individuelle forskjeller blant aktørene, spesielt i forhold til vurderinger, skaper ulik handling og kan spille en viktig rolle på makronivå. Disse perspektivene er tematiske og ontologiske men peker ikke ut en åpenbar metodologi. Her kan Hedströms (2005) DBO-perspektiv være en metodisk tilnærming som kan fange opp faktorene beskrevet ovenfor, både strukturelle og individuelle.

Det er imidlertid viktig å poengtere at segregasjon ikke nødvendigvis trenger å være negativt ladet. Dette er spesielt viktig i sammenhenger der individenes preferanser og vurderingsevne er i fokus

Handlingsteori og DBO-perspektiv

Flere teoretikere, blant annet Markusen (1999), mener at også i dag blir mye by- og regionalforskning gjort med et svakt eller manglende aktørperspektiv. Hun mener at dette gjør analyser uklare, og at det gjør det vanskelig å skape en entydig betydning og forståelse av begreper og fenomener.

Hedström (2005) mener at mekanismebaserte forklaringer med utgangspunkt i individnivå gir best svar på hvorfor sosiale utfall blir som de blir. Dette er fordi når sosiale utfall eller prosesser brytes ned til dette nivået, vil man få klarhet i hvilke bakgrunnsfaktorer som gjør at handlinger og hendelser oppstår. I følge Hedström

(2005) er aktører stort sett alltid kjernen i de sosiale systemene som blir analysert, og kjerneaktiviteten er handlingene til disse aktørene. Hensikten er å beskrive hva som er bakgrunnen for aktørenes handlinger, og hvilke mekanismer som skaper, bevarer og endrer aktørenes handlingsmønstre (Sandli 2008). Flere teoretikere skriver om mekanismer, og det er ikke et entydig syn på disse. Mekanismer kan brukes om elementære mekanismer som forklarer handling hos individer. Mekanismer kan også brukes om overgangene fra individuelt nivå til samfunnsnivå, der sosiale mekanismer kan forklare store samfunnsomveltninger. En hovedtanke er imidlertid ofte å skape en forståelse for hvordan regelmessigheter skaper sosiale utfall.

Hedström (2005) mener denne tilnærmingen er viktig fordi det er vanskelig å forklare aggregerte sammenhenger på en troverdig måte uten kjennskap til handlingsmønstrene til individene som inngår i sammenhengene. Både Hedström (2005) og andre, som Storper et al. (2006), anerkjenner imidlertid at en slik tilnærming er svært omfattende, og det vil være en stor utfordring å skape samfunnsvitenskapelige resultater når man inkluderer alle ledd fra samfunnsnivå til individnivå. Tilnærmingen regnes likevel som nyttig på grunn av sin vektlegging av detaljer og sammenhenger, og er viktig fordi man kan finne ut hvilke individuelle handlinger i en gruppe som er utslagsgivende på samfunnsnivå, og hva som skaper disse individuelle handlingene. Slik kunnskap kan for eksempel være nyttig for offentlige myndigheter for å vite hva slags endringer og tilpasninger som kan gjøres for å få bukt med problemer på gruppenivå.

Hedströms (2005) anvender DBO-perspektivet i kvantitativ forskning, og dette er som sagt både detaljert og omfattende. Det er derfor ikke mulig med en slik tilnærming innenfor rammene og omfanget denne oppgaven har. I Hedströms (2005) forskning der målsetningen er å forklare sosiale utfall, er det mest nærliggende å studere en begrenset mengde enkeltaspekter, og virkninger av disse, hos mange aktører. Med en kvalitativ tilnærming vil man heller studere mange enkeltaspekter, og virkninger av disse, hos få aktører. I både kvantitative og kvalitative studier må man bestemme seg for å gjøre forenklinger, eller stiliseringer, av virkeligheten. Gjennom slike forenklinger legger man rammene for hvordan man skal kunne gå fram for å beskrive handling i en analyse. En måte å tilnærme seg analysen er forenklinger ved å etablere idealtyper, slik Hedström (2005) gjør. Disse baseres på trekk man antar at har kausal betydning. Ut fra denne idealtypen settes det opp hypoteser, som testes opp mot utvalgte trekk i virkeligheten. Forenklinger kan også baseres på konkret

eksisterende aktører. I begge tilfeller er hensikten å gjøre forenklinger der alle uviktige aspekter blir fjernet, samtidig som forenklingene inkluderer de aspektene som skaper handling. Målsetningen er å forklare eksisterende fenomener.

De individuelle prosessene som lager mekanismer og forklarer individuell handling kan bli basert på aktørenes ønskemål, oppfatninger og handlingsmuligheter. Som nevnt innledningsvis er dette kjent som DBO-perspektivet. Disse begrepene fungerer som et organiserende verktøy i oppgavens analysekapittel. Selv om Hedström (2005) benytter dette i kvantitativ forskning, mener jeg denne type inndeling også fungerer bra for å analysere kvalitative data. Ønskemål, oppfatninger og handlingsmuligheter regnes som grunnleggende forutsetninger for aktørers handlinger. Som et eksempel analyserte Diego Gambetta et al. (2005) taxisjåførs bakgrunn for valg og vurderinger av kunder på bakgrunn av kvalitative data.

Ønskemål kan beskrive de preferanser og målsetninger aktørene har i forhold til sin boligsituasjon, mens oppfatninger omhandler aktørenes vurderinger av og kjennskap til bolig og boligmarkedet. Disse to begrepene henspeiler på mentale prosesser hos aktørene, og kan gjennom dette skape grunnlag for aktørenes valg av handling. Det siste av begrepene i DBO-perspektivet er handlingsmuligheter, og består av alle kontekstuelle og ytre muligheter og begrensninger som er kjente for en aktør. Disse er imidlertid mer uavhengig av aktørene, da de ikke påvirkes av subjektive oppfatninger og ønskemål. Imidlertid kan aktørene endre en del handlingsmuligheter, for eksempel ved å jobbe mer og dermed ha større økonomisk handlefrihet.

Selv om Hedström (2005) fokuserer på intensjonell handling i DBO-perspektivet, er oppfatninger og ønskemål ofte ikke noe man bestemmer seg for eller reflekterer over i forkant. Ut fra dette mener han at oppfatninger og ønskemål ikke alltid er direkte intensjonelle, men også resultat av kausale prosesser. Det må optimalt derfor graves ennå dypere når man vurderer oppfatninger, ønskemål og til en viss grad handlingsmuligheter. Disse oppstår som regel ikke av seg selv, men ofte i samhandling med andre. Mest åpenbart er det at andres oppfatninger og ønskemål kan påvirke en aktørs mentale innstillinger på forskjellige måter. Et enkelt eksempel er hvis mange av ens venner har kjøpt bolig og forteller om alle fordelene det har, kan dette forme eget syn på å kjøpe bolig. Imidlertid kan også andres handlingsmuligheter påvirke en aktør for eksempel i en flyttekjedemodell, som enkelt forklares ved at når en person flytter fra en bolig gir dette handlingsmuligheter for at en annen person

også kan flytte. Selv om mange sosiale fenomener kan forklares som handling basert på ønskemål, oppfatninger og handlingsmuligheter sprunget ut fra samhandling, er det ikke alltid slik. Sosiale utfall kan også komme av kontekstuelle faktorer eller seleksjonseffekter som påvirker aktørers ønskemål, oppfatninger og handlingsmuligheter. Med dette menes for eksempel at det kan komme en kjøpeboom på boliger hvis prisnivået faller kraftig. Da er trolig ikke hovedårsaken til kjøp samhandling, men heller kontekstuelle endringer.

Det går nesten alltid an å grave dypere; bak handling og bak ønskemål, oppfatninger og handlingsmuligheter. Likevel, all forskning må ha begrensninger og må nødvendigvis være forenklinger av virkeligheten. Hovedpoenget her har vært å utdype en måte å forklare bakgrunn for handling og sosiale utfall gjennom mekanismer skapt av aktørers ønskemål, oppfatninger og handlingsmuligheter.

Supplerende tilnærming innen handlingsteori

Også Elster (1989) vektlegger handlingsteori, og bruker liknende begreper som Hedströms (2005) DBO-perspektiv. Å gjennomgå Elsters (1989) tilnærming til handlingsteori, og mer spesifikt hans forståelse av metodologisk individualisme, vil forhåpentligvis gi en bedre forståelse av begrepene. Det må imidlertid poengteres at Hedström (2005) betegner sin posisjon strukturell individualisme, en posisjon som ikke er like ekstrem som metodologisk individualisme. Allikevel vil legitimiteten til den valgte teorien styrkes ved at andre teoretikere benytter liknende tilnærminger.

Elster (1989) mener handling er sluttresultatet av to filtreringsprosesser. Den første prosessen består av de fysiske, økonomiske, rettslige og psykologiske hindre som aktørene møter. Dette karakteriseres som mulighetsrommet. Det har likheter med Hedströms (2005) handlingsmuligheter, og med unntak av psykologiske hindre kan de sies å eksistere relativt uavhengig av aktørene. De fysiske hindrene kan eksemplifiseres med byggestrukturen, samt hvilke typer boliger som er til salgs i den aktuelle byen eller annet relevant geografisk område. De økonomiske hindrene vil nok her primært utgjøre private økonomiske ressurser. Imidlertid kan det også inkludere ulikheter i offentlige støtte- og låneordninger, samt tilgang på uformelle lån gjennom nettverk. Rettslige forhold vil nok ikke utgjøre store hindre for handlingsmuligheter i sammenheng med denne studien. Det kan imidlertid ha vært relevant for eksempel i tidligere studier, før lover mot diskriminering i boligmarkedet

var innført, samt politiske reguleringer som gjorde at innvandrere hadde liten tilgang i det kommunale boligsegmentet på grunn av krav om botid (Søholt 2007).

Den andre filtreringsprosessen som bidrar til handling består i følge Elster (1989) av valgmekanismer, der aktøren velger mellom de tilgjengelige handlingene i mulighetsrommet. Blant de mekanismene som påvirker hvilken handling som blir gjennomført er rasjonell handling og sosiale normer. Rasjonell handling kan i denne sammenheng eksemplifiseres med å velge å kjøpe en bolig som med skattelettefordelene blir mer økonomisk gunstig enn å enn å forbli på leiemarkedet. Eksempel på sosiale normer kan i denne sammenheng være normer om å hjelpe svakere stilte familiemedlemmer og dermed bli en avgjørende økonomisk faktor i forhold til boligkjøp.

Elster (1989) skiller altså grunnleggende mellom hva aktører har mulighet til, og hva de ønsker og tror at de kan gjøre. Dette er tilsvarende slik Hedström (2005) skiller mellom faktorer som karakteriseres som interne og faktorer som karakteriseres som mer uavhengige fra aktørene. At Elster (1989) legger sosiale normer til den andre filtreringsprosessen, framstår imidlertid som problematisk. Det virker mer sannsynlig at normer vil spille inn i begge Elsters filter, og i Hedströms ønskemål, oppfatninger og handlingsmuligheter. Normer antas å ha noe å si både for hva en aktør ønsker seg, hva slags oppfatninger han eller hun danner seg, samt påvirke hvilke handlingsmuligheter som er tilgjengelige for aktøren. Å forske på normer er imidlertid svært komplisert.

Det er ingen entydig enighet blant teoretikere og faglige retninger om hvorvidt det er ønskemål og oppfatninger eller handlingsmuligheter som er den viktigste forklaringsvariabelen for aktørers handling. Handlingsmuligheters betydning kan illustreres med et eksempel: man kan ikke kjøpe egen bolig selv om man har ønsker om det eller oppfatter at det er mulig, hvis man ikke har økonomiske ressurser til det, eller må bo i et område der det ikke finnes boliger til salgs. Elster (1989) nevner for eksempel at blant økonomer har handlingsmuligheter stor tyngde som forklaringsvariabel, og at ønskemålene stort sett regnes å være de samme blant folk. Likevel viser ulike bidrag i litteraturen at dette er et spørsmål det sannsynligvis ikke går an å finne ett entydig svar på.

I tillegg til at ønskemål, oppfatninger og handlingsmuligheter påvirker handling, kan disse tre forutsetningene i tillegg påvirke hverandre til en viss grad (Hedström 2005). Her er begrepet *sour grapes* et relevant eksempel, og relateres her

hypotetisk til lave eierandeler blant innvandrere. Begrepet henspiller på at man bortforklarer eller får en oppfattelse om at noe man ikke har mulighet til å få, har man heller ikke lyst på. Eller som Elster (1989) forklarer det: *sour grapes* mekanismen gjør at ingen alternativer som ligger utenfor aktørens sett av handlingsmuligheter oppleves som bedre enn de alternativer som ligger innenfor aktørens sett av handlingsmuligheter. Altså, hvis eierbolig er noe en aktør ikke har mulighet til å skaffe seg, kan aktørens oppfattelse/forklaring på dette kunne bære preg av at eierbolig heller ikke er noe man har ønske om å kjøpe. I følge Elster regnes dette som rasjonell handling hvis eierbolig ligger helt utenfor settet av mulighet for oppnåelse.

Innvandringsforskning

I dette avsnittet vil jeg utdype forskning som vektlegger betydningen av bakgrunnen for individuell handling, som et relevant perspektiv for analyse av temaet innvandrere og boligmarked. Først vil jeg kort belyse noen av de begrensninger etniske minoriteter kan støte på i boligmarkedet. Jeg vil så vise til studier med aktørperspektiver, som omhandler hvordan etniske minoriteter forholder seg i boligmarkedet.

Stengsler i veien

I Norge har innvandrere lavere gjennomsnittsinntekt enn befolkningen generelt, og tendensen er tydeligere for innvandrere fra andre opprinnelsesland enn Europa og Nord-Amerika. Denne gruppen har også høyere andel arbeidsledige (Barlindhaug et al. 2003). Samme forfattere peker også på at innvandrerfamilier oftere har flere barn enn etnisk norske familier. Å skaffe boliger som ikke gjør at de faller inn i kategorien trangbodde, vil for slike barnerike familier ikke overraskende gi større utgifter enn for en gjennomsnitts stor etnisk norsk familie. Det kan altså virke som om personlige økonomiske hindre kan begrense muligheter til å kjøpe bolig.

Det finnes imidlertid statlige låneordninger for vanskeligstilte på boligmarkedet, hovedsakelig Startlån. Disse lånene er ikke spesifikt rettet mot etniske minoriteter, men mot alle vanskeligstilte. Undersøkelser har imidlertid vist at to tredeler av søkere med etnisk minoritetsbakgrunn får avslag på søknad om slike lån, mens en tredjedel av etniske nordmenn får avslag¹⁵. Ulikheter i lønnsnivå viser seg ikke å være en signifikant forklaringsfaktor. I følge Barlindhaug et al. (2003) kan

15 Denne fordelingen tar utgangspunkt i Startlånets nokså like forgjenger, etableringslån.

ulikheten i innvilgelse av lån heller komme av at etniske minoriteter ofte har større familier. Dette er fordi når man søkte om etableringslån ble økonomiske utgifter beregnet på en slik måte at barnerike familier så mindre økonomisk levedyktige ut, da inntektene ble delt på antall familiemedlemmer. Denne måten å fordele lån på kan dermed hindre økonomisk vanskeligstilte minoritetshusholdninger som har en stabil inntekt og tilstrekkelig ordnede økonomiske forhold, å kvalifisere til Startlån.

Innvandrere kan også støte på begrensninger som påvirker deres oppfatninger og ønskemål. Informasjons- og kommunikasjonsproblemer vil her være særlig relevant. Et problem, som nok spesielt rammer relativt nye innvandrere, er språkproblemer. Dette vil gi begrensninger både med å forstå boligmarkedet, samt å delta i boligrelaterte prosesser, som for eksempel budrunder før boligkjøp. Som eksempel kan det nevnes at i et møte med ansatte i HEV¹⁶, kom det fram at de fikk tilbakemelding på at mange med etnisk minoritetsbakgrunn hadde problemer med å forstå informasjon og søknadspapirer for Startlån, og at de dermed ikke kom seg gjennom prosessen med å søke på dette boliglånet.

Det kan videre fungere som en hinder for handling på boligmarkedet hvis aktørene i stor grad holder seg til sin egen etniske gruppe. Dersom kunnskapsnivået er lavt innad i gruppen kan de da gå glipp av kunnskap om hvordan boligmarkedet fungerer, om prissvingninger og om når det dukker opp muligheter på kjøpemarkedet. På den annen side finnes det etniske nettverk som kan gi medlemmene tilgang til boliger og boliglån, uten at de trenger å integreres i majoritetssamfunnets boligmarked.

Forskning på innvandrergupper i boligmarkedet

Tidligere forskning om etniske minoriteter og bolig har ofte omhandlet levekår og boforhold på makronivå, segregasjon, bokonsentrasjoner, bomiljø, mobilitet, boligkarrierer og boligstrategier. Slike studier har alle som mål å rette oppmerksomhet mot plassering i boligmarkedet, boliglevkår og ulikheter mellom minoritet og majoritet i samfunnet. Et grunnleggende og viktig funn er at ulikhetene mellom gruppene vil avta på lang sikt. En del studier har fokusert på ulikheter mellom spesifikke minoritetsgrupper. Dette har resultert i kunnskap om at det finnes særtrekk, likheter og ulikheter omkring hva etniske minoritetsgrupper har vært opptatt av i

16 Møte med Marita Kristiansen og Hedda Aas i HEV i Oslo kommune, 29.01.07

forhold til bolig, og at dette har påvirket hvordan de har gjort det på dette området. Disse resultatene blir blant annet knyttet til kjennetegn ved det konkrete boligmarkedet, sosioøkonomiske og sosiokulturelle ressurser på individ/husholdsnivå og til etniske preferanser (Søholt 2007).

Søholt (2007) viser til en rekke studier der det har kommet fram at ønskemål og oppfattelse av egne ressurser har betydning for innvandrergruppers resultater på boligmarkedet. Det argumenteres her for at aktører som kan ha tilsvarende handlingsmuligheter, for eksempel tilsvarende økonomiske ressurser, får ulike boligkarrierer og at dette har sammenheng med ulike preferanser. Peach (1998) argumenterer for at ulike preferanser på grunn av ulik kultur og etnisitet har stor betydning for innvandreres boligmønster. Hans studie av pakistanske, indiske, karibiske og bangladeshiske innvandrere i Storbritannia, viser store ulikheter mellom grupper selv om de for eksempel har tilsvarende familiestruktur eller sosioøkonomisk klasse.

Annen aktuell forskning

Det finnes en del studier fra skandinaviske land som kan relateres både til denne oppgavens tema, teoretiske tilnærming og vektlegging av aktørperspektiv. Det må imidlertid nevnes at noen av forklaringene i disse er på gruppenivå, mens jeg opererer utelukkende på individnivå. Jeg vil her presentere relevante resultater fra tre studier, en fra hvert av de skandinaviske landene. De tre landene er naturlig nok kjerneland i det som er kjent som *den skandinaviske velferdsmodellen*. De er altså alle velferdsstater som, i det minste tradisjonelt, har hatt engasjement for å dekke boligbehovet til befolkningen. Landene er derfor sammenliknbare, selv om en viktig forskjell er at Norge har sterkere eierboligidealer.

Et funn i to av studiene er at det er forskjeller på etniske minoritetsgruppers eierandeler på boligmarkedet (Børresen 2000 og Søholt 2007). Dette kan være en indikasjon på at ulike etniske minoritetsgrupper ikke har samme forhold til det å kjøpe bolig. Dette har sammenheng med det Søholt (2007) kaller ”etnisk bagasje”. Før jeg utdyper etnisk bagasje nærmere er det viktig å poengtere at slike ulikheter i eierandeler ikke trenger å ha sammenheng med ønsker om boligkjøp. Eksterne faktorer som årsaker til, samt tidspunkt for ankomst kan være utslagsgivende.

Etnisk bagasje i boligsammenheng betyr her gruppespesifikke, boligrelevante erfaringer innvandrere tar med fra opphavslandet og som har betydning for boligpreferanser og strategier på det nye boligmarkedet. Disse erfaringene kommer blant annet gjennom oppfatninger, normer, verdier, skikker og praksiser som deles av større grupper. Etnisk bagasje må ikke blandes sammen med annen "bagasje". Alle mennesker har med seg en bagasje basert på erfaringer gjennom livet. Når det gjelder studier av flyktninger, er det viktig å skille erfaringer de har med fra hjemland, flukt og livet i et nytt land, fra etnisk bagasje. Etnisk bagasje blir eksemplifisert med at man i Somalia har ordninger der offentlige ansatte får møblerte leieleiligheter som en del av ansettelseskontrakten. Disse boligenes standard øker med stillingen og blir regnet som et statussymbol. Dette kan regnes som en av flere mulige årsaker til at en del somaliere vil bo i kommunale boliger. Selv om kommunale leieboliger regnes som et alternativ for de aller mest vanskeligstilte, kan det ta tid før somaliere tar inn over seg at i Norge ligger kommunale boliger i nedre delen av den sosiale skalaen. Her eksemplifiseres etnisk bagasje med aktørers oppfatninger og ønskemål, men kan spille en rolle også for handlingsmuligheter.

Gjennom denne studien kom det fram til at det ikke kunne være noen tvil om at medbrakte boligpreferanser, skikker for husholdsdannelse, boligetablering og boliganskaffelse var utgangspunktet for hvordan boligsituasjonen ble oppfattet og håndtert. Etnisk bakgrunn syntes for noen grupper, for eksempel pakistanere, å styrke eiersjanser på boligmarkedet, mens det for andre, så som somaliere, kunne virke som et hinder for kjøp av bolig. Samme høye eierandel fant Børresen (2000) blant pakistanere i Danmark, mens en annen av de store etniske minoritetsgruppene, tyrkere, hadde en mye lavere eierandel.

Børresen (2000) fant i samme studie ut at det blant utvalgene fra de to gruppene ikke hadde betydning om man var arbeidsledig eller yrkesaktiv, for å være bosatt i sosiale leieboliger. Dette noe overraskende funnet bidro til å svekke en vanlig hypotese om at etniske minoriteters svake posisjon på eiermarkedet utelukkende var på grunn av lav grad av sysselsetting og dermed svak økonomi. Dette resultatet pekte i to retninger: Enten blir de så diskriminert i det private leiemarkedet at det i liten grad finnes en mellomting mellom sosiale boliger og eierboliger, eller de ønsker denne boligformen framfor for eksempel eierbolig.

Den svenske studien til Özüekren (1992) hadde funn som kan relateres til alle begrepene i DBO-perspektivet. Studien var rettet mot et område utenfor Stockholm

med en svært høy konsentrasjon av tyrkiske innvandrere. Alle tyrkerne bodde i offentlige leieboliger fra millionprogrammet¹⁷. I forbindelse med oppfatninger viste studien at informantene faktisk ikke visste at de kunne bo i private leieboliger i Sverige. I tillegg holdt de seg mest sammen med andre tyrkere, og sammenliknet derfor ikke boligsituasjon med majoritetsbefolkningen, men med andre tyrkere både i Tyrkia og i Sverige. De svenske språkferdighetene var svake, og de ville derfor støte på begrensninger hvis de ønsket å komme seg gjennom den omfattende prosessen det er å kjøpe en bolig. Relatert til ønskemål viste studien at tyrkerne, spesielt de fra rurale deler av Tyrkia, ønsket å bo i samme område som andre tyrkere. Området bestod i all hovedsak av offentlige leieboliger, og dette begrenset også handlingsmulighetene for boligkjøp betydelig. Også relatert til ønskemål viste studien at tyrkerne var mer opptatt av å investere i foretningsvirksomhet, for eksempel i egen restaurant, enn i egen bolig.

Begrensninger ved DBO-perspektivet

I de fleste sammenhenger der bakgrunn for individuell handling studeres, vil det være et mangfold av faktorer som virker inn, både samfunnsstrukturelle og individuelle. Når jeg i denne oppgaven fokuserer på DBO-perspektivet er det sannsynligvis ikke dekkende for hele spekteret av bakgrunnsfaktorer som er med på å påvirke handlingene. Hedström (2005) nevner selv viljesvakhet, der en handling ikke blir bestemt av dominante handlingsmuligheter, ønskemål eller oppfatninger, men er en konsekvens av at en aktør velger umiddelbar vinning på bekostning av senere større vinning. I tillegg kan også blant annet risikoopplevelse, risikoaversjon, problemoppfatninger, angst og frykt påvirke handling på boligmarkedet. Slik påvirkning kan grovt deles inn i to hovedtyper: Ved å ha en traumatisert bakgrunn som preger hverdagslivet, eller at man har spesielle erfaringer som gjør at man har mistillit til for eksempel banksystemer og offentlige instanser. Dette er en type responser det er viktig å skille fra etnisk bagasje. Disse kan nok karakteriseres som bagasje i form av erfaringer de tar med seg, men må ikke settes i sammenheng med trekk fra deres etniske bakgrunn. Ved bruk av DBO-perspektivet tar man utgangspunkt i at aktørene til en viss grad har reflektert over handlinger og valg som gjøres. Det fokuseres dermed i mindre grad på de dypere liggende erfaringer som kan

¹⁷ Millionprogrammet var en respons på den langvarige bolignøden i Sverige, og resulterte i at det ble bygget omtrent en million boliger mellom 1965 og 1974.

gi mer “automatiske” eller intuitive responser. Dette er et alternativt spor, der DBO-perspektivet kommer til kort. Jeg vil avslutningsvis i min studie nevne andre typer bakgrunn for handling av en mer intuitiv karakter, som jeg så indikasjoner under intervjuene.

I tillegg til disse alternative perspektivene finnes det med sikkerhet også enda flere som kan være relevante for oppgaven. Det vil sannsynligvis også være variasjon i hvilke perspektiver som er relevante for ulike informanter.

Oppsummering

Ved å bruke DBO-perspektivet fanges det opp faktorer fra ulike teorier om differensiering, både humanøkologiske, strukturelle og individorienterte. Jeg studerer et fenomen gjennom aspektene i DBO-perspektivet med antagelser om at disse har kausal betydning for det jeg studerer. På denne måten gjør jeg forenklinger av et komplisert fenomen, dermed kan dette ses på som en idealtipe. Unntaket er at jeg ikke har formulert hypoteser som jeg tester opp mot idealtypene. Med den forenklingen jeg har valgt gjennom DBO-perspektivet begrenser jeg meg til å fokusere på aspekter som informantene har et bevisst og noenlunde reflektert forhold til. Målsetningen med å bruke dette perspektivet er å utdype eritreiske og etiopiske informanternes oppfatninger, ønskemål og handlingsmuligheter i sammenheng med relasjoner til boligmarkedet. Det er sannsynlig at dannelsen av informantenes ønskemål, oppfatninger og handlingsmuligheter blir påvirket av sosial samhandling, noe som kommer fram i analysen, men det er i denne er oppgaven ikke mulig å gjøre en systematisk gjennomgang av dette. Avslutningsvis brukes aspektene i DBO-perspektivet for å kort vise mulige individuelle mekanismer som innebærer valg på boligmarkedet.

Som det ble nevnt ved gjennomgangen av Elsters to filtreringsprosesser for handling, mener jeg at normer er noe som spiller inn på både ønskemål, handlingsmuligheter og oppfatninger. Jeg har valgt å inkludere normer i analysen for å synliggjøre at de antagelig påvirker de valgsituasjonene jeg studerer. Siden normaspektet er svært omfattende og vanskelig å få oversikt over, vil jeg nok likevel ikke engang nærme meg en fullstendig oversikt over hvordan normer påvirker informantenes handling.

Kapittel 5: Metodiske vurderinger og verktøy

Bakgrunn for metodevalg

Kvale (1997) skriver at en styrke ved kvalitativ metode ligger i å fange opp variasjoner i intervjupersoners oppfatninger om et tema, og at dette kan belyse en mangfoldig og kontroversiell menneskeverden. Ved hjelp av kvalitativ forskning vil målsetningen i denne oppgaven være å belyse noen av aspektene ved temaet boligmarked, der variasjonene i synspunkter er begrenset til mine informanters beretninger. De kvantitative dataene over leie- og eierandeler blant de ulike innvandrergруппene eksisterer allerede hos Statistisk sentralbyrå. Historien til de registrerte person er derimot vanskelig å forstå ut i fra statistisk datamateriale. Hensikten med å bruke kvalitativ metode her er for å få en forståelse av informantenes relasjoner til boligmarkedet.

Kvalitativ metode omfatter flere innsamlingsmetoder, som observasjon, dokumentanalyse, bildeanalyse og intervjuer. I følge Rubin et al. (2005) er kvalitative forskningsintervjuer egnet for å innhente informasjon om menneskers tanker omkring sine erfaringer, samt hva som styrer deres handlinger. Til slike studier trengs mennesker som har spesielle erfaringer eller er medlemmer av spesifikke grupper der regler, tradisjoner og verdier er av interesse. Fordi jeg ønsker å få innblikk i eritreiske og etiopiske innvandreres handlingsmuligheter, oppfatninger og ønskemål i forhold til boligmarkedet, har jeg derfor valgt å gjøre en intervjustudie. Denne tilnærmingen gir ikke muligheter for generalisering, men resultatene kan inngå i et teoretisk grunnlag for videre forskning.

Om kvalitative forskningsintervju

Jeg har valgt å benytte et halvstrukturert forskningsintervju som inngangsport for å få innblikk i informantenes relasjoner til boligmarkedet. I følge Kvale (1997) er denne typen intervju basert på hverdagslige samtaler, mens innholdet er faglig. Hensikten er å fortolke det informantene beskriver inn i en samfunnsvitenskapelig kontekst. I en kvalitativ forskningssituasjon er det viktig at forskeren på kort tid klarer å skape en kontakt som går dypere enn høflighetsfraser og meningsutvekslinger. Forskerens oppgave er altså å få informanten til å åpne seg opp og dele sine opplevelser og erfaringer. Det er viktig å balansere slik innhenting av informasjon, slik at man ikke

bryter med etiske retningslinjer for forskning (Kvale 1997). I min studie medførte dette at selv om jeg intervjuet flyktninger, der intervjuet også omhandlet deres bakgrunn, spurte jeg ikke inngående spørsmål om opplevelse av krig og konflikt eller flukterfaringer. Å spørre om slike spørsmål kunne hjulpet meg å forstå informantenes handlinger, oppfatninger og ønskemål. Imidlertid kan flyktninger ha traumer relatert til disse erfaringene, noe jeg ikke ønsket å rippe opp i.

I halvstrukturerte intervjuer har forskeren forberedt en intervjuguide, og det er viktig å lede samtalen med temaene denne tar opp i tankene. Dermed har samtalen et asymmetrisk preg, da det er forskeren som bestemmer hvilke temaer det skal snakkes om. Imidlertid bør forskeren være fleksibel, og lage rom for at informanten skal få ta opp andre ting (Thagaard 2003). Dette er viktig fordi relevant informasjon forskeren ikke har tenkt på, kan dukke opp. Å la informanten prate fritt er også et poeng i situasjoner der det er viktig at informanten føler seg bekvem i situasjonen. Etter min erfaring er dette lettere hvis forskeren tillater småprat innimellom spørsmålene. Det er også viktig at forskeren har god bakgrunnskunnskap om temaet for undersøkelsen (Kvale 1997). I min studie var dette viktig for at samtalen skulle flyte bedre, slik at jeg kunne følge opp informantenes småprat om hjemland og kultur, samt hentydninger til krig og konflikt.

Om valg og utvalget

Den eritreiske og etiopiske innvandrerbefolkningen i Oslo er ikke blant de innvandrergruppene som oftest har søkelyset rettet mot seg, hverken i forskning eller i offentlig debatt. Det faktum at HEV ikke har ansatt, eller har kjennskap til, ressurspersoner med denne bakgrunnen gjør slik forskning vanskeligere. Slike personer finnes heller ikke ansatt som ressurspersoner i bydelene.

Innvandrergruppene er heller ikke blant de største, noe som gjør at man ikke kan satse på å møte dem gjennom å kontakte generelle innvandrere- og minoritetsorganisasjoner eller forum. Det at gruppene er små tror jeg imidlertid også kan være et fortrinn, fordi de har mindre sannsynlighet for å ha hatt negative oppslag i media. Slike oppslag kan føre til at medlemmer av utsatte grupper kan bli skeptiske til å delta i forskningsprosjekter. I tillegg vil forskeren få en ekstra etisk overveieing om hvorvidt det er riktig å publisere en kvalitativ ikke generaliserbar studie, som i etterkant kan skade gruppen som helhet fordi gruppen har større nyhetsverdi enn

andre. At gruppen ikke har hatt stort fokus verken i akademia eller media, kan også bidra til at leserens forutinntatthet har mindre betydelig.

At valget først falt på eritreere, er imidlertid ikke helt tilfeldig. Min familie, og spesielt min mor har lenge vært engasjert i Eritrea: i en eritreisk vennskapsforening i Stavanger og i samarbeidsprosjekter med blant annet en skole i den eritreiske rødehavsbysen Massawa. Jeg har dermed privat hatt mer kontakt med eritreere enn med andre personer med innvandrerbakgrunn. I tillegg fikk jeg våren 2006 bli med på en tur til Eritrea i regi av min mors jobb på en videregående skole. Denne erfaringen med eritreere både her i Norge og Eritrea gjør meg ikke til noen ekspert på innvandrergruppen. Det gir meg imidlertid en viss grad av «gratis» bakgrunnskunnskap, samt at deres hjemland for meg ikke framstår som et totalt fremmed, men et erfart sted. Dette tror jeg har gitt meg godvilje blant eritreerne jeg har hatt kontakt med i Norge, samt at jeg noe lettere kan relatere meg til deres bakgrunn.

Jeg fikk oppgitt at statistisk har eritreere i Oslo en leieandel på om lag 45 % og en total befolkning i Oslo på 464 personer¹⁸. Jeg antar imidlertid at denne prosentandelen ikke er basert på det riktige antallet eritreere i Oslo. Dette har sin årsak i at en god del eritreere har blitt registrert som etiopiere. I og med at jeg har noe kjennskap til det eritreiske miljøet i Oslo, syntes jeg dette virket som et for lavt antall. Det finnes nemlig flere trossamfunn og en rekke organisasjoner. Jeg tok derfor kontakt med Statistisk sentralbyrå (SSB) igjen, og i følge Ivar Vassenden¹⁹ begynte SSB først noen år etter Eritreas selvstendighet arbeidet med å kategorisere eritreere for seg. Dette arbeidet har tatt tid, men per dags dato ligger antallet eritreere i Oslo på omkring 1690 personer. Det er ennå ikke utgitt noen ny Folke – og bolig telling, og dermed er de nye eier- og leieandelene ikke registrert. På SSBs hjemmesider hadde etiopiere en leieandel på 55 prosent i 2001²⁰. Siden jeg ikke har mulighet til å få tilgang til nyere data, har jeg valgt å arbeide ut fra dette grunnlaget.

Det er også på bakgrunn av denne likheten at jeg har valgt å inkludere de to informantene, der den ene er eritreisk men oppvokst i Etiopia, og den andre som er etiopisk men oppvokst i Eritrea. Etiopia er et stort land, som grenser til andre land

18 Tallet er basert på Folke- og Boligtellingen 2001, tilsendt på mail fra Britt Bråten i Statistisk sentralbyrå 21.05.08.

19 Telefonsamtale 11.04.08

20 Folke- og boligtellingen 2001, <http://www.ssb.no/fobinnvbolig/tab-2002-11-12-12.html>, nedlastet 06.01.09

med konflikter og migrasjon over grensene, blant annet Somalia. Jeg hadde ikke valgt å ta med disse to informantene hvis de hadde hatt tilknytning til regioner tilknyttet de andre landene. Denne likheten i kulturhistorisk bakgrunn fikk jeg som nevnt i innledningen også bekreftet av Elias Amare.

Jeg har også valgt å slå meg til ro med disse prosentandelene som ikke er helt sikre, fordi min oppgave er et kvalitativt, ikke generaliserbart prosjekt. Dermed er ikke prosentandelene hovedfokus i oppgaven, men en bakgrunnsinformasjon som viser at informantene tilhører en gruppe med høy leieandel.

Rekruttering av informanter

Ut fra innvandrergruppens størrelse, andel på leieboligmarkedet og med minst syv års botid i Norge, antok jeg at antallet personer som passet inn i min studie ville være nokså lavt. Et så lite antall betydde naturligvis at dette var personer jeg måtte søke etter direkte. Jeg kontaktet de fleste eritreiske foreninger som jeg fikk kjennskap til. Av disse var det to foreninger som gav respons. Etter mye e-post korrespondanse og ringing, sluttet den ene kontaktpersonen, som i utgangspunktet hadde forsikret meg at han skulle skaffe flere informanter, å svare på mine henvendelser. Den andre kontaktpersonen inviterte meg med på en eritreisk sammenkomst for å møte informanter, noe som hadde vært ypperlig, men dette hadde jeg dessverre ikke mulighet til å delta på. Informantjakten hadde da foregått et par uker, og jeg innså at det kom til å bli vanskeligere enn antatt å få fatt i personer som var villige til å la seg intervju. Børresen (2000) gjorde kvalitative intervjuer av pakistanere og tyrkere om et liknende mitt tema, om bosetningsmønstre og boligvalg. Hun omtaler temaet som kontroversielt, ettersom temaet integrasjon og bosetning i Danmark i lengre tid hadde hatt politikere og mediers negative oppmerksomhet. Jeg kjenner meg godt igjen i hennes problemer med å rekruttere informanter, når hun skriver at hun ble møtt med mistenksomhet og skepsis, og at hun i tillegg måtte gi opp å få tak i informanter hun trodde ville stille opp til intervju.

Jeg tok kontakt med HEV, og min kontaktperson der hørte forhørte seg i etaten, samt sendte forespørsel om rekrutteringshjelp til boligkontorene i bydelene. Et boligkontor tok kontakt med meg, men kunne ikke gjøre annet enn å informere eritreere som var innom om muligheten for å bli intervjuet. På dette tidspunktet hadde

jeg allerede forstått at dette ikke var personer som ivret etter å bli intervjuet, og som fryktet hørte jeg aldri noe mer fra boligkontorene.

Den tredje rekrutteringsstrategien jeg brukte var å forhøre meg om det fantes venners venner eller andre private kontakter. Problemer med å bruke denne tilnærmingen er at man kan risikere å få kontakt med informanter som føler at de mestrer sin livssituasjon og er trygge på å snakke om den, i større grad enn de som ikke vil delta (Thagaard 2003). Dette vil i større grad komme fram under analysen, men min egen oppfatning av utvalget er at også de som ikke mestret boligsituasjonen sin snakket åpent om det. Det var også i stor grad denne tilnærmingen Søholt (2007) og Børresen (2000) valgte.

To informanter fikk jeg gjennom felles bekjente. Videre hadde en medstudent en eritreisk nabo som eide bolig, som virket engasjert og tidligere hadde vist interesse for samfunnsgeografifaget. Jeg fikk kontakt med ham, og han gav uttrykk for at han forstod mitt prosjekt og poenget med det. Han ønsket å organisere et gruppeintervju med de han trodde kunne være aktuelle. Intervjuet skulle gjøres på stampuben til disse informantene. En dukket opp, resten fikk jeg telefonnummeret til. En av disse var villig til å møte meg på et senere tidspunkt. Jeg fikk to intervjuer gjennom venners venner, disse lot seg velvillig intervju. Tre informanter fikk jeg gjennom et internettsøk der jeg kom over en eritreer som var politisk aktiv. Jeg sendte ham en e-post, og ved hjelp av ham og hans venner fikk jeg altså tre informanter. Den siste strategien for å skaffe informanter gikk via en eritreisk bekjent av min familie. Hun hadde kontakter i et trossamfunn i Oslo. Pastoren i menigheten var villig til å fortelle om prosjektet mitt under en gudstjeneste, og jeg rekrutterte de to siste informantene mine under kirkekaffen etter gudstjenesten. Etter ni intervjuer, og en fire måneders periode, fant jeg ut at jeg ikke kunne bruke mer tid på å lete etter informanter. Utvalget jeg endte opp med kaller Thagaard (2003) for tilgjengelighetsutvalg. Dette betyr at utvalget er strategisk ved at informantene har de egenskapene som er relevante, og at informantene er rekruttert basert på tilgjengelighet for forskeren. Jeg transkriberte så ferdig intervjuene og fant ut at det innsamlede datamaterialet var tilstrekkelig.

I tillegg til disse rekrutteringsstrategiene jeg har omtalt over, gjorde jeg en hel del forsøk som ikke førte fram. Gjennom dette omfattende letearbeidet, fikk jeg etter hvert innblikk i hva som kan ha vært medvirkende årsaker til at det var vanskelig å få folk til å stille opp. En kontakt sa at de han ønsket å rekruttere nok ikke var uvillige

til å la seg intervju, men karakteriserte de heller som noe ustrukturerte. Han nevnte samtidig at det kanskje var derfor de ikke ennå hadde kjøpt seg leilighet. Han sa også at selv om han forstod poenget med masteroppgaven, kunne det være problematisk å få folk til å stille fordi de ikke forstod hensikten, og fordi de så at det var liten egen nytteverdi i å stille opp. En annen eritreer som forgjeves forsøkte å skaffe meg informanter, fortalte at hun oppfattet problemene med å få folk til å stille som kulturelt betinget. Hun mente de ville lure på 'hvorfor vil hun intervju meg?', og føle mistenksomhet overfor at fremmede ønsket slik informasjon. Slik jeg fikk forklart det er ikke slik forskning vanlig i Eritrea. Også hun mente at de aktuelle personene ikke var motvillige, men heller mistenksomme. Denne mistenksomheten fikk jeg også ytterligere bekreftet mot slutten av intervjuperioden. Da forsøkte en eritreisk bekjent i Stavanger å finne aktuelle informanter til meg i Oslo, og nådde samme miljø på stampuben der jeg startet intervjuene. Der fikk han tilbakemelding om at de visste om meg, men at de var skeptiske til meg og ikke ønsket å delta.

I tillegg til disse faktorene fikk jeg også høre fra en kontakt at avtaler ikke var så ubrytelige blant eritreere som blant nordmenn. Også dette fikk jeg merke, gjennom at telefoner ble skrudd av like før et intervju slik at sted ikke kunne avtales, og ved at informantene endret tid og sted for intervjuet umiddelbart før det skulle foregå. Et typisk eksempel var når jeg hadde avtalt med en informant at han skulle gi tilbakemelding i løpet av helgen på når han kunne møte meg. Da jeg ikke hadde hørt noe den påfølgende tirsdagen sendte jeg ham en sms og lurte på om han hadde funnet et passende tidspunkt. Da ringte han meg opp og ville ta intervjuet umiddelbart på kafeen i bygget der han bodde. Jeg gjorde meg svært fleksibel, og hadde som regel med meg båndopptakeren og intervjuguiden. Dermed var det oftest uproblematisk å stille på intervju på kort varsel. Vi skulle også helst ringes flere ganger helt opp til intervjuet, hyggelige vennskapelige telefonsamtaler, før det ble endelig bestemt når og hvor. Dette velger jeg imidlertid ikke å tolke som ubesluttsomhet eller motvillighet, men rett og slett et kulturelt trekk.

Språklige aspekter

Fra eritreere jeg hadde kontaktet for å be om hjelp til å rekruttere, fikk jeg tidlig tilbakemelding om at mitt ønske om å gjøre kvalitative intervjuer kunne ha språklige utfordringer. Det handlet om at det blant førstegenerasjonsinnvandrere, kanskje

spesielt de som var på leiemarkedet, var for dårlige norskkunnskaper til å gjennomføre et godt intervju. En annen kontakt sa at det kunne tenkes at informantene var skeptiske til å snakke om noe så privat på et språk de ikke var trygge på, og som ikke var deres morsmål. Jeg vurderte da om jeg burde skaffe tolk til intervjuene. Dette kan ha både negativ og positiv effekt. Det kan være en fordel hvis informanten blir tryggere på situasjonen og lettere kan uttrykke det hun eller han ønsker. Det kan imidlertid virke negativt hvis informanten ikke i like stor grad tør å utlevere seg med en annen eritreer tilstede. I tillegg risikerer man at meningsinnholdet kan endres når noe oversettes fra et språk til et annet.

Jeg endte med å ikke benytte tolk under noen av intervjuene. På det første intervjuet, som egentlig skulle vært et gruppeintervju, ble min kontakt med meg til lokalet i tilfelle jeg skulle trenge tolk. Den personen som dukket opp til dette planlagte gruppeintervjuet snakket så bra norsk at vi trengte ikke tolkehjelp, og kontaktpersonen ventet ved et annet bord i lokalet. I forkant av et par intervjuer senere, der jeg fikk inntrykk av at norskkunnskapene til informanten kunne være dårlige, gav jeg tilbud om å ta med tolk. Det viste seg ikke å være nødvendig i noen av intervjuene. Hvis det var ord som var uklare for informantene, forklarte jeg dem bare betydningen. Denne muligheten til å forklare meningsinnholdet i spørsmålene er en styrke med kvalitative intervjuer.

Intervjusamtalene

Selve intervjusamtalene ble helt annerledes enn det jeg ventet etter vanskelighetene med å skaffe informanter. Jeg opplevde ingen motvillighet under selve intervjuet, helt i tråd med det jeg ble fortalt av flere kontakter. Jeg oppfattet det som at alle unntatt en virket trygge på intervjusituasjonen. Denne ene personen virket noe nervøs. Dette påvirket naturligvis intervjuets kvalitet noe, da jeg ikke ville utsette informanten for unødvendig ubehag.

De gangene kontakter rekrutterte informanter til meg, fikk jeg som regel ikke sendt ut informasjonsbrev på forhånd. Før intervjuet brukte jeg derfor litt tid på å forklare hva prosjektet dreide seg om, hva det ville brukes til, og om anonymisering. Jeg poengterte også at de skulle gi beskjed hvis det var spørsmål de ikke ønsket å svare på. Deretter så vi sammen gjennom informasjonsbrevet, og de signerte

samtykkeerklæring. Å starte samtalen på denne måten kaller Kvale (1997) briefing, og definerer det som å gi informantene en kontekst for intervjuet.

Under intervjuene benyttet jeg en nokså detaljert intervjuguide. Jeg hadde i forkant gjennomgått intervjuspørsmålene med en medstudent, der jeg fikk respons på hvilke spørsmål som burde endres på. Også veileder så gjennom spørsmålene i forkant. Etter første intervju satte jeg meg ned med intervjuguiden igjen, da jeg i løpet av intervjuet hadde kommet på flere relevante spørsmål, erfart hvilke som ikke var relevante, samt hvilke som var vanskelige å forstå for informanten. Det var et par spørsmål der jeg allikevel ikke klarte å gjøre meningsinnholdet lett forståelig. Mest problematisk var kanskje spørsmålet: *Tror du at du som eritreisk/etiopisk innvandrer har ønsker i forhold til bolig som er annerledes i forhold til det typisk norske?* Dette spørsmålet endret jeg i forkant av alle intervjuene, samt prøvde å utdype spørsmålet under intervjuet, men jeg fikk sjeldent formidlet det jeg egentlig lurte på. Jeg fikk imidlertid mange interessante, og på andre måter relevante, svar på dette spørsmålet!

Etter et par intervjuer ble jeg mer trygg på intervjusituasjonen. Jeg hadde fortsatt intervjuguiden med meg, men snakket friere og brukte guiden mer som en sjekkliste enn som et manus. Etter intervjuene spurte jeg informantene om det var noe spesielt i forhold til temaene vi hadde snakket om som var viktig, og om de var komfortable med det informasjonen skulle brukes til. Jeg fortalte og at de kunne ringe meg hvis det var noe de ville legge til, eller noe de angret på. Vi snakket derfor ofte litt mer uformelt om boligrelaterte saker etter selve intervjuet. Ofte lurte de på mer praktiske ting i forhold til statlig- og kommunal organisering og boliglåneordninger. Jeg prøvde da å forklare litt mer om hvordan dette fungerte, selv om dette i begynnelsen ikke var noe jeg hadde forberedt. Et par stykker spurte om de kunne ringe hvis de trengte veiledning til å forstå ting i for eksempel en boligkjøps situasjon. Dette sa jeg ja til. Det ville ikke ha noen effekt på oppgaven min, og det kunne være en mulighet til å gi noe tilbake. Å avslutte intervjusamtalen på dette måten kaller Kvale (1997) for debriefing. En viktig del av denne er å avslutte med en mer uformell tone enn under intervjuet for å hjelpe til at informanten forlater intervjusituasjonen med en god følelse.

Jeg brukte båndopptaker på alle intervjuene. Da jeg forklarte at det bare var jeg som skulle høre på det, og at det også ville gjøre intervjusamtalen lettere, syntes alle at det var greit at jeg brukte den. Det er også viktig å nevne at få av informantene pratet helt flytende norsk. Sitater som jeg bruker i oppgaven har jeg derfor gjort noen

få grammatiske endringer på. Dette gjorde også Lilleheil (2005) i sin hovedfagsoppgave om bønneropsdebatten i Oslo. Grunnen til at jeg har gjort dette er at bruk av sitater ordrett fra et muntlig språk, som i tillegg kommer fra personer som ikke har norsk som morsmål, kan gi inntrykk av at informantene ikke klarer å resonnerer godt for seg. Det kan også rett og slett virke fordummende. I følge Rubin et al. (2005) gjør forbedringer av sitater teksten mer leselig, men kan være misledende. Allikevel skriver de at dette også er en måte å respektere informantene på. Jeg har derfor valgt å kun gjøre små grammatiske endringer, samt noen endringer i ordstilling der det virket helt nødvendig. I tillegg har jeg vært påpasselig med å la meningsinnholdet i sitatene forbli det samme. Datamaskinen med opptakene var passordbeskyttet, og det transkriberte datamaterialet ble oppbevart i et låst skap.

Kun ett av intervjuene ble gjennomført hjemme hos informanten. Dette var en av de kvinnelige informantene. Hun var hjemme med barna sine på det tidspunktet. Der fikk jeg servert middag, og jeg ble med på tur sammen med barna. Til sammen tilbrakte jeg om lag tre timer med denne informanten. I dette intervjuet fikk jeg større erfaring med informantens hverdagsliv, samtidig som vi snakket om andre ting enn intervjutemaene. De andre intervjuene ble gjennomført på kafeer rundt omkring i Oslo sentrum. Da det som nevnt var svært vanskelig å få informanter til å stille på intervju, følte jeg at jeg måtte la informantene velge hvor de ville treffe meg. Kontaktpersoner hadde også nevnt at eritreere de snakket med var skeptiske til å invitere meg hjem til seg. Intervjuer på kafé har imidlertid en del negative trekk. Selv om jeg prøvde å styre valget av sted mot en rolig kafé, endte vi ofte opp på livlige steder. Dette gjorde at jeg etterpå brukte en del tid på å tolke hva informantene sa når jeg skulle transkribere. At det satt folk rundt oss, noen ganger også venner av informantene, kan ha gjort at de ikke fortalte meg mer private eller personlige ting. Jeg oppfattet som nevnt kun en gang at informanten virket noe nervøs. Jeg kan ikke si om det var på grunn av situasjonen, meg eller de som satt rundt oss.

Jeg merket meg imidlertid at et par av informantene gav opplysninger som ikke var riktige. Det gjaldt et par stykker som løy på alderen sin, og sa de var yngre enn de var. Slik Rubin et al. (2005) nevner, er det nokså vanskelig å holde på en løgn gjennom et helt intervju da de som regel røpte seg selv, ved at forklaringer om ting tilbake i tid ikke gikk opp med alderen de hadde oppgitt. En informant sa også først at han hadde fast stilling. Han fortalte senere at han jobbet full tid, men at det faktisk ikke var en fast stilling, men flere vikariater og deltidsjobber. Disse hendelsene var

egentlig ikke opplysninger av stor betydning for min oppgave. At informantene prøver å skjule noe kan faktisk være nyttig for forskeren, mener Rubin et al. (2005), da det ofte er mulig å tolke bakgrunnen for løgnene. Man kan i mitt tilfelle anta at grunnen til at de i begynnelsen av intervjuet løy om disse tingene, kan komme både av en usikkerhet i forhold til å utlevere seg til en fremmed, samt at ved å si de er yngre i større grad rettferdiggjør uetablerte boforhold. I forhold til arbeidslivet regnes en fast ansettelse for de fleste å være bedre enn mange mindre stillinger. Da jeg senere i intervjuet kom inn på tilsvarende spørsmål, fikk jeg det jeg antar er et sant svar.

Kvale (1997) skriver at de beste informantene ikke alltid er de samarbeidsvillige, motiverte, kunnskapsrike, veltalende, de som ikke motsier seg selv eller ikke sporer av. Det blir imidlertid en viktig oppgave for intervjueren å motivere og hjelpe med å tilrettelegge for informanter som det er vanskelig å intervju. Jeg kan ikke vite om informantene har snakket uærlig i andre sammenhenger enn det jeg oppdaget, men det at jeg opplevde at de snakket usant tidlig i intervjuperioden gjorde at jeg var særskilt observant på dette gjennom resten av intervjuene, og spurte utdypende hvis det var noe som jeg syntes ikke stemte helt. Totalt sett opplevde jeg at informanten løy på alder to eller tre ganger, samt den ene gangen i forbindelse med jobb.

I noen kvalitative intervjustudier, nevnes det at informantene synes det er godt å få snakket om sin sak eller situasjon. Kvale (1997) skriver at forskere ofte uttrykker overraskelse over at informantene har opplevd det å bli intervjuet og ha noen som lytter til seg over lengre tid, som en positiv opplevelse. Jeg oppfattet bare i liten grad at informantene gav uttrykk for glede eller entusiasme over å snakke om sin boligsituasjon. De var imidlertid ikke uvillige, men det virket som de fleste ikke hadde reflektert særlig mye over temaene vi snakket om i forkant.

Min rolle som forsker

Som nevnt ovenfor var flere av informantene, men særlig de som trakk seg eller ikke ønsket å la seg intervju, skeptiske til meg som forsker og som fremmed. De som valgte å møte meg gav imidlertid lite uttrykk for slik skepsis når vi først var i intervjusituasjonen.

En erfaring jeg gjorde meg i løpet av intervjuene, var at mange av informantene ikke hadde kjennskap til den typen forskerrolle jeg hadde, og dermed ikke umiddelbart forstod hva jeg ønsket å oppnå. Spesielt en mannlig informant trodde først jeg kunne hjelpe ham med å finne et sted å bo «...*jeg håpet du kunne løse det problemet om to uker eller noe sånn*». Jeg forklarte ham på nytt hva mitt prosjekt gikk ut på, og han synes at det var greit å delta selv om han ikke personlig fikk noe ut av det. I slike situasjoner føltes min rolle som forsker i forbindelse med mitt eget masterprosjekt noe egoistisk. Jeg følte i slike tilfeller ubehag ved å motta informasjon fra informantene uten å gi noe tilbake, spesielt i tilfeller der informantene hadde usikre framtidsmuligheter og dårlig bosituasjon. Det opplevdes som urettferdig at jeg fremstod som ung og ressurssterk bare fordi jeg ble født i et rikt og fritt land, mens de på grunn av at de ble født i ett fattig og konfliktfylt land, strevet med mye større utfordringer enn meg. Jeg prøvde derfor å vektlegge at jeg selv bare var en student, som også hadde erfaringer fra et usikkert leiemarked. Noen av informantene, særlig de yngste, fikk jeg god kontakt med, og blant disse fortonet intervjuet seg mer som en kafétur med en bekjent. At jeg hadde båndopptaker og intervjuguide på bordet, samt at jeg styrte samtalen med spørsmålene, gjorde forhåpentligvis at informantene ikke glemte at de ble intervjuet.

Som nevnt innledningsvis hadde jeg en fordel fordi jeg selv har vært i Eritrea tidligere, og fordi familien min har et eritreisk nettverk i Stavanger. Det er dermed den innvandrerguppen i Norge jeg har mest kjennskap til, både når det gjelder landbakgrunn, politisk situasjon og kulturkunnskap. Flere av informantene likte å prate om det jeg hadde opplevd i hjemlandet deres, om mat og ulike eritreiske skikker og feiringer jeg hadde deltatt på. Dette tror jeg bidro til å bryte isen, og jeg at det muligens kan ha gjort meg mindre fremmed.

Siden jeg fikk inntrykk av at ingen hadde hatt kontakt med forskere tidligere, vet jeg ikke hvor stor betydning det hadde at jeg i tillegg var en kvinne og ung. Kun i ett tilfelle, mens jeg satt med en kontaktperson og ventet på en informant, opplevde jeg en situasjon der jeg muligens hadde blitt behandlet annerledes hadde jeg vært en mann, eldre eller av samme etnisitet. Da fortalte de andre som satt ved samme bord som meg at de skulle snakke om eritreiske ting, og slo over på tigrinja slik at jeg naturligvis ikke forstod noen ting. Ellers fikk jeg ikke inntrykk av at de forholdt seg annerledes til meg på grunn av at jeg var jente. Mange av informantene hadde vært i kontakt med boligkontor og andre førstelinjetjenester, der det jobber mange kvinner.

Det er derfor mulig at de har snakket om bolig og økonomi med fremmede norske kvinner tidligere.

Analyse og tolkning

Som utgangspunkt for den videre bearbeidingen av dataene gjennom analyse og tolkning, er datamaterialets *troverdighet* viktig. I følge Thagaard (2003:178) innebærer dette "[...] at forskningen utføres på en tillitsvekkende måte". Dette gjelder alle oppgavens ledd. Jeg har gjennom dette kapittelet forklart hvilke valg jeg har gjort i løpet av forskningsprosessen, og hvorfor, samt drøftet situasjoner der det innsamlede datamaterialet ikke åpenbart er optimalt. Det er en styrke for troverdigheten at jeg samlet inn data ved hjelp av båndopptaker. Som nevnt er disse transkribert ordrett, men kan ha blitt endret noe ved å fjerne småord og grammatiske feil ved sitatbruk i oppgaven for at informantene skal fremstå på best mulig måte. Allikevel vil bruk av sitater klart skille hva som er min tolkning og hva som kommer direkte fra informantene. De ganger jeg ikke baserer meg på sitater, bestreber jeg meg i stor grad på å uttrykke eksplisitt når det er informanternes mening og ikke min jeg formidler, oftest ved å bruke informantens navn.

Bekreftbarhet handler om å vurdere de tolkninger forskningen fører til (Thagaard 2003). Det er viktig at forskeren er åpen og kritisk til hvilket grunnlag han eller hun har for tolkningene som blir gjort, og hvilken posisjon forskeren har i forhold til miljøet som tolkes. I min oppgave er jeg en utenforstående med tanke på at jeg verken er eritreisk eller etiopisk. Jeg er heller ikke førstegenerasjons innvandrere. Det kan dermed tenkes at vi har ulike referanserammer på noen områder, og min tolkning kan preges av å være en utenforståendes. Vi lever imidlertid innenfor samme kontekst i form av byen Oslo og under samme samfunnsmessige forhold. I tillegg er vi i samme boligsegment. Dermed er mitt utgangspunkt for tolkning på noen områder fjern fra informantene, mens på andre områder nærmere. Det er fordeler og ulemper med begge posisjoner. Det er altså ikke slik at å være kjent med et miljø eller posisjon gjør tolkningen bedre, den blir bare annerledes (Thagaard 2003). Gjennom dette kapitlet nevner jeg også betydningen av min posisjon i mer spesifikke tilfeller. En annet aspekt ved bekreftbarhet er å bekrefte egne tolkninger med andre relevante studier. Gjennom oppgavens analyse har jeg valgt å i stor grad sammenlikne med tre

andre studier. Funnene i disse studiene er delvis kvantitative generaliserbare, men det er allikevel relevant å se om funnene peker i samme retning.

Når det gjelder oppgavens *overførbarhet*, vil jeg gjennomgående i oppgaven ha klart fokus på at generalisering av et kvalitativt forskningsprosjekt ikke er mulig. Min studie baserer seg på enkeltpersoners ønsker, preferanser og oppfatninger i forbindelse med bolig, samt hvilke handlingsmuligheter de registrerer. Det har altså ingen forklaringskraft utenom dette. Det man kan ønske å oppnå, i det minste i mitt tilfelle, er å få funn som kan utpeke noen faktorer for videre forskning. Det kan imidlertid være at funnene kan være til nytte i liknende studier ved å vise til faktorer som kan være relevante, slik funn i andre studier har vært i denne oppgaven. Mine funn kan også ha overføringsverdi ved å utfylle andre studier om boligtilpasninger blant innvandrere.

En hermeneutisk tilnærming til materialet

I oppgavens analysedel brukes ofte en hermeneutisk tilnærming. Denne vektlegger betydningen av å fortolke handlinger gjennom å fokusere på dypere meningsinnhold enn det umiddelbart innlysende (Thagaard 2003). Videre innebærer en hermeneutisk tilnærming at meningen bare kan forstås i relasjon til en mer helhetlig sammenheng, slik jeg ser på grunner til at informantene er i leiesegmentet i lys deres livssituasjon mer helhetlig.

Imidlertid blir analysen noen ganger basert på uttalelser og meninger som er informanternes fortolkninger av den virkelige verden. Dette kalles dobbel hermeneutikk. Giddens (1984) forklarer det som et studiefelt der forskeren studerer et fenomen gjennom noen som allerede har tolket eller tillagt det mening. Dette gjelder spesielt i analysekapittelet om informantenes oppfatninger. Der tolker jeg ofte informantenes fortolkninger av virkeligheten. I min studie har temaene ofte en slik karakter at det er individers tolkninger av temaer som er essensielle i forhold til å vurdere hvilke handlinger som blir utført. Dermed blir bruk av dobbel hermeneutikk viktig. Det blir dermed også en ekstra utfordring å tydeliggjøre i teksten hva som er mine fortolkninger av informanters fortolkninger, og hva som er informantenes fortolkninger.

Etiske betraktninger

Innen forskning på mennesker nevnes ofte tre etiske grunnregler: det informerte samtykke, konfidensialitet og konsekvenser (Kvale 1997). Jeg har gjennom dette metodekapitlet tatt opp mye som er relatert til disse grunnreglene. Videre i kapitlet følger en mer systematisk gjennomgang.

En fordel med å bruke kvalitative forskningsintervjuer, i forhold til for eksempel enkelte observasjonsstudier, er at informantene selv har valgt å møte meg. Under alle intervjuene lå båndopptaker og intervjuguide på bordet mellom oss. Dette sikret et aspekt av informert samtykke, jeg kan med rimelig sikkerhet si at informantene var klar over at jeg gjennomførte et intervju. Et annet aspekt er imidlertid at informantene skal forstå hva slags prosjekt de deltar i, og på hvilken måte informasjonen de gir skal brukes. Dette var mer krevende for meg da, som nevnt tidligere, det virket som forskerrollen min var nokså fremmed. Jeg brukte dermed tid før og etter intervjuet, samt i forkant over telefonen hvis det var mulig, på å forklare hva intervjuet gikk ut på, og hvordan informasjonen skulle brukes i en masteroppgave. I tillegg fikk informantene et informasjonsbrev der prosjektet ble forklart. Her stod også e-postadresser og telefonnummer hvis de ville legge til noe, eller trekke seg fra prosjektet.

Konfidensialitet i forskning er å ikke offentliggjøre avslørende personlig informasjon (Kvale 1997). Jeg har derfor gitt alle informantene nye eritreiske og etiopiske navn. Jeg oppgir heller ikke eksakt alder, men skriver for eksempel at de er i slutten av trettiårene. Jeg har også valgt å stort sett begrense bosted til om de bor i indre eller ytre øst eller vest, eller i sentrale områder av byen. Når det gjelder hvilket arbeid de har, har jeg valgt å oppgi hvilken næring de jobber innen. Det vil si at hvis en informant hadde jobbet som butikkmedarbeider, plasseres han eller hun innenfor servicenæringen. Det er vanskelig for meg å vurdere hvor lett det hadde vært å kjenne igjen informantene, da jeg ikke vet hvor god kjennskap eritreere og etiopiere har til hverandre i Oslo. Jeg antar altså at det er disse som lettest potensielt kunne kjent igjen informantene. Informanter har nevnt «*at vi kjenner hverandre*» om eritreere i Oslo, og jeg har derfor brukt de grep jeg har til rådighet for å anonymisere.

Den tredje etiske grunnregelen er å vurdere konsekvensene en intervjustudie har for informantene. Her inngår mulig skade det kan påføre informantene, deres gruppe, samt fordeler de i forkant tror de kan oppnå ved å delta (Kvale 1997). I

forhold til skade på informanten, har jeg som sagt unngått spørsmål som potensielt kan vekke traumatiske erfaringer, som spørsmål om flukt og konflikt. Dersom de har nevnt det selv, har jeg vært forsiktig med å følge opp med spørsmål om å utdype. Når det gjelder skade på gruppen som helhet, var en medvirkende årsak til at jeg har valgt eritreere og etiopiere at jeg mener de ikke har et belastet rykte i media. Jeg vil gjennom analyse og tolkning være påpasselig med å poengtere at studien er kvalitativ og ikke kan generaliseres til gruppenivå. I to av intervjuene opplevde jeg at informantene ytret et håp om jeg hadde mulighet til å hjelpe dem med bolig etter intervjuet. I disse tilfellene prøvde jeg ytterligere å skape forståelse for min rolle og mitt prosjekt. I tillegg prøvde jeg å informere om hvordan bolig- og lånemarkedet fungerer i Norge, og sa meg villig til å være en slags veileder hvis de fikk problemer med forståelse av boligmarkedet senere.

Prosjektet ble meldt til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), og jeg har fulgt de krav til anonymisering, konfidensialitet og konsekvenser som ble lagt til grunn for tillatelse til prosjektets gjennomføring.

Kapittel 6: Presentasjon av informantene

Før selve analysen har jeg valgt å kort presentere de ulike informantene. Hensikten er å gi et bilde av hver av informantene og deres livssituasjon, noe som gjør lesingen av analysen lettere. Jeg har derfor vektlagt aspekter ved hver informant som er viktige for oppgavens tema. Samtidig har jeg utelatt ting som kan hindre deres anonymisering.

Feven

Feven er en etiopisk kvinne i slutten av tyveårene. Hun er oppvokst i Asmara, hovedstaden i Eritrea. Familien hennes bodde i Eritrea mens Mengistu satt med makten i Etiopia. Etter Mengistus tid flyttet de tilbake til en storby nord i Etiopia. Hun flyktet sammen med mannen sin og kom til Norge for åtte år siden. Her har de fått tre barn. De begynte sitt liv i Norge på asylmottak i Lofoten og ble så sendt videre til et mottak på Østlandet. Etter tiden på asylmottak dro de til Oslo for å få jobb. De har hele tiden bodd i kommunale boliger, først i Oslo ytre øst, så i sentrum. Da jeg intervjuet Feven hadde de bodd tre år i en kommunal bolig i Oslo ytre vest. Hun mener leiligheten er romslig for en familie på fem, og trives godt med den. Hun synes utearealene og trafikken i området ikke utgjør et ideelt område å oppdra barn i, og hun synes økningen i husleie fra år til år er høy. Mannen til Feven holder på med å avslutte en mastergrad, mens hun selv har barselpermisjon fra jobb på sykehjem. Hun har foreldrene sine og ytterligere familie igjen i Etiopia, og hun har ingen slektninger i Norge. Familien er aktive medlemmer av en etiopisk kirke i Oslo, og Feven mener denne er viktig for at barna som er født i Norge skal opprettholde bånd til Etiopia.

Isaias

Isaias er en eritreisk mann i begynnelsen av trettiårene. Han kom til Norge for noe over ti år siden. Han bor alene i en kommunal hybelleilighet i en bydel nord i Oslo. Her trives han godt da det er kort vei til sentrum, samtidig som det er kort vei til skogen der han liker å gå tur. Nå har han fått større boutgifter fordi bostøtten han mottok tidligere er opphørt og leiligheten skal renoveres. Han har derfor tenkt å flytte inn i noen venners leilighet og være huspasser for et år. Da slipper han å betale noe særlig og får god plass. Tidligere har han leid flere steder i Osloregionen, både alene og med samboer. Allikevel sier han at han er et bymenneske fra hovedstaden Asmara,

og trenger å bo i sentrum. Han arbeider mye, men har ikke en fast fulltidsjobb. Han tar ekstra jobbvakter forskjellige steder, blant annet i venners bedrifter.

Eden

Eden er en eritreisk kvinne i slutten av tyveårene som hovedsakelig er oppvokst i Addis Abeba, hovedstaden i Etiopia. Hun har vært i Norge i nærmere ni år. Da hun kom hit bodde hun først på asylmottak i Farsund, og så i Ulefoss. Etter perioden på mottak flyttet hun til Oslo, og her har hun leid fire ulike steder. Hun har tidligere bodd i kollektiv, og sammen med en venninne. Nå bor hun i en ansattleilighet i en sentrumsnær bydel i Oslo vest, som hun deler med lillesøsteren sin. Tidligere bodde hun i en hybelgang i samme kompleks, der hun delte kjøkken og bad med mange andre. Dette var problematisk for henne både fordi hun mislikte at det var så rotete og skittent, samt at dårlig renhold blant de andre forsterket hennes problemer med støvallergi. Med legeattest kvalifiserte hun derfor til egen leilighet. Eden jobber i helsevesenet, og er nå i et 82% vikariat i en avdeling for demente på et sykehjem. Hun stortrives med å jobbe med mennesker på denne måten. Hun ønsker å få en utdannelse innen denne sektoren, men av økonomiske årsaker ønsker hun ikke å slutte å jobbe og bli heltidsstudent. Leiligheten hennes skifter eier ved årsskiftet til 2009, og husleien vil da øke kraftig, slik at Eden ikke tror hun kommer til å makte å betjene den. Eden vurderer å kjøpe leilighet sammen med kjæresten sin, og sjefen hennes har nylig tipset henne om muligheten til å søke Startlån.

Michael

Michael er en eritreisk mann i midten av trettiårene som bor alene i Oslo indre øst. Som han sier selv feirer han nittenårs dag i Norge senere i år. Michael har bodd i Oslo alle årene han har vært her, og i sentrum i femten av disse. Det er i Oslo han har slekt og familie. Mens han studerte bodde han på studentbolig i bykjernen, og nå har han jobb i lokalområdet han bor i. Han har nylig fått tilbud om ny stilling på samme arbeidsplass. Nå leier han en leilighet av en eritreisk venn. Han har derfor fått en grei leieavtale og slipper å betale depositum. Tidligere leide han denne leiligheten sammen med en annen kamerat, men kameraten har nå kjøpt egen leilighet i samme område. Michael er også på utkikk etter en leilighet å kjøpe i dette området nå.

Abraham

Abraham er en mann i slutten av trettiårene som bor hos en kamerat i en sentrumsnær leilighet på Oslos østkant. Han kom til Norge for seksten år siden, men har ingen familie eller slektninger i landet. Han bodde først i Trondheim i ni år. Her hadde han en kommunal leilighet, men fikk ikke jobb. Han flyttet til Oslo for seks år siden. Her flyttet han først inn på et sentrumsnært studenthjem på østkanten. Etter en tid fikk han vite at han ikke kvalifiserte for å bo der, da han ikke var student. Da fikk han hjelp av en eritreisk kamerat, og flyttet inn i hans toroms leilighet. Abraham har bodd i denne leiligheten i to år, men nå kommer kanskje kameratens kone fra Eritrea og flytter inn i leiligheten. Da kan han ikke bo der lengre. Han har stått to år på venteliste på kommunal bolig og er frustrert over den lange ventetiden. Han har fagbrev i et håndverk fra Eritrea, men finner ikke den slags arbeid i Norge. Her har han bare fått korte jobbengasjement, og jobber som varierer i arbeidsmengde fra uke til uke. Både boligsituasjonen og jobbsituasjonen har gjort ham deprimert, og han er for tiden sykemeldt. Han synes livet i Norge er vanskelig, spesielt da han også må sette av penger til familien hjemme i Eritrea.

Elias

Elias er en mann i begynnelsen av trettiårene. Han har bodd i Norge i seksten år. Her har han storesøsteren sin og nieser og nevøer, som han tar en del ansvar for. Han har tidligere bodd i Bærum, hvor han trivdes godt. For noen år siden flyttet han til Oslo indre øst, i en kommunal bolig som kameraten leide. De to bor sammen i denne nå. Han flyttet inn til byen var for å kunne være nærmere søsteren og barna hennes, slik at han kunne hjelpe til. Han begynte på en yrkesfaglig utdanning da han var yngre, men på grunn av en ulykke kunne han ikke fullføre denne. Etter det har han kun jobbet, da han har økonomiske forpliktelser til familien. Akkurat nå har han ikke arbeid fordi han har vært i Eritrea en periode, og måtte si opp jobben for å få fri til denne reisen. Han kom nylig tilbake og var på jakt etter en ny jobb da jeg intervjuet ham.

Tekle

Er en eritreisk mann i midten av trettiårene. Han har bodd i Norge i ni år, før det har han bodd i Asmara og San Francisco, og er derfor vant til å bo i urbane omgivelser. Da han forstod at jeg intervjuet eritreere spesifikt og ikke innvandrere generelt, syntes han det var morsomt å bli plassert innen gruppen. Av denne reaksjonen fikk jeg

inntrykk av at han oppfattet seg som nokså integrert i det norske samfunnet. I løpet av disse årene har han bodd i Oslo, men har hatt et studieopphold i Akershus. Selv om han har høyere utdanning, har han ikke fast eller veldig relevant jobb. Han jobber med litt forskjellig, og sier at det til sammen blir i hvert fall 100 % arbeidsuke, mens han søker på mer relevante jobber. Det kom fram under intervjuet at Tekle faktisk eide en leilighet i indre Oslo øst, men at han nå er leietaker. Jeg forstod det slik som at den leiligheten han eide blant annet ble for dyr å bo i alene, og for liten til å dele. Derfor leier han nå sammen med kjæresten sin nærmere Oslos vestkant. Selv om Tekle allerede hadde erfaring som eier, syns jeg det som kom fram i intervjuet var så interessant at jeg har valgt å bruke det. Hans erfaringer med lånesystemer, og tanker rundt det å være lånetaker uten fast stilling, og venners reaksjoner på boligkjøpet er noe av det som gjorde intervjuet anvendelig for denne studien. I tillegg var det et interessant aspekt at Tekle også eide bolig i Asmara.

Hannah og Miriam

Hannah og Miriam ble intervjuet sammen, de var gode bekjente og ble rekruttert samtidig. Hannah er en eritreisk kvinne i slutten av trettiårene. Hun har vært i Norge i 15 år, og har hele tiden bodd i Oslo. I løpet av denne tiden har hun bodd i seks ulike boliger. Hun har bodd i kollektiv og sammen med eksmannen, men alle stedene hun har bodd har hun leid. Nå leier hun en leilighet alene på vestkanten av Oslo. Hun trives godt i dette området, og har lyst å bli her også hvis hun skal kjøpe bolig. Hannah har fast stilling i en barnehage. Hun synes allikevel ikke at boligkjøp virker enkelt å få til, da hun har familie å forsørge hjemme i Eritrea.

Miriam er en eritreisk kvinne i slutten av trettiårene. Hun har bodd i Norge i ni år. Hun har tidligere bodd halvannet år på et lite sted på vestlandet, men flyttet til Oslo da hun fikk muligheten til det. Hun leier nå en leilighet i en sentrumsnær bydel på Oslos østkant. Hun er fornøyd med denne leiligheten fordi hun i den forrige leiligheten hadde narkomane naboer. Hun har ikke hatt en reell mulighet til å kjøpe leilighet før nå fordi hun bare for kort tid siden fikk oppholdstillatelse i Norge. Hun hadde imidlertid arbeidstillatelse allerede, og er fast ansatt innen servicenæringen. Miriam har også familie å forsørge i hjemlandet.

I tillegg til disse informantene har jeg snakket med en hel del andre eritreere. Dette har vært samtaler med blant annet eritreiske nøkkelinformanter og ressurspersoner

mens jeg har lett etter informanter, samt med venner og kjente. Disse vil ikke bli presentert her, men vil også bli brukt i analysen. Dette har jeg valgt fordi informasjonen de har kommet med har vist seg å være interessant både i forhold til eritreeres forhold til boligmarkedet, men også deres forhold til å bli intervjuet av fremmede.

Kapittel 7: Informantenes handlingsmuligheter

Informantenes handlingsmuligheter kan, noe forenklet, beskrives som konteksten informantene berøres av og befinner seg i. Dette er altså ytre påvirkningsfaktorer, der aktørenes subjektive vurderinger har mindre betydning.

I avgrensingen av handlingsmuligheter slik Hedström (2005) gjør, eksisterer handlingsmulighetene uavhengig av aktørene, og deres oppfatninger om dem. Allikevel må de være kjent for aktøren, og påvirker handlingene gjennom aktørenes oppfatninger og ønskemål i forhold til dem. Elsters (1989) tilsvarende begrep, mulighetsrom, nevnes ikke eksplisitt å være uavhengig av aktøren. Her inkluderes psykologiske hindre, som ikke kan eksistere uavhengig av aktøren. Jeg benytter meg altså også av Elsters (1989) avgrensing av den første filtreringsprosessen, som jeg tok opp i teorikapittelet, i analysen av handlingsmuligheter. Dette er fordi han gir en noe mer konkret forklaring på hva som kan inkluderes i aspektet enn Hedström (2005) gjør. Kapittelet vil altså hovedsakelig bestå av informantenes beretninger om muligheter på boligmarkedet og aspekter ved deres liv og situasjon som er relevante ved etablering i eiermarkedet, i tillegg til hvordan sosiale og andre kontekstuelle faktorer rundt aktørene kan hindre eller muliggjøre valg for dem. At jeg i stor grad bruker informantenes forklaringer omkring handlingsrommet gjør at det alltid vil være en mulighet for at noe vil kunne bære preg av informantenes oppfatninger. Dette er dermed en svakhet med datamaterialet, ideelt burde informasjon om handlingsmulighetene også komme fra andre kilder enn informantene selv. Dette har imidlertid ikke latt seg gjøre på grunn av oppgavens begrensede omfang.

Søholts (2007) doktorgradsavhandling omhandler innvandreres boligstrategier med fokus på sammenhengen mellom aktør – og strukturelle forhold. Innen de ytre forholdene, de strukturelle forholdene, inkluderer hun da politiske forhold som forvaltningen, boligmarkedet og etnisk struktur. Etnisk struktur plasseres altså på struktursiden, der spørsmålet blir stilt «om det finnes preferanser, praksiser og verdier i de tre etniske gruppene som kommer til uttrykk i håndtering av boligmarkedet og som kan knyttes til etnisk bakgrunn» (Søholt 2007:33). Alt som har med preferanser å gjøre blir i min analyse plassert i kategorien ønskemål, som er interne for aktøren, mens praksiser og verdier kan i min oppgave kan passe inn i alle aspektene av DBO-perspektivet avhengig av situasjonen. På aktørsiden inkluderer hun hvordan aktørene handler ut fra hva de tenker er rasjonelle og økonomiske formålsrettede handlinger.

Poenget mitt her er ikke å diskutere hva den riktige måten å avgrense på er, men at slik kategorisering er komplisert, og oftest vil et tema passe inn flere steder. Dermed er dette et valg mellom en rekke mulige avgrensinger.

Økonomiske forpliktelser

Blant mange av mine informanter viste økonomiske aspekter seg å ha stor relevans i forhold til boligetablering. Ved en anledning da jeg var sammen med en eritreisk forsamling, kom en eritreisk kvinne bort til meg. Hun kvalifiserte ikke selv som informant fordi hun eide bolig, men hun ville gjerne dele sine tanker om grunner til at eritreere i Oslo ble i leiesektoren. I følge henne er det vanlig at i en storfamilie blir mellom en og tre stykker sendt ut av landet, altså som flyktninger. Da blir det deres oppgave å hjelpe familien i hjemlandet økonomisk. Dette ansvaret for å sende hjem penger er svært vanlig. Hun fortalte meg også at mange emigrerte eritreere verden over betaler skatt til de eritreiske myndighetene i tillegg til det landet de er bosatt i. Dette er for å styrke det eritreiske forsvaret. Med liten internasjonal støtte, trengs denne skatten fra eritreere i utlandet for å forsvare seg selv mot Etiopia, som har en befolkning som er nærmere femten ganger så stor²¹.

Jeg forhørte meg nærmere om denne skatten med en eritreisk bekjent. Han fortalte at fra man er 18 år, skal man betale 2% skatt tilbake til Eritrea som nedbetaling for alt og alle som ble ofret i frigjøringskampen. Imidlertid fortalte han at det er mulig å utsette og summere opp tilbakebetalingen til senere år, hvis man har svært dårlig råd. Det er ikke lett å finne skriftlige kilder på denne skattebetalingen, men det nevnes blant annet i en avisartikkel. Der står det at om lag 850 000 eritreere utenlands er en svært viktig kapitalkilde ikke bare til familie og slekt, men også til myndighetene. Myndighetsskatten er i prinsippet frivillig, men er i stor grad en ubønnhørlig norm²². Bakgrunnen for det kvinnen fortalte meg om forpliktelser til slekt og familie kan finne sin forklaring i Kibreab (2008), som karakteriserer Eritrea som et land med tradisjonelt stor sosial kapital. Han utdyper tradisjonell sosial kapital og kollektiv handling på flere samfunnsfelter. Det er ikke relevant å nevne alle disse her, men et eksempel er *mahber*, som betyr noe likende frivillig fellesskap eller sammenkomst. Den ene typen *mahber* er en selvhjelpsorganisering som ofte er basert

21 CIA World Factbook: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/print/et.html>, nedlastet 27.10.08

22 Eritrea Daily: <http://www.eritreaddaily.net/News0407/article0807191.htm>, nedlastet 15.01.09

på slekt eller bosted, og kan ha medlemmer på tvers av religiøse retninger. I det fellesskapet Kibreab (2008) eksemplifiserer er det 50 personer på en sammenkomst. Medlemmene hjalp hverandre med ulike økonomiske utfordringer. Dette omfattet alt fra utgifter ved bryllup, til reparasjoner på bolig og støtte til familier som hadde familieforsørgere som var borte i sammenheng med landets lange militærtjeneste. Medlemmene betalte ofte et månedlig beløp inn til fellesskapet. Selv om eksemplene Kibreab (2008) bruker tilhører det tradisjonelle eritreiske samfunnet, er det et tegn på at landet et bygd på verdier der fellesskap står svært sterkt.

Elias Amare bekreftet også det jeg forventet, Eritrea og Etiopia har mer kollektivt orienterte kulturer enn land i Vesten. Slektninger man har store forpliktelser til inkluderer ikke bare den nære familien, men kan også omfatte for eksempel tremenninger. Tilknytningen til hjemlandet var også sterk. Store økonomiske ressurser blir blant annet brukt på å sende utvandrede eritreere tilbake til Eritrea for å gravlegges i eritreisk jord når de dør. Mange mener at først da kan den avdøde finne hvile. Hjemsendelse av penger kom fram i mange av intervjuene.

«Men så er det sånn at jeg var den første i familien som kom hit, og så hadde jeg en bror som var i Libya så jeg måtte sende penger til ham, måtte sende penger til andre og... Det er ikke bare meg selv jeg skal tenke på, jeg har mange andre også jeg må tenke på. Så det er ikke bare bare.» (Elias)

Elias forteller at han måtte avbryte en yrkesrettet videregående utdanning, etter at armen ble alvorlig skadet og han måtte slutte på skolen. På dette tidspunktet begynte han å jobbe og sende penger til familien. Han synes det er vanskelig å gå tilbake å bli student igjen, da dette vil hindre ham i å sende penger hjem til familien. Som jeg skrev i informantpresentasjonen har Elias en storesøster i Norge, men hun har tre barn og har dermed mindre mulighet til å sende penger hjem. Elias sier at hun stadig ber ham stå for den økonomiske støtten fra dem begge, da hun har store utgifter på grunn av barna sine. Dette gjør at familien avhenger av hans økonomiske støtte i enda større grad.

Også Abraham fortalte om utfordringene med å ha en familie å hjelpe i hjemlandet:

«...familien min venter på meg skjønner du, for at jeg skal sende penger. (Hvem sender du penger til?) Moren og faren min, men akkurat nå er det

vanskelig, jeg har ikke så mye å sende. Hvis jeg får en jobb skulle jeg sendt ekstra penger.» (Abraham)

Abraham var sykemeldt fra en deltidsstilling, og bodde på andre året i en kamerats leilighet. Han sa at sykemeldingen skyldes at han var trist fordi han ikke klarer å få en fast eller godt betalt jobb, og at han etter alle årene i Norge ikke har en stabil livssituasjon. Han har ikke råd til å leie egen leilighet. Det er altså ikke slik at han sender overskuddet etter at egne behov er dekket, han sender penger selv om dette forhindrer ham i å etablere seg på boligmarkedet. En liknende observasjon gjøres av Søholt (2007), som skriver at enkelte somalierne hun intervjuet uttrykte forpliktelse til å dele med andre selv om de bodde i kommunal bolig og fikk offentlig bistand. Forpliktelsen til å dele fantes altså uavhengig av hva de selv hadde. Abraham fortalte imidlertid at med en jobb skulle han sendt hjem ennå mer penger.

I rapporten Levekår blant innvandrere 2005/2006 står det at 56,9 prosent av innvandrerbefolkningen i Norge gir økonomisk hjelp til familien i opprinnelseslandet²³. Søholt (2007) tolker i sin studie dette som et uttrykk for opprettholdelse av transnasjonale bånd mellom utvandrere og familien i opphavslandet. Her viste det seg at det blant somalierne som ble intervjuet var en tradisjon for å sende penger til familiemedlemmer i hjemlandet. De uttrykte at de på grunn av dette verken forventet å få mer eller mindre sosialhjelpspenger i Norge. Da jeg snakket med Miriam og Hannah, undret de imidlertid på om staten ville ha forståelse for at de hadde ekstra økonomiske utfordringer gjennom hjemsendelse av penger, og dermed tilpasse ordningene til dem, i og med at de ellers hadde en stabil økonomisk situasjon med fast jobb. I følge Søholt (2007) vil norske myndigheter mene at sosialhjelp skal brukes i Norge. Man kan vel dermed også regne med at de heller ikke kan tilpasse boligsosiale ordninger til de økte utgiftspostene mange innvandrere har fordi de sender penger til familien i hjemlandet.

Av religiøse hindre for å etablere seg på boligmarkedet, nevnes ofte muslimers forbud mot å betale eller ta i mot renter. I Eritrea er det en stor andel muslimer, men dette ble ikke nevnt blant noen av mine informanter. Jeg stilte heller ingen spørsmål om religion. Imidlertid var det to av informantene, Miriam og Hannah, som fortalte at de var aktivt kristne. De sendte derfor penger til medlemmer av den menigheten de tilhørte i hjemlandet, i tillegg til foreldre og slektninger. De fortalte også at det nå er

23 Statistisk sentralbyrå: <http://www.ssb.no/emner/00/02/innvlev/tab-2008-02-06-05.html>, nedlastet 16.10.08

mange eritreere som sitter fengslet på grunn av sin tro. Som aktive i menigheten følte de forpliktelser til å hjelpe medlemsfeller i hjemlandet. I følge Landinfo er den kristne menigheten de tilhører en av flere utsatte religiøse grupper i Eritrea, og praktisering kan gi fengselsstraffer uten dom eller tiltale²⁴.

Søholt (2007) nevner også lån i nettverk blant innvandrergupper. Dette hadde ingen av mine informanter hørt om, hverken i det eritreiske eller etiopiske miljøet. Etnisk solidaritet i Norge i forhold til økonomi og bolig ble imidlertid berørt av flere av informantene:

«Hvis vi skal flytte, eller hvis man må flytte ut og ikke klarer å få leilighet så snakker vi om det, så må vi hjelpe. Hjelpe med å finne leilighet. Hvis vi ikke finner så flytter vi inn hos hverandre, bare noen da, eller en liten periode...det verste er hvis de har bare ett rom, da går det ikke, hvis de har større så er det greit å komme og bo litt.» (Hannah)

Hannah og Miriam fortalte om hvordan de i sitt eritreiske miljø hjalp hverandre med å finne bolig. Dette gjaldt hjelp både til å lete etter boliger for hverandre, samt å stille hjem til disposisjon. De mente at de i det eritreiske miljøet de var i, kanskje hadde mer kontakt med hverandre enn eritreere flest, men mente allikevel at det var vanlig å stille opp for hverandre. Også Abraham, som var sykemeldt og uten egen bolig, uttrykte at han opplevde samme trygghet med å være i kontakt med og i nærheten av et eritreisk miljø:

«Vi fra Eritrea, vi har lokale her også, så hvis du ikke finner leilighet for eksempel kan du ta kontakt med dem. Men hvis du bor utenfor (*Oslo*) blir det langt, du kan ikke ha kontakt med dem eller med venner og sånn.» (Abraham)

Relatert til leiesektoren er det også verdt å nevne at Tekle leide ut leiligheten sin til en eritreisk kamerat, og Michael leide leilighet av en eritreisk kamerat. Tekle mente at dette var vanlig, og et godt alternativ for både utleier og leietaker. Dette var fordi de hadde felles bekjente og dette skapte trygghet i forholdet mellom de to. Dette gjorde at Tekle ikke så noen poeng med å kreve depositum av leietakeren sin.

Disse oppfatningene og tilpasningene kan relateres til visse aspekter ved teorier om etniske enklaver. Denne teorien ble lansert av Alejandro Portes, som studerte cubanske innvandrere i Miami (Wilson et al. 1980). Utgangspunktet er en ide om et *andre arbeidsmarked*, i kontrast til klassiske teorier om at nykommere alltid

24 Landinfo: http://www.landinfo.no/index.gan?id=575&subid=0#human_rights, lastet ned 07.10.08

starter på bunnen og jobber seg oppover i det ordinære arbeidsmarkedet. I eksempelet til Wilson et al. (1980) har cubanske nykommere muligheten til å få jobb i mer etablerte cubaneres næringsliv, og deltar dermed ikke i det ordinære arbeidsmarkedet. Dermed skapes cubanske arbeidsnisjer. Teorier om etniske enklaver kan være omfattende, og kan inkludere romlige konsentrasjoner i byen, samt etniske boligmarked. Selv om det er omdiskutert, grunnet studier som viser at inntekten er lavere og bokostnader høyere i etnisk enklaver (Zhou et al. 1991), kan noe av bakgrunnen for disse handlingene kalles en form for etnisk solidaritet. Det handler altså til en viss grad om å hjelpe sine landsmenn til å klare seg i et felles vertsland. Et viktig aspekt i Zhou et al. (1991) sin studie av kinesere med tilknytning til den etniske enklaven Chinatown i New York, er nettopp boligtilpasning. Der er praksisen at nykommere først får bo hos slekt og venner, og senere får etableringshjelp av mer etablerte kinesiske slektninger. I tillegg finnes egne kinesiske gård/huseiere og eiendomsmeglere, som leier ut og selger innen den kinesiske innvandrerbefolkningen. Slik sett ser man at den etniske enklaven ikke bare kan skape et *andre arbeidsmarked*, men også et *andre boligmarked*. Den lave graden av konsentrasjon av eritreere, eller for den saks skyld hvilken som helst etnisk minoritetsgruppe i Oslo, gjør også at det nok ikke eksisterer et *andre boligmarked* slik som i eksempelet med kineserne over. Imidlertid kan enklaveteorien kaste lys over tendensen til å hjelpe hverandre med bolig, enten det gjelder eritreere eller andre minoriteter. Det er dermed mulig at de har tilgang på andre muligheter enn de som finnes på det åpne boligmarkedet.

Begrensninger som følge av deres livs- og arbeidssituasjon

De økonomiske forholdene jeg til nå har tatt for meg, kan sies å ha en viss tilknytning til sosiale og kulturelle forhold. I de neste aspektene av handlingsmuligheter fokuseres det på hindre eller muligheter som ligger lenger fra aktørenes påvirkningskraft. Et moment som jeg først kom på etter at datamaterialet var samlet inn, var å spørre informantene om de hadde mulighet til å motta arv eller forskudd på arv. I følge Sandli (2008) er dette en kilde til egenkapital for mange unge boligkjøpere. Flyktninger som er i Norge uten foreldre har mest sannsynligvis ikke mulighet til å få slik støtte. Dessverre blir ikke dette inkludert videre i analysen, da det ikke inngikk i intervjuemaene.

Inntekt og husholdsinntekt

Blant flere kilder, viser Pedersen (2006) at selv om det er store variasjoner i innvandreres økonomi i Norge, er det en relativt liten andel flyktninger og ikke-vestlige innvandrere som når gjennomsnittsinntekten i befolkningen i Norge. Jeg fikk varierende informasjon om informantenes inntekter. Noen oppgav omtrentlig lønnsinntekt, mens andre fortalte hvilken stillingsprosent og jobb de hadde. Ut fra dette går det an å si omtrent hvilken inntekt de ligger på. Tekle og Isaias var de to eneste som oppgav omtrent lønnsinntekt. De jobbet begge flere forskjellige steder og det virket som de arbeidet svært mye. Tekle oppgav at han tjente rundt 500 000 kroner i året, og Isaias mellom 300 000 og 400 000. Abraham hadde ingen lønnsinntekt for tiden. Det hadde heller ikke Elias på intervjudtidspunktet, da han akkurat hadde kommet tilbake fra et lengre opphold i Eritrea. Han var imidlertid rimelig sikker på å finne arbeid igjen raskt. Hannah, Eden og Fevens yrker hadde en inntekt som ut fra kommunale stillingsannonser synes å ligge mellom 250 000 og 300 000 hvis man jobber fulltid. De tre jobbet mer eller mindre fulltid. Michael hadde en faglært fast stilling, og hadde allerede fått innvilget banklån. Dermed er det mindre viktig å vite nøyaktig inntekten hans. Miriam hadde en fast stilling, men innenfor en sektor som betegnes som lavtlønnet servicearbeide. Hun ligger nok derfor innenfor samme lønnskategori som Hannah, Feven og Eden.

Sandlis doktorgradsavhandling (2008) omhandler boligetablering blant unge. Et hovedfunn er at etablering med partner henger tett sammen med tidspunkt for eieretablering. Det syntes også som det var hushold med to inntekter som klarte seg best på boligmarkedet med den prisutviklingen som var på 1990-tallet. På den andre side forutså Sandli (2008) at det var hushold med én inntekt som framover ville kunne komme til å få problemer med å etablere seg på eiermarkedet. Dette bør også tas med i beregningen blant mine informanter. Hannah, Miriam, Abraham, Elias og Michael bodde ikke sammen med en partner, og gav heller ikke uttrykk for at de hadde noen kjæreste som de inkluderte i framtidige boligplaner. Dermed kan det synes som at de på intervjudtidspunktet kun hadde en inntekt å basere boliglånet på. Tekle leide sammen med samboeren sin, der de delte de økonomiske utgiftene. Selv om Feven var i barselpermisjon på intervjudtidspunktet, var hun til vanlig i arbeid. Planen var at mannen hennes som var i ferd med å fullføre en mastergrad også skulle ut i arbeid. Selv om Eden jobbet på et vikariat, vil hun sannsynligvis kunne opprettholde

inntekten på grunn av behovet for arbeidskraft i hennes yrke. Hun planla å dele et boligkjøp med kjæresten som var i arbeid. Hvis man tar Sandlis (2008) resultater i betraktning, vil disse tre informantene som har to inntekter å fordele et eventuelt boliglån på, ha større muligheter til å etablere seg på boligmarkedet. Mens de som er alene, spesielt slike som Hannah og Miriam som er i lavtlønnede serviceyrker, vil kunne ha større økonomiske utfordringer hvis de skal ta opp boliglån med én lav inntekt som utgangspunkt.

Arbeidstilknytning

Det andre hinderet er de informantene som mangler arbeid, eller ikke har fast stilling.

«Jeg snakket nettopp, for tre dager siden, med sjefen min fordi hvis jeg ville låne penger så må jeg ha en fast jobb. Da er det mye lettere å få tatt opp lån. Jeg fortalte sjefen min at fra 2009 så kommer leieprisen min til å gå opp, og da sa sjefen min at hun kan godt skrive en attest til meg. Men det er litt vanskelig uten fast jobb.» (Eden)

Da flere av informantene fortalte at de ikke klarte å få faste stillinger, tok jeg kontakt med HEV for å forhøre meg om hvordan mulighetene for å ta opp Startlån uten fast inntekt er. Kravene de stiller i forhold til betalingsevne i forbindelse med innvilgelse av boliglån er at: «Det vurderes om søker har betjeningsevne og en vil se om vedkommende har hatt en fast inntekt over tid.» Regelverket deres sier videre at:

«Midlertidig inntekt eller andre midlertidige ytelser, herunder arbeidsledighetstrygd, overgangsstønad og medisinsk- eller yrkesmessig attføring regnes ikke med ved vurderingen av betjeningsevne. Studielån og stipend holdes også normalt utenfor ved vurderingen. Startlån kan etter en konkret vurdering likevel innvilges dersom det er overveiende sannsynlig at inntektsnivået ikke vil bli vesentlig redusert i låneperioden, slik at betjeningsevnen opprettholdes.»²⁵

Dermed har Eden rett i at det kan bli vanskelig å få innvilget lån med et vikariat, spesielt hvis det er sannsynlig at hun ikke får opprettholdt arbeidsmengden eller lønnsnivå etter at vikariatet er ferdig. Flere av informantene uttrykte samme skepsis som Eden i forhold til muligheter for å ta opp lån uten fast inntekt. Allikevel viser regelverket til at de kan få innvilget boliglån uten fast stilling, hvis de kan overbevise om at inntekten vil holde seg stabil på samme nivå. Slik det ble nevnt tidligere, fikk Tekle innvilget fullfinansieringslån selv om han ikke hadde en fast jobb. Det vil

25 Regelverket er mottatt på mail fra Merete Løland i Helse- og velferdsetaten, mottatt 4. August 2008

dermed være en vurderingssak i hvert enkel tilfelle, og det er vanskelig for meg å gjøre noen antakelser om sannsynligheten for at mangel på fast stilling er et reelt hinder for boligkjøp eller ikke. Imidlertid viser regelverket med sikkerhet at personer som er i Abrahams situasjon, med sykemelding fra en udefinert stillingsprosent, har få sjanser til å få innvilget et boliglån. Dette var heller ikke hans mål foreløpig, da han først og fremst ønsket å finne et eget sted å leie.

Bostøtte

I en NIBR-rapport av Barlindhaug et al. (2007) stilles det spørsmål ved om bostøtten kan gi en innelåsingeffekt. Dette vil si at de kommunale og statlige bostøtteordningene er så økonomisk gunstige at det gir lite insitament for å bevege seg over i eierformen. Rapporten konkluderer med at dette kan være tilfelle for noen bostøttemottakere, spesielt bostøttemottakere i kommunale utleieboliger, der bostøtten nå er forhøyet og kan falle bort hvis man beveger seg over i privat utleiesektor.

Det var ikke alle informantene som oppgav til meg om de mottok bostøtte. De gangene informantene ikke snakket åpent om det, kom det ofte fram andre faktorer som forklarte om de fikk bostøtte. Dette gjaldt blant annet Abraham som ikke leide egen bolig, ikke betalte husleie og bodde hos en kamerat. Selv om han mest sannsynlig da ikke kvalifiserer til bostøtte, kan det ikke utelukkes siden jeg ikke spurte direkte om dette. Han sier at han venter på å få kommunal bolig, og at det er drømmen. Det må derfor regnes som en mulighet at han ønsker dette fordi det er økonomisk gunstig for han. Michael, Eden, Tekle og Miriam var i arbeid og uten barn, og mottok ikke bostøtte. De fleste gav inntrykk av de kjente til ordningene, slik som Tekle: *«ja, men jeg har aldri brukt. Fordi jeg jobber jo, så jeg har inntekt og klarer meg selv. Kan jo ikke få når man klarer seg selv»*. Hannah hadde mottatt bostøtte i en liten periode da hun var nokså ny i landet og gjennomgikk en skilsmisse. Hun syntes imidlertid at ordningen var kronglete, og syntes det var best å jobbe. Isaias hadde bodd i en kommunal hybelleilighet med bostøtte tidligere, men nå hadde han mistet den. Da han snakket om Startlånet sa han at han kjente til denne ordningen men at han ikke var vanskeligstilt og derfor ikke kvalifiserte for støtte. Elias fremleier i en kommunal utleiebolig og har inntil nylig hatt fast jobb, slik at sannsynligheten for at han har høy bostøtte er liten. Det kan kanskje tenkes at Feven som bor i kommunal familieileilighet med tre barn og en mann som er student, har bostøtte. Imidlertid var

mannen nesten ferdig med en attraktiv mastergradsutdanning, og i tillegg uttrykte Feven et ønske om å flytte fra den kommunale boligen etter hvert. Dette gjør det lite sannsynlig at familien på grunn av økonomisk årsaker ønsker å bli i den kommunale leieboligen, hvis de senere får mulighet til å flytte. Dette indikerer i sum at blant mine informanter er det ikke særlig sannsynlig at det skjer en innelåsingseffekt til leiemarkedet av bostøtteårsaker.

Oppholdstillatelse

Det neste hinderet hadde jeg ikke tenkt på før jeg begynte å intervju. I informasjonsbrevet mitt hadde jeg satt sju år som minimum botid i Norge. Dette var med tanke på at da hadde informantene hatt en mulighet til å orientere seg i et nytt samfunn, her med tanke på boligmarkedet spesielt. I samtalen min med Miriam og Hannah, gjorde de meg oppmerksom på dette hinderet for å kjøpe bolig som jeg ikke hadde tenkt på:

«For eksempel jeg, selv om jeg har bodd i Norge i ni år, jeg har fått oppholdstillatelse for tre måneder siden. Selv om jeg har fast arbeid kan jeg ikke kjøpe bolig. ... Det er mange som venter lenge, selv om de har lyst å kjøpe leilighet så på grunn av dette så kan de ikke kjøpe bolig. Så selv om studien din har en grense på syv år i Norge, er det noen som har bodd i Norge i åtte eller ni år som ikke har oppholdstillatelse, så da kan de ikke kjøpe. Det er en grunn også.» (Miriam)

I teorikapittelet nevner jeg Elsters (1989) inndeling i ulike filtreringsprosesser. Det første kan brukes som tilsvarende handlingsmuligheter. Her inkluderes rettslige hindre, noe jeg ikke trodde kom til å gjelde mine informanter, da tankene i denne sammenheng umiddelbart ble ført til tidligere da innvandrere ikke fikk tilgang til kommunale boliger. Men som Hannah fortalte, var det ikke uvanlig at eritreere i Norge ventet så lenge som Miriam, eller lengre, med å få oppholdstillatelse. Hun fortalte at hun hadde arbeidstillatelse selv om hun ikke fikk permanent oppholdstillatelse. Som flyktning kan man få årlig fornybar oppholds- og arbeidstillatelse så lenge man ikke har permanent oppholdstillatelse (Dolve et al. 2006). Disse tillatelsene gis også til flyktninger som har fått endelig avslag, men er ureturnerbare. Så lenge en ikke vet om en vil få innvilget permanent oppholdstillatelse, er det liten hensikt å vurdere boligkjøp, selv om man har inntekt til å håndtere et boliglån. Intuitivt er det lett å tenke seg at dette hinderet for etablering i

eiermarkedet vil være særlig utfordrende for store barnefamilier, som lett vil bli nødt til å bo trangt da leiemarkedet for store familieleiligheter er spesielt ugunstig. I følge Statistisk sentralbyrå Belsby et al. (2005) har Oslo et spesielt høyt leieprisnivå, samt at prisøkningen per rom også er høyest. Hvis en barnerik familie ikke skal bo trangbodd, altså ikke mindre enn et rom per person i husholdningen, kan det være vanskelig å klare husleien, spesielt hvis den baserer seg på bare én lønnsinntekt.

Erfaringer fra hjemlandet

Dette kapittelet har i stor grad reflektert hvilke hindre for handling på boligmarkedet informantene hadde. Et aspekt som kan virke styrkende på informantenes muligheter på boligmarkedet er at de alle er fra utpregede urbane områder i hjemlandet. De som ikke er oppvokst i Asmara, sa at de likevel at de hadde bodd i urbane områder, blant annet i Sudan eller Etiopia. Dette gir visse fordeler i forhold til å etablere seg i en storby i Norge. Flere sa at de så på seg selv som bymennesker, noe som gjør at leilighetslivet ikke er helt ukjent. Flere nevnte også at de likte å ha kontakt med folkemassene byen gir. Ikke minst har eritreerne arvet en viktig kafékultur etter sine italienske koloniherrer, og det var viktig å møte venner over en cappuccino. Om en urban tilknytning finnes på gruppenivå, har det ikke lyktes meg å bekrefte.

På spørsmål om de kjenner til om både leie og eiermuligheter finnes i hjemlandet, var noen usikre i og med at de har liten botid der selv. Allikevel mente de fleste å ha kjennskap til at det er vanlig både å eie og leie der, og at det finnes både leiligheter, eneboliger og små rekkehus. Abraham fortalte også at vanlig boligstørrelse er mye større i Norge enn i Eritrea. Dette er jo ikke overraskende, gitt forskjellen i utviklingsnivå og nordmenns prioritering av boforhold (Gullestad 1989). Leieformen i Eritrea er blant annet til stede ved at eritreere i utlandet kjøper leiligheter i nye boligprosjekter i Asmara, og leier dem ut. Dette sa flere av informantene at de kjente til. Dette har som hensikt både å være en investering i et andre hjem, samt en investering i hjemlandet.

Mot slutten av intervjuene, der jeg som regel hadde fortalt en del om hvordan bolig- og lånemarkedet i Norge fungerer, spurte jeg også om det var noen spesielle særtrekk som skilte boligtilbudet i Eritrea fra Norge, bortsett fra de åpenbare forskjellene i størrelse, standard og boligtyper. De fleste kunne ikke sette fingeren på noen slike særtrekk, bortsett fra Elias som fortalte at han kjente til at folk i Eritrea

hadde hatt problemer med leieboere som ikke ville flytte ut etter leieperioden, og at dette hadde ført til tidkrevende rettssaker. «*For folk har levd uten lover og regler i 30 år så det blir vanskelig å sette seg inn i det.*» (Elias). Abraham nevnte også at det var problematisk å få til noe på boligmarkedet i Eritrea nå fordi det er «*litt kaos der*». Informantene har få erfaringer fra et formalisert, rettslig basert boligsystem.

Oppsummering

Det kom fram en del funn som kan settes i forbindelse med informantenes handlingsmuligheter. Det er tydelig at økonomiske aspekter var viktige for mange av informantenes muligheter for å etablere seg på eierboligmarkedet. Hindre for boligkjøp var blant annet at mange av informantene var i lavtlønnede yrker. En del av disse var i tillegg aleneboende, og andre igjen hadde ikke faste stillinger. Dette ville gjøre det ekstra utfordrende å betjene et boliglån. I tillegg kom det fram at en del av informantene hadde økonomiske forpliktelser til å sende penger til familie og slekt i hjemlandet. Ikke uventet synes det som disse informantene har en mer kollektivt orientert kultur enn typisk individualistisk orientert vestlig. Å hjelpe medlemmer av nettverket sitt framstår dermed ikke bare noe som gjøres for å være snill, men kan og være en ubønnhørlig lov hvis man vil delta i fellesskapet. Økonomisk støtte til religiøse grupper i hjemlandet ble også nevnt. Selv om ingen av informantene selv nevnte det, har jeg fra andre kilder fått opplysninger om at det også er vanlig å sende penger til eritreiske myndigheter.

Av ikke økonomiske hindre er det verdt å nevne at mange venter mange år på permanent oppholdstillatelse. Mange har allikevel arbeidstillatelse, men uten oppholdstillatelsen gir det ikke mening å kjøpe bolig.

Kapittel 8: Ønskemål og preferanser

Den norske oversettelsen *ønskemål* rommer ikke helt alt det originalbegrepet *desires* i DBO-perspektivet favner. Dermed vil dette kapittelet og også omhandle temaer som berører aspektene preferanser og prioriteringer.

Innledningsvis er det en kort beskrivelse av informantenes hovedaspirasjoner i forhold til boligønsker slik de fortøner seg på intervju tidspunktet. Dette er for å gi bedre forståelse av de ulike informantenes ønskemål videre i dette og neste kapittel om oppfatninger. Kapittelet vil omhandle hvilke ønsker, prioriteringer og preferanser om bolig og bosted informantene har. Fokus vil også rettes mot hvilken betydning et ønske om å returnere til hjemlandet kan ha for bolighandling i Norge.

Om dagens leiesituasjon

I utvalget var det en viss variasjon i hva slags ønsker informantene hadde i forhold til en fremtidig boligkarriere. For det første var det, av ulike grunner, ikke alle som ønsket å kjøpe bolig. Elias hadde andre prioriteringer enn boligkjøp. Han kunne tenke seg å investere i en egen kafé eller utested. Han mente at hvis man klarte å lykkes med dette akkumulerte man mye fortere og mye mer penger enn ved boliginvestering. Hvis han så lykkes i denne bransjen var bolig en aktuell investering. Det finnes en del litteratur som omhandler at innvandrere ønsker å prioritere næringsinvesteringer foran boligkjøp. Et eksempel finnes blant tyrkerne Özüekren (1992) intervjuet, der det var 78 % som indikerte at de ønsket å prioritere næringsliv foran bolig. I min studie var det imidlertid bare Elias som svarte at han ikke hadde bolig som økonomisk prioritering i framtiden. Abraham klarte foreløpig ikke å tenke lenger enn å få et bosted, helst en kommunal leieleilighet. Isaias mente han ikke ville vurdere å kjøpe bolig før han eventuelt skulle etablere familie en gang i framtiden. Tekle hadde allerede en eierleilighet som investeringsobjekt. Michael, Feven, Hannah, Miriam og Eden oppgav imidlertid at de ønsket å kjøpe leilighet. Dette kan være både et abstrakt ønske i en fjern framtid eller en konkret målsetning med en klar strategi. Det siste karakteriserer Eden og Michael sin situasjon, mens Feven, Hannah og Miriam har ønske om å kjøpe bolig, men ingen konkrete planer for å realisere dette ønsket.

«Vet du hva, jeg tror alle ser veldig positivt på å kjøpe bolig, det mener jeg ikke bare gjelder eritreere men de fleste innvandrere. Det er jo veldig positivt å eie, det synes også de som leier. Men det er det at alle er på forskjellige

økonomiske nivåer. Først må de klare seg som leiere før de eventuelt kan ta steget videre som eiere.» (Tekle)

Sitatet er kun en informants syn på hvordan innvandrerbefolkningen vurderer eierbolig. Det som er viktig med dette sitatet er at det illustrerer hvordan handlingsmulighetene jeg tok opp i sist kapittel påvirker ønskemålene, og at aspektene i de videre kapitlene til en viss grad må gå over i hverandre.

Ønsker om retur

I følge Elias Amare, samt flere av informantene, er det nokså vanlig for eritreere bosatt utenfor landet å kjøpe bolig i hjemlandet. Da kjøper de ofte i nybygg og leilighetskomplekser i byene, særlig Asmara. Dette hadde imidlertid bare Tekle gjort blant mine informanter. Både Elias Amare og informanten Elias fortalte også at man får gratis landeiendom til å bygge hus i den landsbyen forfedrene er fra. Her er det vanlig å bo selv når man er på besøk i hjemlandet, mens slektninger får bruke boligen i mellomtiden. Slik sett er dette en støtte til både familie og en investering i hjemlandets økonomi og sysselsetting. Eritreere i utlandet kjøper altså bolig i hjemlandet. Betyr dette at informantene også har ønsker om å returnere til hjemlandet? Dette er et aspekt som er indirekte relatert til en boligkarriere i Norge fordi tidligere innvandrerforskning viser at innvandrere og flyktninger ofte ikke forestiller seg å etablere seg i det nye landet på permanent basis, men betrakter det heller som et sted å jobbe for å sikre framtiden for seg selv og familien, eller som et oppholdssted før det blir trygt å returnere til hjemlandet (Børresen 2000). Det er dermed interessant å vurdere om et ønske om retur blant informantene hindrer eierboligetablering i Norge.

Hvis man leser nettdiskusjoner under norske nettavisers artikler om innvandrere, kan det virke som det er en vanlig, men nokså naiv oppfatning om at de fleste som kommer til Norge som flyktninger kommer fordi de er lykkejegere som ønsker å utnytte den norske velferdsstatens goder. Flere av informantene fortalte imidlertid at de godt kunne tenke seg å reise tilbake i framtiden hvis de hadde mulighet til det. Beretninger som inneholdt *”hjemme er best”* og *”mange som har en drøm”* med tanke på retur til hjemlandet, ble uttrykt i flere intervjuer. Noen, som Feven, sier de ønsker å flytte tilbake på grunn av slekt og familie og at de føler at de har forlatt alt og alle. Andre, som Elias, sa at han kunne tenke seg å dra tilbake blant annet fordi de ikke trives med det norske klimaet. Imidlertid var det ingen som

snakket om retur uten å også snakke om at dette ikke var problemfritt, eller rett og slett ikke mulig. Alle mine informanter kom til Norge som flyktninger, helt sikkert under ulike omstendigheter og av varierende grunner, og det ble ikke fokusert på dette i intervjuene. Årsaken til flyktningebakgrunnen vil nok med rimelig sannsynlighet kunne bidra som et hinder for retur. Det ble i tillegg nevnt flere aspekter som gjorde en retur problematisk, selv om ønsket var der. Noe som kunne gjøre det problematisk å flytte tilbake, var å ha barn som var født i Norge, eller som hadde kommet hit som små. Feven var den eneste i utvalget som hadde barn, hun forklarte det slik:

«Men hvis barna våre ikke vil tilbake, så kan vi ikke tvinge dem. De kjenner ikke til det i det hele tatt.» (*Forstår de språket?*) «Ja, de kan høre og forstå, men datteren min sier at hun ikke vil tilbake igjen fordi hun har hørt at det ikke er mat der, ingen klær. Jeg spurte henne hvem har sagt det? Vi er et fattig folk men vi er også et veldig rikt folk. Vi har både mat og klær der.» (Feven)

Også Hannah, som gav inntrykk av å være i et eritreisk nettverk der det var mange barnefamilier, nevnte dette:

«Særlig de som har familie her, de kan ikke reise tilbake. Spesielt hvis de har barn, det går ikke. De vet ikke, de har ikke tillit til Eritrea her hjemme, fordi de kjenner det ikke. De har bare sett Norge. De (barna) kan ikke akseptere at de kommer fra Eritrea, det er ikke lett.» (Hannah)

De informantene som snakket om barn som vokste opp i Norge, gav uttrykk for at dette ville gjøre foreldrenes returønsker vanskeligere å realisere. Det at eritreerne og etiopierne som er førstegenerasjons innvandrere observerer at eritreiske barn som vokser opp i Norge, er mer norske enn eritreiske, er ikke overraskende. Dette er en indikasjon på at de i hvert fall på noen områder er mer integrert enn foreldregenerasjonen, og har kanskje større forståelse av norsk kultur og samfunn. Det ble også nevnt av flere informanter at det var de eldre eritreerne som holdt seg mest blant sine egne og som oftest ønsket å returnere. Blant de som realiserte en retur forklarte Abraham at dette ikke nødvendigvis fungerte så bra:

«Ja, det er noen som har bodd i Norge i 25 eller 30 år, så reiser de tilbake, men det er det jo krig, og så kommer de tilbake (*til Norge*).» (Abraham)

Det kom også frem andre grunner til at retur var problematisk. Det var blant annet aspekter som handlet om aktørene selv og ikke faktorer rundt dem:

«Jeg skulle gjerne flytta tilbake men det er ikke så lett å flytte der heller. Så det blir litt midt i mellom liksom, du bor der og så samtidig så bor du her og,

så etter mange år er det ikke så lett å flytte tilbake. Hvis du er i Eritrea i for eksempel seks måneder da har man kanskje lyst til å komme tilbake, det er her (*i Norge*) man bor nå liksom.» (Elias)

Elias fortalte at han gjerne ønsket å flytte tilbake, i stor grad fordi han mistrivdes med det norske klimaet. Det han forteller ovenfor er en indikasjon på at han ikke helt har slått seg til ro i Norge, samtidig som han lengter tilbake til Norge etter lengre perioder tilbake i Eritrea. Man kan kanskje anta at flere av informantene står med en fot i hvert land slik som Elias, siden mange av dem har ønske om at flytte tilbake til hjemlandet hvis det skulle bli mulighet for det. Kan dette ønsket være en bakgrunnsfaktor som gjør at informantene holder igjen boligkjøp fordi dette er et videre steg i etablering og fastlåsing i Norge?

Her var det umiddelbare svaret fra informantene nokså entydig: de kunne ikke tenke seg at dette var en grunn til å la være å kjøpe bolig.

«Jeg tror mange etiopiere har lyst til å kjøpe, når de har jobb i hvert fall, men hvis de kan og vil flytte tilbake til Etiopia kan de bare selge.» (Feven)
«Hvis du kjøper her har du ansvar her i Norge, men det er ikke noe problem, men hvis du reiser til Eritrea uten å ha leilighet kan det bli vanskelig å komme tilbake til Norge.» (Abraham)

Resonnementer slik som Feven sitt, gikk igjen også hos noen av de andre eritreerne. De virket som de syntes eierbolig bare var en fordel i forhold til ønsker om å returnere. Dette kan skyldes at boligsalg kan gi startkapital ved retur. Abraham mente at det var best å eie i Norge selv om man ønsket, og realiserte, flytting tilbake til hjemlandet. Slik det ble nevnt av flere er det nemlig ikke lett å bli boende i Eritrea over lang tid slik situasjonen er nå. I følge Abraham blir det en stor ekstra utfordring om man etter en stund velger å returnere til Norge igjen uten en bolig å komme tilbake til. Dette kan også skyldes at Abraham ser på det norske boligmarkedet som svært vanskelig, med et mer pessimistisk synspunkt enn noen av de andre informantene.

Til sist er det verdt å nevne at noen informanter også responderte negativt på om de ønsket å returnere til hjemlandet en gang i fremtiden. De gangene informantene valgte å utdype hvorfor de ikke ønsket å reise tilbake, var det av ulike grunner. Det handlet delvis om at Norge var blitt det nye hjemlandet, og at det var en fremmed tanke å dra tilbake på annet enn korte ferieopphold.

«Jeg kan ikke tenke på det. Jeg vil ikke flytte tilbake. Jeg føler meg hjemme her. Jeg har bodd her i femten år. Jeg snakker ennå tigrinja, mitt språk, men hodet mitt er norsk. Jeg kan aldri tenke meg det.» (Hannah)

Når Hannah forteller at hodet hennes er norsk nå, tyder det på at hun har tatt til seg så mye av det norske at hun er mer norsk enn eritreisk. Delvis handlet årsakene til at informantene ikke ønsket å returnere om at situasjonen i hjemlandet var dårlig, og at det derfor var vanskelig å engang vurdere å returnere:

«Nei, jeg tenker ikke på det akkurat nå, det er ganske vanskelig i Eritrea akkurat nå skjønner du. Det er mye krig skjønner du, så hvis det blir bedre kanskje, men nå går det ikke, der er mye krig. Så jeg tenker ikke på det. Jeg har bodd her i seksten år, så jeg må få hus eller bra jobb. For hele familien venter på meg skjønner du, for at jeg skal sende penger.» (Abraham)

Både Abraham og Hannah nevner at det ikke er lett å forestille seg en retur til hjemlandet. Ut i fra ordvalget er en mulig tolkning at det er vanskelig å tenke på retur fordi det er et tema som kan bringe fram følelser fra traumatiske opplevelser. Det må tas høyde for at ordvalgene er tilfeldige, men i intervjusituasjonen bar den non-verbale formidlingen preg av at dette var noe de hadde et anstrengt forhold til. Dette kan også være en grunn til at Eden, som også var en av de som ikke ønsket å returnere, ikke utdypet svaret ytterligere enn at hun ikke kunne tenke seg å flytte tilbake. Michael, som ikke hadde noe ønske om å returnere, tilføyde imidlertid på en humoristisk måte «*kanskje når jeg blir pensjonist!*». Uten å overfortolke dette utsagnet kan man kanskje tenke seg at det for Michael ikke dreide seg om å ha et traumatisk forhold til hjemlandet, men heller at han så sin egen framtid i Norge, der han var i fast jobb og hadde familien sin.

Når jeg snakket med informantene om ønsker om å returnere til hjemlandet, bør det poengteres at vi ikke snakket om konkrete returplaner. De fleste av informantene gav uttrykk for at dette var noe de kunne ønske seg i framtiden en gang, sannsynligvis hvis hjemlandets situasjon ble endret. Dette kan gjelde blant annet økonomiske-, politiske- eller menneskerettighetsmessige endringer. Det virker dermed ikke sannsynlig at ønsker om å returnere blant informantene, er sammenfallende med konkrete planer om å returnere. Slik sett kan ikke dette ønsket ses på som et hinder. Allikevel mener jeg at å ha et ønske om å returnere også kan påvirke handling på et mer diffust mentalt plan ved at man ikke klarer å slå seg helt til ro i Norge, i kontrast til en konkret strategi der man lar være å kjøpe bolig i Norge

fordi man avventer en mulig retur. Dette diffuse mentale planet kan hypotetisk være så ubevisst at informantene ikke selv har reflektert over det. Men dette er kun spekulering, og jeg lar det ligge der frem til intuitive responser blir vurdert avslutningsvis.

Det kan også nevnes at når jeg spurte om ønsker om å reise tilbake, passet jeg på å spørre på en måte som ikke kunne gi signaler om at dette var noe jeg syntes var ønskelig, og prøvde å fokusere på at jeg kun var interessert i deres personlige preferanser.

Betydningen av bosted

Som nevnt i kontekstkapittelet er boligmarkedet i Oslo blant de mest pressede og høyt prisede i Norge. Hvis man er i en svak økonomisk situasjon, vil det være vanskelig å hevde seg for å få en god posisjon og bolig i byen. Allikevel er det denne kommunen i Norge som har størst andel innvandrere²⁶. Har informantene spesielle ønsker for å bosette seg i Oslo?

Nettverk og miljø

Selv om det har vist seg å være vanskelig å tallfeste nøyaktig hvor mange eritreere som er i Oslo og Norge, kan det med rimelig sikkert antas at det er i Oslo at det er flest. Antall religiøse samfunn og eritreiske organisasjoner lokalisert i Oslo, er en indikasjon på at det er her det er flest eritreere og at miljøet her er mest omfattende. De samme faktorene er gjeldende for etiopiere, der om lag halvparten som er registrerte i Norge bodde innen for Oslos grenser i 2001²⁷. Det å bo i Oslo på grunn av tilgang til det eritreiske og etiopiske miljøet, ble vektlagt ulikt blant informantene:

«Nettverket er også veldig viktig. Først og fremst må vi bo i nærheten av vår kirke. Så de fleste vi kjenner bor jo i Oslo, så da er det viktig å være der for å få et godt nettverk.» (Miriam)

«Jeg kjenner mange fra Eritrea her, så det er lettere for meg. Hvis du drar utenfor så det er ikke så mange eritreere. Hvis jeg finner bolig i Oslo vil jeg bo her.» (Abraham)

26 Statistisk sentralbyrå: <http://www.ssb.no/innvandring/>, nedlastet 03.12.08

27 Folke- og boligtellingsen: <http://www.ssb.no/fobinnvbolig/tab-2002-11-12-09.html>, nedlastet 10.12.08

Abraham ler og roper «*neineineineinei*» da jeg spør han om han under noen omstendigheter kunne tenke seg å bo i en distriktskommune. Relativt lett geografisk tilgjengelighet til sitt eritreiske miljø ble av mange sett på som viktig. Viktigheten av dette ble beskrevet av noen som nokså fundamental:

«Ja, vi er oppvokst med flere i Eritrea, så vi tåler ikke å være alene.» (Hannah)

«...Hvis man kjøper utenfor Oslo er det mye billigere. Allikevel vil jeg heller leie i Oslo enn å kjøpe utenfor....I vårt land er det sosiale veldig viktig, og siden jeg ikke har noen tilknytning utenfor Oslo vil jeg heller bo her. Nordmenn er veldig vanskelige å få kontakt med, i Eritrea kan man bare sette seg ned med folk og snakke. Det kan man ikke her, ikke før de har drukket alkohol.» (Isaias)

Det ble også nevnt at Oslo ikke er det eneste stedet i Norge med et eritreisk eller etiopisk miljø. De ble gitt uttrykk for at «*de finnes jo overalt nå, men de fleste bor jo her*» (Michael). Elias kunne gjerne tenke seg å prøve en annen by, for eksempel Bergen. En forutsetning for å prøve dette var at det var mulighet for en viss eritreisk kontakt der. Som nevnt i informant presentasjonen, bor han sentralt i Oslo nå selv om han sier han liker det litt roligere, slik det er utenfor byen. Han bor ikke primært i Oslo på grunn av at det er det han ønsker selv, men fordi familien trenger å ha ham i nærheten. Det ble også nevnt at eritreisk og etiopisk familiekultur er mer kollektivt orientert enn den norske og vestlige. Dette er en faktor som bør regnes med. De store konsentrasjonene av innvandtermiljøer i Oslo trenger ikke bare å speile preferanser, men kan også være indikasjoner på at de har forpliktelser til å hjelpe hverandre i hverdagen som gjør at bostedsvalget blir Oslo.

Betydningen av å bo i Oslo

Selv om Oslo var viktig for sosialisering og støtte gjennom de eritreiske nettverkene for mange, betydde ikke dette at de nødvendigvis ønsket å bo sentralt i Oslo. For mange handlet det om tilgjengelighet til byen. Å bo uten tilgjengelighet til byområder ble av flere omtalt som "*litt trist*".

«Ikke langt fra Oslo, hvis ikke må man ha transport, bil og sånn. Lettere for alt, spesielt for oss.» (Miriam)

«Nei, mener du å bo langt utenfor Oslo? Nei, det jeg liker med en storby er at det er muligheter for å få jobb, her får man mange venner og sånn. Men jeg tenker på at i framtiden har jeg lyst å flytte ut av Oslo, det er mye bedre for barna....I utkanten av Oslo, en halvtime eller time fra.» (Feven)

Feven sitt ønske om å flytte lenger ut av ut av byen når barna blir eldre, er i samsvar med flyttemønsteret Blom (2006) har funnet. Dette viser at det er stor flyttehyppighet fra indre by mot ytre by nær tidspunktet barn kommer i skolealder. I disse funnene vises det også at prisnivået på eierboliger i sentrale områder, også indre øst, er høyt i forhold til i mer perifere deler av byen. Allikevel viser rapporten at det ikke er de økonomisk svakeste som flytter ut av indre øst. Det blir poengtert at dette er spesielt relevant for leietakere i indre by, som blir hardt rammet av økte leiekostnader. I tillegg er prisnivået på leieboliger også generelt høyere i indre by²⁸. Dette er funn som kan være av relevans i videre studier av konsentrasjoner av ikke-vestlige innvandrere i sentrale byområder. Det kan vurderes om det er andre faktorer enn økonomiske og preferansemessige til at det er konsentrasjoner av innvandrerfamilier i sentrumsområder, slik det ble nevnt i forbindelse med Elias i sist avsnitt.

Oslo er en variert by og det er derfor relevant å ikke bare vurdere bosetning i eller utenfor Oslo. Det kom også fram bostedsønsker innenfor Oslo som hadde relevans for mulighet for å bevege seg over i eierboligsegmentet.

«Jeg er veldig interessert i å bo på vestkanten. Jeg vil kjøpe der, men jeg vet ikke hva jeg skal gjøre, det er dyrt der! Jeg har bodd der lenge. Jeg har tidligere bodd på Majorstua, Ullernåsen og Ullern nå. Jeg vet ikke...jeg tenker ikke på andre steder. (*Er det aktuelt å flytte over bygrensen til Bærum?*) «Nei, det må være i Oslo - Ullern, Skøyen eller Hoff.» (Hannah)

Hannah ønsker å bli her fordi hun trives i dette området. Hun har ikke noe nettverk eller annen tilhørighet til området, men tilbringer mye tid i menigheten i sin i Oslo sentrum, så hun vil ikke lenger utover fra sentrumskjernen. Som nevnt i kontekstkapittelet er Oslos boligmarked sterkt preget av et øst/vest skille (Barlindhaug 2005). Boligprisene i vest, der Hannah ønsker å kjøpe, ligger til dels svært mye høyere enn i øst. Med de ekstra økonomiske utfordringene Hannah har ved at hun sender penger til hjemlandet, vil kjøp i slike områder være utfordrende. Da hun ikke ønsker å vurdere flytting til andre områder av Oslo, vil hun lett måtte bli værende i leiesektoren.

Andre grunner til å ønske seg til bestemte områder av Oslo representeres her ved Abraham, som ikke trives i området han nå bor i i sentrum indre øst:

28 Norges Eiendomsmeglerforbund: http://www.nef.no/asset/1893/1/1893_1.pdf og <http://boligbygg.reeltime.no/?st=markedsleie>, nedlastet 30.01.09

«Hvis jeg finner en aller annen leilighet i Osloområdet så er det bra. For eksempel Holmlia...jeg vet ikke, jeg kjenner litt kamerater i Holmlia. Det er bra, det er mange vi kjenner fra Eritrea som bor der. Så kan man treffe dem.»
(Abraham)

Abraham responderte nokså gjennomgående pessimistisk, og han brukte begrepet vanskelig mye. Han mente at det var vanskelig for ham å klare å få en leilighet i Holmlia. Grunnen til at han ønsket å flytte til dette området, var at han her hadde mange eritreiske venner. Av alle informantene var det han som framstod som minst integrert, da han ikke hadde bolig, verken til leie eller eie, ikke var i arbeid. I tillegg fortalte han at han stort sett hadde eritreiske venner, og ønsket det slik fordi de var likest ham. Innenfor teori om byers indre differensiering kan dette knyttes til en kontakthypotese, der personer ønsker å bo i geografisk nærhet med bekjente. Dette er tydeligst blant nyankomne innvandrere og flyktninger (Andersson et al. 2008).

Imidlertid er det ikke slik at botid er en garanti for spredning, Abraham hadde vært i Norge i 16 år. Ønsket om å bo konsentrert kan vedvare på grunn av at det av ulike grunner er attraktivt, eller på grunn av et ønske om å ha et nært etnisk samhold. Dette kan eksemplifiseres med Zhou et al. (1991) sin studie av mobilitet og segregering av kinesere i New York, der det var vanlig å få bo hos slektninger og benytte kinesisk eiendomsmarked spesialisert på den kinesiske befolkningen. I tillegg ønsket de å bo langs undergrunnslinjer som gikk inn til Chinatown, slik at det ble kinesiske konsentrasjoner også utenfor Chinatown.

Å bo konsentrert kan også komme av svak integrering. Da vil en på samme måte som nyankomne være avhengig at det sosiale aspektet, samt støtten en får gjennom det etniske nettverket. Dette gjør at områdene en kjenner til i stor grad begrenser seg til der ens egen etniske gruppe har konsentrasjoner. Slik begrenset kjennskap til byrom er eksemplifisert i Knox et al. (2006), der de viser til en undersøkelse av personer fra forskjellige etniske grupper og sosiale lag i Los Angeles: fra velstående hvite områder, fra hvite middelklasse områder, fra den svarte ghettoen og fra et spansktalende innvandrersområde. Disse ble bedt om å forklare den fysiske byen slik den fremstod for dem. De ble bedt om å plassere steder som var viktige for dem, og i tillegg lage en skisse til et mentalt kart over byen. Resultatet viste svært ulike kart, der en person fra den hvite overklassen viste seg å ha rimelig god oversikt over ulike områder, og hvor disse lå i forhold til hverandre, mens en person fra den spansktalende innvandrerskikken hadde kjennskap til et svært begrenset område i

byen. Dette ble forklart med at velstående mennesker har større mobilitet og en tendens til å i større grad utnytte informasjonsressurser, mens fattigere har mindre mobilitet i tillegg til et språkhinder som øker ulikheten i informasjonsoppfattelse. Også i Özüekrens (1992) studie viser disse begrensningene seg, da flere av informantene ikke hadde hørt om de mest velstående bydelene i Stockholm, eller syntes ikke det var vits å vurdere disse engang. Dette er også et eksempel på at ønskemål og oppfatninger ofte ikke kan løsrives fra hverandre, og at de begge kan påvirke hverandre. Slik påvirkning vil og bli gjennomgått i slutten av analysen.

Oppsummering

En del funn i denne studien tyder på at aktørers ønskemål kan være relevante bakgrunnsfaktorer for handling. De fleste av informantene ønsket å gå over i eiersegmentet, men enkelte ville heller prioritere næringsliv eller vurderte ikke boligkjøp på intervjutidspunktet. Tidligere forskning har vist at mange innvandrere ved ankomst i et nytt land ikke ønsker å være i mottakslandet på lang sikt, og at dette kan hindre eierboligetablering. Flere informanter gav uttrykk for at de følte at de stod med et bein i hvert land, og fortalte at retur kunne bli aktuelt i fremtiden. Ingen mente at et slikt ønske ville hindre de fra å etablere seg i eierbolig i Norge. Selv om mange ønsket å reise tilbake, så informantene at det var mange problemer forbundet med dette. Dette var blant annet barn som var blitt mer norske, samt den urolige situasjonen i hjemlandet. Dermed var returønskene ikke konkrete men heller abstrakte, rettet mot gang i framtiden.

Denne delen har og handlet om viktigheten av å være i Oslo, der presset på boligmarkedet er svært høyt. Noen informanter var i Oslo fordi de ønsket å ha tilknytning til de etniske miljøene og kirkesamfunnene som finnes der, det sosiale aspektet var viktig. Noen kom til Oslo fordi jobbmarkedet var bedre her. Det viste seg at en informant var i Oslo på grunn av forpliktelser til et familiemedlem som gjorde at han måtte være i nærheten. Det kom også fram at enkelte hadde ønsker om spesifikk geografisk plassering i byen som kunne begrense mulighetene deres i eiersegmentet. Ingen av informantene ønsket å flytte til en distriktskommune langt fra byene, men ikke alle informantene var i Oslo fordi det var det de helst ville.

Kapittel 9: Oppfatninger

Det første kapittelet av analysen handlet om de ytre faktorene, handlingsmulighetene, som påvirker informantenes muligheter på boligmarkedet. Med dette som bakteppe, ble informantenes ønskemål og preferanser i forhold til boligvalg vurdert. Her beveger jeg meg videre til informantenes oppfatninger. En analyse av oppfatninger handler på samme måte som ønskemål om mentale prosesser hos aktørene.

Oppfatninger er også med på å danne bakgrunnen for den enkelte aktørs handlingsvalg. For å konkretisere det mot denne oppgaven ser jeg her etter oppfatningene aktørene har av boligmarkedet og hvilke muligheter de har, men også generelle holdninger og oppfatninger om andre aspekter av deres liv som kan relateres til boligkarrierer. Det er innen oppfatninger påvirkning fra sosial samhandling og dobbel hermeneutikk, kommer best fram.

Tilegning og forståelse av informasjon

«Hvis man mister informasjon så går man glipp av mange muligheter. Vi trenger spesielt informasjon om bolig og slikt. Informasjon i forhold til alt.»
(Miriam)

Gjennom intervjuene viste det seg at informasjonstilgang var et viktig tema i forhold til handling på boligmarkedet. Informasjon plasseres innenfor oppfatninger fordi god eller manglende kunnskap om boligmarkedet er et kognitivt aspekt, en mental prosess hos aktøren. Dette kan eksemplifiseres med de mentale kartene i Knox et al. (2006) det ble referert til i sist kapittel. Her kan det argumenteres med at lite kunnskap om det geografiske landskapet i Los Angeles resulterer i selektive oppfatninger. På samme måte kan kunnskapsnivå om boligmarkedet blant mine informanter påvirke deres oppfatninger. I tillegg vil oppfatninger påvirkes av informasjonsspredning via kommunikasjon innen et eritreisk og etiopisk nettverk. Jeg har valgt å samle alle funn som omhandler informasjon på et sted, og da oppfatninger i størst grad rommer de ulike måtene informasjon er relevant i forhold til bolig, vil alt dermed bli plassert her.

Det mest grunnleggende i forhold til informasjon, er at flere av de jeg snakket med hadde dårlig forståelse av hvordan boligmarkedet, samt hvordan norske myndighetsnivåer, hang sammen. En av informantene som hadde vært i Norge i over femten år, fortalte at ingen hadde lært henne hva som var kommune og hvordan dette hang sammen med statlig- eller bydelsnivå. Jeg har selvsagt ingen mulighet til å

vurdere hvor vanlig dette er generelt i den norske befolkningen, og har heller ikke som hensikt å få informanten til å framstå som mindre smart. Hun var enslig og i et relativt lavtlønnet yrke, men samtidig ønsket hun å kjøpe bolig. Informanten hadde imidlertid fast fulltids stilling. Dette impliserer at hun derfor kunne vært en aktuell søker til Husbankens boliglåneordninger. Det er selvsagt vanskelig for meg å vurdere om denne informanten hadde fått et boliglån gjennom Husbanken, men hun var i en påfallende lik situasjon som en annen av mine informanter som fikk fullfinansiert et boligkjøp gjennom Husbanken. At hun ikke har særlig kjennskap til hvordan de offentlige myndighetsnivåer er sammensatt, og vet hvilke muligheter som finnes i denne sektoren, vil dermed påvirke hennes atferd i boligmarkedet.

I intervjuet mitt med Abraham, som har vært i Norge i seksten år, forklarer han hvordan han har forsøkt å få tak i boliglån slik:

«For et år siden var det noen som fortalte meg om Posten, så jeg gikk til dem, men jeg fikk avslag. De sa at jeg måtte hente selvangivelse og bla bla bla og masse andre ting...» (Abraham)

Også dette vitner om at selv om Abraham har lang botid i Norge, betyr ikke dette at han hadde en god forståelse av hvordan lånemarkedet fungerer. Han håpet også at jeg kunne organisere en prioritering av ham i køen for å få kommunal bolig, siden jeg kanskje hadde kontakt med de som jobbet på boligkontorene.

Det var imidlertid flere av de jeg snakket med som hadde god informasjon om både hvordan boligmarkedet fungerte, samt om statlige og kommunale låneordninger. Et par stykker hadde hørt om Startlånet fra Husbanken, og Tekle hadde både søkt og fått fullfinansiering på første gangs boligkjøp. Tekle har vært i Norge i om lag ni år, og er dermed en av de jeg intervjuet som har kortest botid i Norge. Allikevel er han svært orientert i det norske boligmarkedet, og i Husbankens låneordninger:

«For meg var det greit, hvis jeg skal se på min egen situasjon, synes jeg at informasjonen var lett tilgjengelig. Jeg gikk bare inn på internett og fant alt jeg trengte og alt jeg måtte gjøre. Men det er mange innvandrere som ikke vet om det vet du...selv om de har bodd her i tjue år så eier de ikke leilighet, det er jo å kaste penger ut av vinduet. Jeg synes det er litt dårlig når det gjelder informasjon i innvandtermiljø, hvordan de kan kjøpe leilighet, hvordan de kan fikse det, mange har veldig lite kunnskap.» (Tekle)

Som Tekle selv sier, var det hans egen evne til å orientere seg på internett, som gjorde at det var lett for ham å få tak i informasjon om lån fra Husbanken. Det er altså viktig

å være oppmerksom på at informasjonsaspektet i like stor grad varierer på grunn av individuelle forskjeller som faktorer som har med kjennskap til det etniske miljøet og tilknytning til offentlig sektor å gjøre. Allikevel er det interessant å se videre på hvor informantene jeg har snakket med har fått informasjon fra, og hvor og i hvilke sammenhenger den svikter.

Alle jeg snakket med hadde kjennskap til kommunale boliger. Dette har nok sin naturlige forklaring i at alle har kommet som flyktninger, enten alene eller sammen med foreldre og familie. Ingen av de jeg intervjuet sa at de hadde fått informasjon om Startlån gjennom offentlige institusjoner. Dette er heller ikke overraskende, da de fleste flyktninger sannsynligvis har mindre kontakt med det offentlige etter hvert. Flere av dem som visste om denne lånemuligheten hadde hørt om det gjennom venner.

I intervjumaterialet nevnte flere at de ikke synes at informasjonstilgangen om hvordan boligmarkedet og offentlige boligordninger fungerte, var tilfredsstillende.

«Nei for det når ikke ut til folk, som oss eritreere da for eksempel, det var ikke mange eritreere her før så da var det ikke så mange som kunne hjelpe med å formidle informasjon, men nå hjelper de hverandre...når det var lite eritreere her så var det ingen som visste om det, og ingen som visste om rettighetene sine.» (Elias)

Elias mener at informasjon om boligkjøp direkte fra Husbanken, kommunen eller bydeler ikke er en særlig effektiv kanal. Han tror at informasjonen går lettere gjennom nettverk. I Børresen (2000) sin doktorgradsavhandling, skriver hun at tyrkerne og pakistanerne hun intervjuet var avhengige av det etniske nettverket sitt de første årene i Danmark. Her ble det etniske nettverket karakterisert som å gi innvandrerne forståelse og støtte til å møte hverdagslivets utfordringer. En pakistansk informant mente at hans etniske nettverk var meget viktig i forhold til å få jobb, og i forhold til å få bolig. At eritreere er en liten innvandrerguppe i Norge, og som i følge Elias i tillegg hadde mindre samhold tidligere, kan dermed ha gjort informasjonsformidling vanskelig. Han mente å ha lagt merke til at større innvandrergupper, som somaliere og pakistanere, hadde lettere for å bruke disse ordningene.

«For eksempel somaliere og pakistanere...de har mer kunnskap...vi er ikke helt som dem. Vi har ikke vært så mange her heller, og vi går ikke rundt og leiter etter hverandre heller, så har ikke så mye kontakt.» ... «..og de (*somaliere*) vet mye om sånne ting vet du, de vet hvordan de skal ordne seg, de hjelper

hverandre, for når en vet om det kan de fortelle hverandre, jeg har lagt merke til det.» (Elias)

Han ser imidlertid mer positivt på framtiden:

«Før var det ikke så vanlig (*å snakke om bolig*), men nå har vi blant annet dannet et ungdomsforbund der vi snakker med hverandre om praktiske ting, eller spør om informasjon og hjelp til ting. Foreløpig er det ikke så mange som gjør det, men det kommer til å skje. Vi har faktisk snakket om dette her også om at det ikke er så mange som vet om det, om rettighetene sine og sånn, og det er jo greit å kunne sette seg inn i det, og vite litt om det. Så det kommer. Det er viktig at folk vet, spesielt ungdommer.» (Elias)

Både Eden, Miriam og Elias fortalte at det var gjennom nære venners boligkjøp at de fikk en ordentlig forståelse av hva et boligkjøp innebar. Imidlertid nevnte Eden, som den eneste, at sjefen hennes hadde snakket med henne om mulighetene med Startlån. Det var imidlertid gjennom vennenes boligkjøp at fikk de vite om både praktiske aspekter for å gjennomføre et boligkjøp, om økonomiske skattefordeler samt om hvilke risiko dette kunne utgjøre.

«Du kan si at det er først de siste årene jeg har fått med meg alle rettighetene mine og så videre....den informasjonen jeg har fått, som jeg sa så har vi snakket litt mer om det de siste årene, og så har jeg kamerater som har kjøpt og så har jeg hørt om alle mulighetene de fikk da. Så ut fra det har jeg funnet litt mer ut av ting da.» (Elias)

«Jeg snakker mest om bolig med mine eritreiske og etiopiske venner, fordi det er flere av disse venninnene mine nå som har kjøpt leilighet. Da får jeg tips, men de sier det er vanskelig og dyrt fordi de har kjøpt alene. Det er mye bedre hvis man er to, enn å kjøpe alene.» (Eden)

Denne forståelsen av at det er vanligere å kjøpe sammen når man er to, samsvarer med trenden i Norge i dag. Sandli (2008) viser nemlig i sin doktorgradsavhandling at etablering med partner er særlig utslagsgivende for når unge gjør sitt første boligkjøp. Han skriver også at det å være to for unge (ungdom) ofte har avgjørende betydning for å ha råd til kjøpe bolig.

Jeg spurte også alle informantene om de oppfattet etablering i eierbolig som et viktig tema i de eritreiske eller etiopiske miljøene de tilhørte. Ingen av informantene syntes det var et viktig tema. Jeg fikk inntrykk av at bolig var noe man snakket om når man var aktiv på boligmarkedet, men sammen med andre eritreere var det ikke det de var opptatt av eller snakket om. Både Tekle og Michael gav uttrykk for at de synes spørsmålet mitt var morsomt, noe som kan tolkes som en måte å vise at boligkjøp

ikke var en viktig eller interessant prioritering. Dette kan tolkes som en mulig indikasjon på at eierbolig ikke har like høy prioritering som det tradisjonelt har blant nordmenn²⁹. I Özüekren (1992) sin forskningsrapport om tyrkere i drabantbyen Fittja utenfor Stockholm, kom det fram at informantene hadde mye kunnskap om å drive sin egen næringsvirksomhet selv om det heller ikke, som om boligkjøp, fantes godt informasjonsmateriale om det. Dette fikk henne til å stille spørsmålet om dette var fordi næringsliv var av stor interesse og bolig av liten interesse. Interesse og prioritering av bolig ble også gjennomgått i kapittelet om ønskemål.

Özüekren (1992) fant at blant tyrkerne hun intervjuet var det få som var godt integrert i det svenske samfunnet. I studien hennes gir flere tyrkere uttrykk for at de prøver å minimere bokostnader, mens de samtidig bor i offentlige leieboliger med høy leie. Det kan altså tyde på at sviktende kunnskap og informasjon om økonomiske aspekter i boligmarkedet, påvirker persepsjonen av handlingsmuligheter. Blant informantene hennes var det også stor majoritet som trodde det var dyrere å eie egen bolig enn å bo i offentlige leieleiligheter. Det var få som visste noe om eiermarkedet, eller til og med om private leieboliger. For disse innvandrerne var det lett tilgjengelig informasjon om hvordan de kunne forsikre leieboligene, og hvordan de skulle betale skatter, men det fantes lite informasjon om ulike boligformer i Sverige. Özüekren (1992) undret på om det dermed kunne forventes at de hadde den grunnleggende kunnskapen for å gjøre boligvalg. Hvis tyrkiske innvandrere mangler kunnskap om bolighandel og boligmarked i Sverige, går de da glipp av mange handlingsmuligheter?

Funnene blant tyrkere er mer ekstreme enn mine funn blant eritreere og etiopiere. Tyrkerne Özüekren intervjuet bodde svært tett sammen, og inntrykket er at de i enda større grad holdt seg sammen med andre tyrkere enn det som kom fram i mine intervjuer. Allikevel er funnene relevante fordi de til en viss grad peker i samme retning som mine funn, kunnskapen om eiermarkedet er relativt dårlig. I Özüekrens (1992) funn kom det også fram at den viktigste informasjonskilden var tyrkiske venner. Et liknende funn finnes i mitt datamateriale. I samtalen med Elias kom dette tydelig fram, da han fortalte at hvis han bare hadde visst om eierfordelene tidligere, hadde han kjøpt før. Som nevnt tidligere var måten han fikk kjennskap til denne muligheten å gradvis lære seg gjennom venners kjøpererfaringer: *«jeg så på papirene*

29 Statistisk sentralbyrå: http://www.ssb.no/vis/magasinet/norge_verden/art-2001-05-11-03.html, nedlastet 29.10.08

som de henta og så begynte jeg å studere de selv også». Dette gjaldt ikke bare å få vite om de skattemessige fordelene med å eie bolig i Norge, men at Startlånet eksisterte og mer boligrelatert informasjon generelt.

I stor grad har jeg rekruttert mine informanter gjennom ulike nøkkelpersoner, og som nevnt var det kun i et tilfelle at snøballmetoden ble benyttet. Da rekrutterte en informant to personer til. Imidlertid kommer de fleste informantene gjennom eritreiske venner som var bekjente av dem, som for meg fremstår som ressurssterke, ved at de blant annet har politiske verv eller høye yrkesstillinger. Et par av informantene ble også rekruttert gjennom felles norske venner som de betraktet som gode private omgangsvenner, noe som vil tilsi at de i hvert fall til en viss grad er sosialt integrert. Kun et par informanter hadde ikke noen av disse tilknytningene. Det er derfor mulig at de informantene jeg har snakket med har lettere for å få fatt i informasjon gjennom sine nettverk enn andre eritreere, som ikke har denne typen tilknytning.

Tanker om det norske boligmarkedet og eierboligidealene

Et kjernespørsmål i dette kapittelet er hvilke oppfatninger mine informanter har av boligmarkedet i Norge og Oslo, og spesielt om eierboliger. Finnes det ulike oppfatninger om hvorvidt boligkjøp er lønnsomt? Hva betyr eierboligen for økonomisk og ikke-materiell sikkerhet? Har de kjennskap til norske eierboligidealene? Hvilke muligheter oppfatter de at de selv og den eritreiske eller etiopiske innvandrerbefolkningen har for låneopptak og betjening av et boliglån? Dette er delspørsmålene i dette avsnittet.

Økonomiske aspekter rundt boligkjøp

Et sentralt poeng er å finne ut hvordan informantene vurderer de økonomiske aspektene ved det å kjøpe egen bolig. Som introdusert i forrige kapittel var det ikke alle informantene som ønsket, eller ønsket å prioritere, boligkjøp. Tre av informantene hadde ikke vurdert å kjøpe bolig. Den ene, Elias, fordi han ikke oppfattet at det var økonomisk nytteverdi av å investere i eierbolig. Den andre, Abraham, vurderte det ikke fordi markedet var for vanskelig. Isaias tenkte ikke på boligkjøp så lenge han ikke hadde familie. Hva slags oppfatninger knytter seg til disse vurderingene?

«Nei, nå er det ikke lurt å kjøpe. Det er jo ennå verre nå. Hvis man kjøpte for 40 år siden var det bedre, men nå er den tiden over.»³⁰ « (*Bolig*) Er ikke det første jeg ville prioritere nei, for det lønner seg ikke.» (Elias)

Det synes som Elias har oppfatninger som fører til at han ikke ønsker å prioritere boligkjøp fordi han ikke synes at det er økonomisk nytteverdi i det. I tillegg har han venner som har kjøpt bolig tidligere som de må selge med underskudd nå, og han anser derfor at den økonomiske risikoen er for stor på det nåværende tidspunkt. Abrahams vurderinger er annerledes. Det synes som om han mener det er så urealistisk å vurdere boligkjøp nå at det ikke inkluderes i handlingsmulighetene. I stor grad tillegges dette at han ikke har fast jobb og synes det er vanskelig å oppnå:

«Ja, en fast jobb, men det er vanskelig, men hvis du har fast jobb en periode, ikke bare sånn seks måneder eller et år, man må ha bra inntekt, hvis ikke så kan man ikke kjøpe bolig. For mange år siden var det ikke så vanskelig, da var det lett. Men etter at jeg flyttet fra Trondheim til Oslo har det blitt vanskelig for meg skjønner du.» «Ja, mulighetene (*i Trondheim*) virket større men jeg kjøpte ikke der heller. Men jeg ringte tilbake til Trondheim for å snakke med kameraten min. Men han sa at det er ikke sånn som det var tidligere. Det kommer mange fra Trondheim til Oslo, men det er vanskelig i Oslo nå. Overalt er det vel egentlig vanskelig nå.» (Abraham)

Felles for begge er at de tror at det var lettere å kjøpe bolig før i tiden. Dette kan tyde på en negativ holdning til framtidige boligutsikter. Mer om problemorienterte forhold til boligmarkedet kommer jeg tilbake til i oppgavens avslutning.

Både Eden, Tekle, Feven og Hannah tar opp en viktig økonomisk faktor i forhold til bolig, nemlig at de oppfatter stor prisøkning på leieboligen sin og i leiemarkedet i Oslo. Dette er noe som kan sies å gjenspeile den gjengse oppfatning i norske medier og befolkningen i tiden rundt intervjuet.

«Når jeg flyttet hit for tre år siden var leien 7500 kroner og det var billig, men nå koster det 9000 kroner. Så det er dyrt...Husleia øker jo den og. Hvis man har fast jobb, da bør man kjøpe.» (Feven)

Feven syns tanken på denne prisøkningen er vanskelig, da familien har mange tilleggsutgifter. Flere nevner, som Abraham og Feven, at man må ha fast jobb for å kunne håndtere et boliglån. Abraham forteller også at det var bedre muligheter for å få bolig i Trondheim, men at det var vanskelig å få jobb der. Som sagt er det mange som

30 Intervjuet ble gjort 19.08.08, før den såkalte finanskrisen ble førstesidestoff i media fra midten av september.

nevner at fast jobb er utslagsgivende for å kjøpe leilighet. Det er i Oslo de oppfatter at jobbmulighetene er størst, men også at kjøpermarkedet her har høyest økonomisk terskel. Dette utgjør et åpenbart dilemma. Jeg viste til viktigheten av fast jobb i kapittelet om handlingsmuligheter. Da handlet det om at fast inntekt var et krav for å få Startlån fra Husbanken. Da dette er ment å være et tilbud for de som ikke makter å ta opp eller håndtere et boliglån i en privat bank, svekkes også sannsynligheten for å få tatt opp et boliglån i en privat bank uten fast jobb.

Det blir nevnt av flere at de økonomiske utfordringene er større med eierbolig, og at det er mange ekstra utgifter og avgifter som man slipper å tenke på i en leiebolig:

«Vi tenker på det, vi tenker på hvordan det skal bli. Nå blir det bare dyrere og dyrere.» (Hannah)

«Leieboligen (min) er dyr, men det blir ikke alle disse ekstrakostnadene som ved å eie». «Det er mye ekstra med å kjøpe bolig i Norge. Det er mye ekstra utgifter som moms, renter, husleie, vannavgifter, strøm etc. blir stor utgift i tillegg til selve eierprisen.» (Isaias)

Disse sitatene gir også uttrykk for en problemorientering, og jeg kommer tilbake til dette senere i oppgaven. Som nevnt i forrige kapittel planlegger eller ønsker imidlertid de fleste av informantene å kjøpe bolig i framtiden.

«Det er litt bedre å kjøpe, pengene jeg setter inn er kanskje ikke så mye mer enn å leie.» (Eden)

Eden er blant dem som har oppfatninger om at utgiftene ved å kjøpe bolig ikke er så mye høyere enn å betale på en leiebolig. Hun er også blant dem som har konkrete kjøpeplaner. Dette fører videre til et mer detaljert spørsmål omkring det økonomiske aspektet ved å kjøpe bolig: Har de oppfatninger av skattefordelene et boliglån gir i Norge?

«..og så får man mindre skatt. Jeg får for eksempel ikke trukket fra noen ting fordi jeg har ikke hus, ikke bil og ikke barn. Slik at jeg føler at jeg betaler mer enn jeg kan gjøre hvis jeg kjøper leilighet.» (Eden)

«Det er den ene fordelene (*skattefradrag*) med å eie faktisk.» (Michael)

Informantene var ofte litt usikre på hva jeg mente da jeg spurte om de kunne fortelle meg om deres vurderinger omkring de økonomiske forskjellene mellom å eie og leie

bolig. De aller fleste nikket gjenkjennende når jeg spurte spesifikt om de kjente til mulighetene for å få skattelette ved å ha et boliglån, og oppfattet dette som noe positivt. Sitatene ovenfor viser at noen informanter betraktet skattelette som en viktig faktor når de vurderte å kjøpe bolig. Det kom imidlertid også frem at flere ikke tillot skattelette noen særlig stor betydning:

«Men hvis det er 100-200kr så spiller det liten rolle, det er for lite til å gjøre en forskjell.» (Hannah)

«Det er forskjellig, er jo forskjellige mennesker. Noen lever for eksempel fra dag til dag, og de bryr seg ikke, bare betaler husleia. Noen er også på mitt nivå, og vi snakker mye om sånt, men det er det ikke alle som gjør.» (Tekle)

Siden Tekle allerede hadde vært gjennom et boligkjøp, var det mer relevant å snakke med han om hans oppfatninger av eritreere i Oslo, og ikke bare om hans egne oppfatninger. Igjen tar han opp at vi snakker om individer som er forskjellige, og dette er viktig. I denne oppgaven har jeg ikke mulighet til å gjøre en vurdering av om de individuelle forskjellene mellom informantene skyldes forskjeller som kommer med innvandrerbakgrunn eller på grunn av andre forhold, hverken kontekstuelle eller interne for aktøren.

Ut fra helhetsinntrykket av hver av informantene er det tendenser til at de som har vært i eller planlegger en konkret kjøpesituasjon, til en viss grad er sammenfallende med en mer positiv holdning til de ulike økonomiske aspektene. Dette gjelder skattelette og hvor store og komplekse de økonomisk utfordringene er ved å etablere seg som boligeier. Siden datasettet er kvalitativt og ikke generaliserbart, er det umulig å si om denne sammenhengen er tilfeldig. Ved å ta forbehold om dette kan det enten tenkes at disse informantene av ulike årsaker hadde positive oppfatninger omkring det å kjøpe bolig som gjør at de har konkrete kjøpeplaner, eller at de ved å ha konkrete kjøpeplaner har tilegnet seg kunnskap om aspekter ved å kjøpe bolig som gjør at de er mer positivt innstilt enn andre. En mulig tolkning vil da være at grundigere og mer konkret kjennskap til kjøpemarkedet, avmystifiserer boligkjøpsprosessen. Og selv om boligkjøp er en komplisert prosess, er denne mer håndfast enn hvis det oppfattes som en haug med uforståelige utgiftsposter, i tillegg til liten forståelse av sammenhengen mellom boligpriser og muligheter for boliglån, samt hvor mye og hvordan dette kan tas opp.

Eierboligens forbindelse med trygghet og framtidsutsikter

Etter andre verdenskrig har betydningen av eierbolig vokst og blitt et viktig politisk satsingsområde. Arbeiderpartiets Trygve Bratteli spilte tidlig en viktig rolle i denne sammenheng. I en stortingsdebatt i 1951 gav han et kjent innlegg der han kritiserer eksistensen av et privat kommersielt leiemarked:

«For meg er dette et prinsipielt spørsmål, og jeg vil gjøre det tindrende klart. I det moderne samfunn er det visse områder hvor det drives privat næringsdrift, og andre områder hvor det ikke lenger drives privat næringsdrift, eller hvor den er under avvikling, og jeg for mitt vedkommende godtar ikke som et område for privat næringsdrift det å eie andre menneskers hjem.»
(Annaniassen: 16: 2006)

Dette kan sies å i stor grad ha signalisert startskuddet for en ny boligpolitisk linje, der andelen av befolkningen som er i eiersegmentet har økt og nådd verdenstoppen. Studier viser også at det ikke er nevneverdig sammenheng mellom det å eie bolig og utdannelsesnivå i Norge. Dette er en indikasjon på at eierboligen er tilpasset «alle» i Norge. Så sentralt har det vært å fokusere på det å eie, at en vurdering av behovet for et rimelig velfungerende leiemarked har falt bort. De som ikke er interessert eller ønsker å prioritere å binde en stor økonomisk investering i slik fast eiendom, blir henvist til å leie andres bolig eller presses til et boligkjøp (Hovden et al. 1990).

Egen bolig har blitt mer enn et spørsmål bare om økonomi her i Norge. I følge Marianne Gullestad (1989) finnes det for mange norske menn og kvinner nesten ikke et mer misvisende perspektiv på boligen enn Le Corbusiers³¹ utsagn om at huset er en maskin til å bo i. Hjemmene i Norge betyr nemlig mye mer enn i mange andre land, og hun mener hjemmet kan karakteriseres som «*fortettet symbol for svært mye av det som er viktig for oss*» (Gullestad 1989:51). Hun eksemplifiserer disse symbolverdiene med blant annet kontroll og mestring, selvhjulpenhet, selvstendighet, trygghet, hygge, «fred og ro», retning i livsløpet, integrasjon i livet og identitet. Hjemmet blir her videre karakterisert som et nøkkelsymbol som ordner tiden og livet. Når hjemmet blir beskrevet som et nøkkelsymbol i norsk kultur og et livsprosjekt som ordner tiden og livet, er det naturlig å tenke seg at det snakkes om en bolig man kan bli i store deler av livet, noe som i det norske markedet er vanskelig i en leiebolig.

Gjennom intervjuene kom det fram at det også blant informantene var andre grunner enn bare økonomiske, som gjorde at eierbolig fremstod som attraktivt.

31 Le Corbusier ble regnet som en av funksjonalismens grunnleggende arkitekter.

«Jeg har den leiligheten for å slippe unna økonomiske kriser, men som sagt er det en gammel bygård. Men jeg tenker at når boligmarkedet er sånn al right selger jeg den og kjøper en annen. Men jeg synes også det er viktig for stabilitet i hverdagen.» (Tekle)

«Ja, jeg tenker på det som en investering. Jeg ser også på det som en trygghet». «Eierbolig er viktig i forhold til å bli så lenge som ønskelig i leiligheten.» (Eden)

Flere relaterte altså boligen til investeringsaspektet, samt oppfatninger om økonomisk trygghet og bostabilitet framover. Det andre aspektet som var viktig blant informantene var oppfatningen om at det å bo i leiebolig med barnefamilier, spesielt store barnefamilier, ikke var særlig attraktivt.

«Men det er veldig viktig å kjøpe bolig for å slippe å flytte fra sted til sted. Og så i forhold til barn, å slippe å flytte barnehage, de får jo venner også ikke sant.» (Hannah)

«Hvis du har barn og trenger fast plass, det er ikke bra hvis du må flytte fra et hus når kontrakten er ferdig, må flytte et helt annet sted, barna må bytte skole og barnehage. Det går ikke.» (Feven)

Feven og Hannah sin oppfatning er altså at det er best å eie bolig fordi det er best for barna å slippe å risikere å flytte fra sted til sted. Elias nevner i tillegg at store leieleiligheter tilpasset familier er en ekstra utfordring, noe jeg også tok opp i kapittelet om handlingsmuligheter:

«Det er ikke lett å ha unger hvis man må leie. Det er et helvete for dem, fordi det er ingen plass å være på og vanskelig å få tak i en stor nok leilighet.» (Elias)

Teorier om eierboliger er ofte fokusert på finansielle aspekter. Ikke fullt så vanlig er det å vurdere de ikke-materielle aspektene ved å eie bolig. Det finnes imidlertid studier som omhandler dette, og som viser at å eie bolig vurderes som tilfredsstillende, men av ulik grad for ulike mennesker og grupper (Kearns et al. 2000). Begrepet ontologisk sikkerhet ble ikke skapt med tanke på boligmarked, men flere teoretikere vurderer eierboligens betydning for ontologisk sikkerhet. Ontologisk sikkerhet henspiller på individers følelse av orden, trygghet og kontroll over sitt eget liv. Begrepets relevans i forhold til eierbolig forklarer Hiscock et al. (2001) slik: *"It has been said that people need the confidence, continuity and trust in the world which comprise ontological security in order to lead happy and fulfilled lives, and furthermore that ontological security can be attained more through owner occupied than rented housing."*

Saunders (1990) konkluderte i en britisk studie med at boligeiere i større grad føler seg tilfredse med boligen sin og det den representerer enn leietakere gjør. Dette begrunnet han blant annet med at man ofte kan karakterisere leieformen som mer usikker. I tillegg kan den generelt oppfattes som lavere status samt at den setter flere begrensinger på beboeren. Dette resultatet er det imidlertid liten konsensus om. Blant andre mener Kearns et al. (2000) at grunnene til at eierboliger scorer høyere i studier av ontologisk sikkerhet er fordi de ofte ligger i tryggere og finere nabolag, og de som bor der ofte er mer resurssterke og dermed har mer kontroll over eget liv i utgangspunktet. De argumenterer også med at eierboliger kan senke ontologisk sikkerhet hvis eieren er i en svak økonomisk situasjon, og kan oppleve utrygghet for å miste egen bolig.

Når det gjaldt hvordan informantene mine snakket om eierbolig, forsøkte jeg å rette oppmerksomheten mot muligheten for at vurderinger av boligkjøp ble styrt av et behov for trygghet og tilfredsstillelse gjennom eierbolig. Som tidligere nevnt var det noen av informantene som oppgav at de ikke ønsket å kjøpe bolig. Blant dem som ønsket å kjøpe bolig nevntes barnas trafikksikkerhet i lokalområdet, muligheten til å ha kontroll over renholdet fordi overgangen til eierbolig garanterte at man ikke trengte å bo i kollektiv eller på hybelgang, samt om fysiske kvaliteter de ønsket i boligen. Dette var typiske svar jeg fikk da jeg spurte om hvilke aspekter som var viktige med eierbolig, og kan ikke sies å i stor grad speile ontologisk sikkerhet slik det ble definert ovenfor. Imidlertid syntes det som det var andre aspekter som svært mange trakk fram, som i større grad minner om en søken etter ontologisk sikkerhet, nemlig å kunne bo i nærhet til nettverkene sine og ha tilgang på storbyen Oslo.

Det viser seg dermed at det er en vanskelig oppgave å få innblikk i om informantene er i leiesegmentet fordi de ikke har oppfatninger om at eierbolig øker ontologisk sikkerhet. Det er også vanskelig å få innblikk i om noen av informantene søker mot eierbolig nettopp på grunn av dette, men at det er andre hindre i veien. Det kan også være at oppfatninger om at eierbolig er best er så selvfølgelig at informantene ikke reflekterer over det, og at det dermed ikke kommer fram i intervju samtalen. Å undersøke ontologisk sikkerhet er en vanskelig oppgave, og det trengs mer enn den korte stunden jeg hadde sammen med hver informant for å få innblikk i slike subtile temaer. Kanskje hadde det heller ikke vært naturlig for etniske nordmenn å uttrykke oppfatninger om grunnleggende boligidealer og psykologiske faktorer hvis jeg hadde spurt dem om de samme spørsmålene i samme setting. Wessel

(1996) har utført en norsk kvantitativ studie der kjøpernes flyttemotiver var blant temaene som ble undersøkt. Der viste det seg at om lag 70% kjøpte fordi de heller ønsket å eie enn å leie. Imidlertid var det få som fremhevet spesielle fordeler med selveie. Wessel setter ut flere hypoteser, der en er at en mulig grunn til resultatet er at svært mange ikke engang vurderer andre alternativer enn å bevege seg mot eiersegmentet. En annen årsak kan tenkes å være at heller ikke denne studien var dyptpløyende nok til å få fram resultater som kan si noe om ontologisk sikkerhet.

Det var nemlig ikke slik at informantene umiddelbart hadde klare svar på hvordan de oppfattet eierboligens viktighet. Dette gjaldt både økonomiske aspekter som skattelette, investeringsaspektet, samt aspektene relatert til barn og familie. Jeg måtte i de fleste tilfellene stille flere mer detaljerte oppfølgingsspørsmål i forhold til om det var et personlig mål å kjøpe bolig i framtiden og eventuelt hvorfor. Ingen snakket heller om eierbolig som del av å «bli voksen» og etablert. Det finnes mye litteratur om at nettopp dette har vært, og ennå er en viktig grunn i Norge. Blant annet skriver Gullestad (1989) at eget hjem og helst et eget hus er et av de fremste tegn på selvstendighet, og at dette står høyt i folks bevissthet sammen med å «greie seg selv» og å «være herre i eget hus».

Flere gav ganske umiddelbare forklaringer på sine oppfatninger om hva som var problematiske sider ved å bo i leieboliger. Dette tolker jeg som at de har kjennskap til denne typen problematikk gjennom egne erfaringer eller gjennom sine nettverk, og at oppfatninger om at leieforhold kan være ustabile og skape usikkerhet til en viss grad er utbredt. Dette kan eksemplifiseres med en informants beretninger om at hun ble truet med utkastelse uten å ha fått forvarsel om at kontrakten ikke ville forlenges, for så å bli avkrevd høyere leie enn de andre leietakerne for å få bli boende. I tillegg kan tolkningen bli ytterligere bekreftet med Miriam og Hannahs beretning om noen eritreiske venners leieboligproblemer. Tilsvarende oppfatninger av utleiere gikk igjen også i andre intervjuer:

«Nå nettopp var det en venn fra vår kirke, hun var gravid, men har nå fått baby. Hun bodde på et sted, og så sa de til alle at de måtte dra. Og hun var gravid i åttende måned, men huseierne brydde seg ikke. Så hun måtte ut og lete, men til slutt var det Gud som hjalp dem og de fikk en leilighet, selv om den er dyr og ikke så mye. Men de må (*bo der*).» (Miriam)
«Den er ikke stabil (*leiligheten*), jeg var og besøkte dem i går, og det var dårlig – en kjeller. Huset er dårlig. De måtte flytte dit fordi de har ingen andre muligheter, de fikk nei fra de andre.» (Hannah)

Dette er i tråd med Saunders (1990) perspektiv på ontologisk sikkerhet, der leiesegmentet skaper usikkerhet. At enkelte informanter trekker fram slike oppfatninger, kan være et tegn på at disse vurderer at leieboligen gir mindre ontologisk sikkerhet enn eierbolig. Igjen vil jeg understreke at når ingen av mine ni informanter snakker om hjemmet og eierboligs viktighet som *hjem* slik det blir forklart i Gullestad (1989), har det ingen forklaringskraft utover de det her gjelder. Det må også tas med i vurderingen at muligheten er der for at informantene ikke ønsket å utdype hva en eierbolig ville bety for de, spesielt hvis dette er en målsetning de oppfatter at det er høy terskel for å oppnå.

Oppfatninger om norske eierboligidealer

Eierboligidealer har som nevnt blitt et sentralt boligpolitisk mål og fått stor viktighet her i Norge. Tidligere i kapittelet kom det fram at ingen av informantene fortalte meg at de oppfattet bolig på denne måten. Dette kan også ha vært på grunn av hvordan jeg stilte spørsmålene. Jeg hadde i utgangspunktet tenkt å stille spørsmål om hvordan de oppfattet de tradisjonelle eierboligidealene i Norge. Imidlertid kom jeg tidlig i intervjuprosessen fram til at dette ville være et spørsmål som ville være vanskelig for informantene å forstå. Jeg valgte derfor heller å stille enklere spørsmål, med håp om at svarene kanskje kunne gi indikasjoner på at informantene var klar over disse eierboligidealene. Isaias mente at eierbolig var svært positivt og statuspreget blant nordmenn i Norge. Kanskje mer interessant fortalte han at han følte at han ikke ble tvunget til å kjøpe bolig her, men allikevel følte en indirekte tvang. Det er også interessant at han også fortalte at han merket forskjell fra egne erfaringer i Sverige og andre europeiske land. Også Feven fortalte at hun merket hvor viktig og vanlig eierbolig var for nordmenn, og påpekte at «*..de er veldig opptatt av det på nyhetene!*». Dette viser til at det er oppfatninger om eierboligens viktighet i Norge. I tillegg kom det fram at informanter hadde inntrykk av at nordmenn var ivrige etter å kjøpe bolig svært tidlig. Tekle synes det at mange nordmenn ønsket å kjøpe bolig som svært unge var positivt. Han mente det gjorde ungdommer mer ansvarsfulle. Slik forklarte Eden det:

«Ja, jeg kjenner folk som jobber som ekstrahjelp på min jobb. De går på skole, de er unge, og så kjøper de små leiligheter for en million på Majorstua. Da

spør jeg de – hvordan greier du det? Jo, hun jobber og går på skole og fikk lån, og ja hun er ung. Så jeg bare tenker at hun er så ung.» (Eden)

Det er en svakhet med datamaterialet at jeg ikke har fått flere av informantene til å reflektere over dette. Isaias, Feven og Eden fremsto ikke for meg som mer integrerte eller engasjerte i forhold til de andre informantene mine. Dermed kan årsakene til at ikke flere snakket om dette, være på grunn av faktorer som varierte ved hver intervjusituasjon, for eksempel i hvordan jeg formulerte spørsmålene. At få snakket med meg om dette, trenger derfor ikke å være fordi de ikke kjente til eierboligidealene. Å ha en oppfatning av eierboligidealene i Norge mener jeg nemlig er et viktig poeng. Det kan tolkes som en indikasjon på integrasjon. Selv om det ikke sier noe om det endrer deres oppfatninger om egne boligønsker, viser det at de er oppmerksomme på en sentral samfunnsmessig og politisk vektlegging i Norge.

Oppfatninger om gruppas posisjon på boligmarkedet i Oslo

I kapittelet om handlingsmuligheter kommer det fram at flere av informantene har utfordringer, blant annet økonomiske, som skiller seg fra det som kanskje kan kalles det typisk norske. Det er dermed interessant å se nærmere på om informantene sammenlikner seg med den norske majoritetsbefolkningen eller med hverandre. I denne delen ser jeg videre på hvordan informantene oppfatter sin posisjon i Norge, både som etnisk innvandrergroupe og personlig.

I Özüekren (1992) sine intervjuer kom det fram at informantene unnlot å sammenlikne seg med den svenske befolkningen, da dette ikke kom fram som referansepunkt i deres vurderinger. En sammenlikning til tidligere liv i Tyrkia, samt tyrkere der og i Sverige, var mer relevant. Dette kan være påvirket av at disse informantene bodde i en bydel med høy konsentrasjon av tyrkere, og som tidligere nevnt, at Özüekren vurderte dem som lite integrert i det svenske samfunnet.

Da jeg snakket med Hannah spurte jeg om de snakket om bolig blant venner:

«Ikke så mye, vi har ikke oppveksten her, vi er ikke så motiverte. Vi tenker så mye på at vi har blitt tapt. Vi tenker ikke mer positivt, vi tenker negativt. De gruer seg vet du. (*Gruer seg til å gå prøve å få bolig?*) «Nei de gruer seg over hvordan vi er og hvordan vi lever her, i forhold til skole, bedre bolig og sånn.» (Hannah)

Etter å ha forklart meg litt nærmere hva hun mente, forstod jeg det som om hun mente noe i retning av å skamme seg. Når Hannah snakker om *vi* antar jeg at hun snakker om seg selv og de eritreerne hun er i kontakt med. Når hun snakker om hvordan vi lever her, tolker jeg det som at hun vurderer seg selv opp mot det norske samfunnet. Det hun forteller kan også knyttes opp mot at hun sammenlikner seg med situasjonen i hjemlandet. Men da hun sier at hun ikke har noen eiendom der, og at hun aldri kunne tenke seg å flytte tilbake til hjemlandet fordi det er i en dårlig situasjon, virker ikke dette så sannsynlig. Tolkningen vil dermed være at Hannah oppfatter at eritreere er i en dårlig sosioøkonomisk posisjon i forhold til befolkningen i Norge. Abraham snakker også om boligmarkedssituasjonen til eritreere i Oslo:

«Vi har samme problem skjønner du. Vi har bodd i Norge i mange år, men vi klarer ikke å kjøpe hus. Det er vanskelig. Akkurat nå så har jeg ikke hus, og hvis du vil kjøpe, er det vanskelig. Hvis du vil sende familien penger, så er det ikke nok penger til å kjøpe hus. Så nå bor jeg sammen med kameraten min.»
(Abraham)

Abraham dreier senere samtalen inn på hvor vanskelig det er å komme fra Eritrea og starte i Norge. Jeg spør om han mener i forhold til å starte på nytt i et nytt land, og han svarer at ja, at da må man på nytt skaffe seg bolig og jobb. Han mener at å få til alt dette er veldig vanskelig å oppnå for flyktninger, slik at man trenger hjelp for å klare det her i Norge. Hannah har en liknende holdning. Da jeg spør om hun er fornøyd med boligen, svarer hun litt oppgitt: «*Det er litt vanskelig å svare allikevel...om jeg er fornøyd. Vi har jo ikke noe valg*». Hun gir imidlertid uttrykk for at dette er den beste leiligheten hun har hatt i Oslo. De snakker begge to om at hvis de, gruppen, skal heve levestandarden trenger de hjelp. Tekles oppfatning er imidlertid at de fleste voksne eritreere i Oslo eier leilighet.

I de andre intervjuene ble ikke dette aspektet nevnt spesifikt, da jeg ikke spurte direkte. Imidlertid varierte hovedinntrykket jeg fikk fra hver informant, noen tok i større grad opp problemer eritreere hadde, mens andre gav uttrykk for at boligmarkedssituasjonen til eritreere var bra. At informantene uttrykte ulike oppfatninger av eritreeres posisjonering på boligmarkedet, kan tolkes på flere måter. En sannsynlig forklaring er at informantene er i kontakt med ulike eritreiske miljøer. En alternativ forklaring kan være at informantene vil framstille gruppen sin mer positivt enn det som er tilfellet. Dette kan regnes som et metodisk problem, der informanter prøver å stille seg i et godt lys fordi de oppfatter seg som underordnet i

intervjusituasjonen (Thagaard 2003). I en kvalitativ analyse er det vanskelig å vurdere om noen av disse miljøene dominerer over den andre. Imidlertid gav flere av de som oppfattet en svak posisjonering uttrykk for å være i rimelig ressurssterke omgangskretser, og de var selv i arbeid. Også de som hadde et bra inntrykk av eritreernes posisjon, nevnte andre steder i intervjuene at de visste om eritreere som ikke var godt stilt på boligmarkedet, bare at disse ikke var nære bekjente.

I Børresens (2000) avhandling var tyrkiske og pakistanske førstegenerasjons informanter opptatt av å formidle at de hadde svært begrensede valgmuligheter, og at dette gjaldt generelt for innvandrere i Danmark. Hennes informanter snakket tvetydig om posisjonering; at de ble påtvunget en leilighet, men samtidig sa de at leiligheten var perfekt. Børresen tolket det at informantene oppgir at de er fornøyde med å bo i lavstatus områder i leieleiligheter, samtidig som de sier at de ikke har noe valg, dit hen at det skjuler seg en posisjonsfornemmelse i utsagnene. De kjenner sin plass i det sosiale og fysiske rom, og de kjenner sine muligheter og begrensninger her.

Å dra noen konklusjoner ut av disse oppfatningene eritreerne delte med meg er vanskelig. Når alle mine informanter, utenom Abraham som ikke har bolig, oppgir å være rimelig fornøyd med boligen de bor i, kan dette være fordi de besitter en oppfattelse av en posisjonsfornemmelse om hvilke muligheter og begrensninger de har. Dette kan karakteriseres som en mekanisme, som også Hedström (2005) nevner, der bevissthet om ens handlingsmuligheter påvirker oppfatninger og ønskemål. De ulike aspektene handlingsmuligheter, oppfatninger og ønskemål kan altså ikke i alle tilfeller skilles slik jeg som hovedregel gjør i de ulike kapitlene i denne oppgaven. Hvordan man oppfatter sine muligheter til å nå et mål, påvirker også de preferanser og ønskemål man har. Dette kan i mange tilfeller sies å være en rasjonell mekanisme, og eksemplifiseres med at jeg som student har oppfatninger om hvilke sektorer av boligmarkedet som er tilgjengelige for meg. Det er rasjonelt at jeg i boligannonse ikke leter etter ledige eneboliger på Vinderen. I sist kapittel kom det fram at ingen av informantene bor i leieleiligheter på grunn av spesielle preferanser for leieboligmarkedet i seg selv. Isaias og Tekle hadde oppfatninger som gjorde at eierbolig ikke ble prioritert. Det er imidlertid en variasjon blant informantene, der noen har konkrete og optimistiske boligkjøpsplaner, noen oppfatter eierbolig som en fjern og uavklart framtidsdrøm, mens Abraham var den som klarest uttrykte at han var fastlåst i leiemarkedet, i hvert fall i den grad han klarer å forestille seg framtiden.

Funnene mine viser imidlertid at eritreiske og etiopiske innvandreres oppfatninger om posisjonering på boligmarkedet ikke utelukkende er at de er uten valgmuligheter og dermed sitter fast i lavstatus leieboliger. Dette er i det minste bildet som dannes i samtalerne med meg. De fleste har oppfatninger om at boligen de har nå er god, et par mener eritreerne er godt posisjonert i forhold til eierboliger, mens andre snakker om at eritreerne er låst i posisjoner som gir lav status om de ikke får hjelp.

Oppsummering

Kunnskap om og kjennskap til boligmarkedet var svært varierende blant informantene. Noen av de som hadde lite kjennskap til boligmarkedet, var også pessimistiske til å forsøke å bevege seg over i eiersegmentet. En tolkning er at det er ukjent og virker uoverkommelig. Av offentlige boligvirkemidler var kommunale boliger mer kjent for informantene enn Startlån. Selv om informantene hadde varierende grad av informasjon om boligmarkedet, viste det seg at de sosiale nettverkene spilte en stor rolle når det gjaldt informasjonsspredning.

Det var ulike oppfatninger om eiersegmentet, ikke alle mente at det var økonomisk gunstig å eie. Det var heller ikke kjent og vektlagt blant alle at man med boliglån hadde skattefordeler, og flere mente at eierbolig førte med seg mange ekstraavgifter som man slapp unna med i leiebolig. Det ble også forsøkt vurdert hvordan informantene oppfattet de ikke-materielle sidene ved boligkjøp. Noen nevnte at eierbolig gav stabilitet i hverdagen, spesielt ble det nevnt at dette var viktig for barn. Det kom fram få resultater når det gjaldt å finne ut av grunnleggende boligidealer eller oppnåelse av ontologisk sikkerhet med eierbolig. Dette kan skyldes at det trengs grundigere tilnærminger for å oppnå denne typen informasjon. Et siste tema var hvordan informantene vurderte seg selv og egen gruppes posisjonering på boligmarkedet i Oslo. Her var svarene sprikende, noen hevdet at de fleste eide, mens andre gav uttrykk for at det sto svært dårlig til med gruppen i så måte.

Blant informantene er dette hovedfunnene som er og påvirker handlingsmuligheter, ønskemål og oppfatninger på boligmarkedet. Slik jeg nevner i teorikapittelet og vil vurdere avslutningsvis, setter disse mekanismer i sving som kan være relevante for senere kvantitative tilnærminger.

Kapittel 10: Konklusjon

Målsetningen med denne oppgaven har vært å få et dybdeinnblikk i et utvalg eritreiske og etiopiske leieboeres tilpasninger på boligmarkedet i Oslo. Jeg har valgt seks forskningsspørsmål ut fra dette, og for å besvare disse, har den mest egnede tilnærmingen vært dybdeintervjuer. Informantene har gitt meg innsikt i deres hverdagsliv og praksiser. Blant annet om deres boligsituasjon i dag, oppfatninger av norske boliger og boligmarked, hvilke sosiale nettverk de har, i tillegg til hvilke ønsker og prioriteringer de har i framtiden. Jeg har også intervjuet ressurspersoner fra det eritreiske og etiopiske innvandremiljøet for å få opplysninger som det er vanskelig å finne gjennom skriftlige kilder. Organiseringen av datamaterialet fra intervjuene har blitt gjennomført ved hjelp av Hedströms (2005) DBO-perspektiv. De tre aspektene ønskemål, oppfatninger og handlingsmuligheter kan i følge ham innebære mekanismer som fører til handling. Oppgaven har altså vektlagt viktigheten av aktørers vurderinger rundt handling. Samtidig har også strukturelle og kontekstuelle faktorer blitt inkludert i analysen, da dette også regnes å ha betydning for handling.

Dette kapittelet vil oppsummere forskningsarbeidet, og i denne sammenheng vil jeg gjennomgå forskningsspørsmålene med noen konkluderende bemerkninger om funnene som jeg har kommet fram til gjennom denne studien. Funnene sier ikke noe om generelle sammenhenger, men kan ses på som antydninger til hvilke individuelle mekanismer som kan tas som utgangspunkt i bredere kvantitative tilnærminger til feltet. Som en oppsummering av de tre analysekapitelene vil jeg så vise til sammenhenger mellom de tre aspektene i DBO-perspektivet hos informantene, ettersom disse kan innebære handlingsskapende mekanismer. Til slutt vil jeg også se forbi DBO-perspektivet, mot dets begrensninger og mot indikasjoner på andre faktorer som synes å kunne betinge individuell handling.

Forskningsspørsmålene - funnene

Dette er de seks forskningsspørsmålene jeg har jobbet med å besvare i denne oppgaven. Noen av forskningsspørsmålene er slått sammen for å unngå gjentakelser, og for bedre å se større sammenhenger.

Er informantene leietakere fordi de til forskjell fra nordmenn ikke prioriterer eie av egen bolig? Oppfatter de at de har økonomiske begrensninger som står i veien for å etablere seg på eiermarkedet? Har informantene inntrykk av at andre personer i samme etniske gruppe oppfatter lignende begrensninger, vurderinger eller livsmål?

Blant eritreerne og etiopierne jeg var i kontakt med, var det ingen funn som talte for at informantene hadde spesielle ønsker om å være i leiesegmentet. Tre av de intervjuede oppgav at boligkjøp ikke var det de prioriterte høyest. Noe tidligere forskning på innvandreres økonomiske prioriteringer har vist at i noen innvandrergupper finnes andre prioriteringer over boligen, spesielt blir næringslivsvirksomhet da nevnt. I mitt utvalg var det imidlertid kun en informant som ønsket å etablere seg innen næringslivet, og som deretter ønsket å kjøpe bolig for overskuddet av det han tjente i næringslivet. Det var i tillegg en informant som ikke utdypet dette mer enn at å kjøpe bolig ikke var noe å tenke på i andre sammenhenger enn familieetablering.

Det var tydelig at prioriteringen av bolig fortonet seg forskjellig blant personene i utvalget. Det kan forklares som en skala, der noen få ligger i den ene enden og hadde ønsker, planer og konkrete målsetninger for å komme over i eiersegmentet. Nedover på skalaen er de som uttrykker ønsker om å eie bolig, men som ikke synes å ha klare målsetninger om når, hvor eller hvordan dette skal gjøres. De virker sikre på at det er bolig de ønsker å prioritere, men veien dit virker det ikke som om står klart for de. Nederst på skalaen er de informantene som uttrykte ønske om å eie bolig, men samtidig håpløshet i forhold til boligkjøp. Her kan også den tredje av de som ikke ville kjøpe bolig plasseres, da han ikke hadde andre prioriteringer, men mente at han først måtte klare å komme seg inn på leiemarkedet. Ut fra mine funn er det dermed ikke tegn til at det for eksempel finnes en etnisk nisjenæring der informantene heller gjør store økonomiske investeringer enn i egen bolig.

Hva er det som bidrar til at informantene befinner seg i leiesegmentet? For det første er det klare tegn til at økonomiske hindre er en viktig faktor. Disse kan være lave lønninger, at de ikke har faste stillinger og at de hjelper familie, stat og religiøse grupper i hjemlandet økonomisk. Dermed besitter de mindre økonomisk kapital. Disse faktorene vil slå sterkest ut i forbindelse med muligheter for boligkjøp blant enslige (Sandlie 2008), noe en stor del av mitt utvalg var.

Å tolke hvordan informantene tolker sin gruppes begrensninger, vurderinger og livsmål er et usikkert prosjekt da jeg fortolker fortolkninger av virkeligheten, og er

det tydeligste eksempelet på dobbel hermeneutikk. I forhold til å hjelpe familie og stat i hjemland er det imidlertid tydelig at det er nærmest ubønnhørlige normer som taler for dette. Dette gjør at mange i disse etniske gruppene har samme økonomiske utfordringer. Bortsett fra dette spriket oppfatningene om hvorvidt gruppen stod sterkt eller svakt samfunnslagsmessig i Norge. Fra noen hold ble det nevnt at de fleste eritreere i Oslo eide bolig, og at alle så positivt på å eie bolig. Fra den andre ytterkanten kom det fram at mange i gruppen hadde samme problemer med jobb og bolig, at de hadde gitt opp håpet om egen bolig og skammet seg over livet de måtte leve i Norge. Den eritreiske og etiopiske befolkningen består altså av ulike grupper med ulike aspirasjoner her i Norge.

Mangler informantene kunnskap og innsikt i det norske boligmarkedet? Hvordan oppfatter de det norske boligmarkedet og eierboligidealene?

Å ha kjennskap til boligmarkedet er essensielt for å gjøre bevisste og reflekterte valg på boligmarkedet (Özüekren 1992). Å ikke vite hva som skal til for å etablere seg på eiermarkedet, er et selvsagt hinder for å kjøpe bolig. Grunnleggende kjennskap til hvilke låneordninger som eksisterer, både privat og offentlig, om hva som skal til for å få lån, samt de økonomiske fordelene ved å ha et boliglån, viste seg for mange å være mangelfull. Det viste seg også at informasjon om dette fungerte best gjennom de sosiale nettverkene, og ikke fra offentlig hold. Det vil si at kunnskapen lettere ble formidlet hvis noen i det sosiale nettverket til informantene hadde god kjennskap til det norske boligmarkedet. Det vil også si at den hindres hvis ingen i nettverket har kunnskap om det.

Jeg gjorde også et forsøk på å undersøke hva informantene synes om eierboligidealene i Norge når det gjaldt de ikke-materielle aspektene. Dette viste seg å være vanskelig å nå dypt nok til å få en forståelse av dette, med bare et møte. Det inntrykket som var igjen etter intervjuene, var at ingen informanter snakket om å kjøpe bolig som en del av å "bli voksen". Det ble heller ikke gjort noen funn som reflekterte at noen av informantene var styrt mot boligkjøp på grunn av at de oppfattet at dette økte deres ontologiske sikkerhet. Igjen, dette kan like gjerne ha med tilnærmingen til feltet å gjøre, i tillegg til språkproblemer. Heller enn å uttrykke positive sider med eierformen, uttrykte imidlertid noen av informantene negative sider

med leiesegmentet ved at de oppfattet det som usikkert. En informant uttrykte og frykt for stor økonomisk belastning ved å eie bolig.

Hvilken betydning har det å bo i Oslo?

Å bo i Oslo, eller med tilgjengelighet til Oslo, viste seg å ha betydning på flere måter. Å være i nærheten av de etniske nettverkene var et viktig sosialt aspekt for mange. De etniske nettverkene som ble nevnt i denne sammenheng var både av religiøse grupper, vennegjenger, og mer semi-formelle organisasjoner og møtesteder. Som nevnt i første analysekapittel kommer informantene fra kulturer som er mindre individualistisk orienterte enn det typisk vestlige. Det kom dermed fram at det å ha tilgang til de etniske nettverkene var viktig fordi de her kunne få støtte og trygghet når de trengte det. En informant fortalte at han gjerne kunne flytte til en annen by, men at det i så fall måtte være et visst etnisk nettverk tilgjengelig.

Andre grunner som kom fram i forhold til at Oslo var viktig, var en oppfatning av at det var her arbeidsmulighetene var størst. Flere gav også uttrykk for at folkelivet i gatene og på kafeer var viktig, noe de begrunnet med at de kom fra land der det sosiale livet var svært viktig. Dette folkelivet finnes i mindre grad i distriktskommuner rundt om i landet, og ingen av informantene kunne tenke seg å flytte dit. Dette ble fra en informant begrunnet med at hun oppfattet småbyer og landlige omgivelser i Norge som triste, og fra en annen med at de ikke hadde noe tilhørighet der, slik mange nordmenn har.

På tross av at Oslo har et presset boligmarkedet med både høye leie- og eiepriser, noe som kan begrense muligheter for boligkjøp, er det tydelig at de fleste av informantene foretrekker å ha tilgjengelighet til Oslo. Det synes som om disse faktorene kan være relevante i en vurdering av innvandrerkonsentrasjoner i storbyer.

Sammenhenger og faktorer bak individuell handling

I Hedström (2005) blir menneskelig handling basert på aspektene ønskemål, oppfatninger og handlingsmuligheter i DBO-perspektivet. Ved å gå kvalitativt i dybden på disse, slik jeg har gjort i de foregående kapitlene, finner man etter dette synet faktorer som påvirker bakgrunnen for individuell handling. Hvordan disse faktorene er med på å danne bakgrunn for handling, kan gi indikasjoner på hva som

kan være med å danne sosiale mekanismer som synes på samfunnsnivå, for eksempel at eritreere og etiopiere har høye leieandeler i boligmarkedet.

En annen viktig faktor som tas opp i dette kapittelet er hvordan de tre aspektene har vist seg å påvirke hverandre i forhold til den handling de utfører eller ønsker å utføre. Dette handler om individuelle mekanismer. De tre aspektene ønskemål, oppfatninger og handlingsmuligheter trenger her ikke trenger å peke i samme retning. Da er det interessant å se hvilken handling som blir utført og hvilket av de tre aspektene som er dominant. Det må også påpekes at det gjennom analysen tidvis har vært vanskelig å skille temaene etter aspektene ønskemål, oppfatninger og handlingsmuligheter i DBO-perspektivet, da flere gikk over i eller passet inn under flere enn et aspekt. Dette er et tegn på at de ulike faktorene som bakgrunn for handling ofte er nært sammenknyttet. Drøftningen av hvordan aspektene relaterer seg til hverandre vil tidvis peke tilbake på poenger som har blitt tatt opp tidligere i analysen, men her i konklusjonen vil fokuset mer direkte være på aspektene i forhold til hverandre.

Mekanismedannelse hos informantene

I Abrahams historie finnes tydelige eksempler på hvordan de tre aspektene henger sammen og påvirker hverandre. Han ønsker ikke å kjøpe bolig og grunngir dette i hovedsak med at han ikke ser mulighetene for å gjøre det. Han har oppfatninger om at det er for vanskelig. Handlingsmulighetene hans er også begrensede da han ikke har fast jobb, og for tiden heller ikke kan jobbe på grunn av sykemelding. Situasjonen Abraham opplever kan ses på som et *sour grapes* syndrom. Noe som er, eller oppfattes som å være utenfor rekkevidde, blir noe man ikke ønsker seg. Abraham sier imidlertid ikke at han er imot å kjøpe egen bolig. At Abraham kanskje egentlig kunne tenke seg å kjøpe bolig, men at han sier at han ikke ønsker seg eierbolig, kan også tolkes som rasjonell tenkning. Det virker ofte naturlig å ikke ønske seg noe som er helt utenfor det som oppfattes som handlingsmulighetene. Det kan altså være flere mekanismer som fører til at Abraham ikke kjøper bolig. Andre informanter som ikke ønsket å kjøpe bolig, baserte seg imidlertid på andre grunner. De mente for eksempel at andre investeringer var lurere, eller at boligkjøp ikke var økonomisk gunstig og dermed ikke nødvendig før familieetablering. Her peker ønskene og oppfatningene i

samme retning. Handlingsmuligheter i forhold til boligkjøp er ikke en spesielt relevant faktor for dem, da de allerede er i det boligsegmentet de ønsker seg.

Blant dem som ønsket å kjøpe bolig var også noen som hadde konkrete kjøpeplaner. Michael og Eden var blant disse, og uttrykte optimisme i forbindelse med muligheter for å kjøpe egen bolig. Utfordringene forbundet med dette virket overkommelige ut fra deres perspektiv. De er også blant informantene som hadde orientert seg om boligkjøp og muligheter, selv om Michael hadde mer kunnskap om dette enn Eden. At de aktivt og konkret har orientert seg om mulighetene, kan utgjøre en del av bakgrunnen for oppfatningene de hadde. Begge to var i arbeid, Michael i fast jobb, mens Eden var i et vikariat. De var imidlertid begge i jobber de trivdes i, og de så for seg å bli i dette yrket videre. At de var i arbeid kan styrke deres muligheter til å kjøpe bolig, i forhold til stabile inntekter. Her kan oppfatninger om at eierbolig er oppnåelig og tilgjengelig for dem, ha gjort at de har konkrete ønsker og planer. Det kan imidlertid også være at ønskene har vært en pådriver for å oppsøke informasjon, noe som dermed har formet oppfatningene deres. At de var aktive i yrker som de trivdes i, kan også gjøre at de så for seg at de økonomiske handlingsmulighetene dette genererte ville forbli stabile, og at de derfor så for seg at dette var tilstrekkelig til å etablere seg på eiermarkedet. Her peker altså også ønskemål og oppfatninger i samme retning, og kan være utslagsgivende for en mekanisme som gjør at de aktivt prøver å komme over i eiersegmentet.

De fleste av informantene ønsker å kjøpe bolig. En forskjell som skilte Michael og Eden fra de andre, var imidlertid at disse to hadde en konkret plan. Blant de andre bar oppfatningene i større eller mindre grad preg av en oppfatning om at det var vanskelig å oppnå å bli boligeier. De viktigste grunnene de oppgav til dette var at de ikke hadde faste stillinger eller inntekt som gav grunnlag for boligkjøp. Det ble også nevnt at de hadde ekstraordinære økonomiske forpliktelser gjennom støtte til familie og slekt i hjemlandet og på flukt, eller gjennom forpliktelser om å bo i nærheten av familien i områder som ikke egentlig var der de ønsket å etablere seg, som de kan være skeptiske til å kjøpe bolig i. Et annet hinder var manglende informasjon og orientering på eierboligrelaterte felt. Her eksisterer altså også begrensede oppfatninger som et hinder for boligkjøp. Det er vanskelig å vurdere lånedyktighet i forhold til den inntekten eller stillingsprosenten de oppgir til meg. Ut fra slik noen av informantene forklarte sin situasjon, vil jeg likevel med stor forsiktighet anta at de hadde fått innvilget og kunne håndtert et boliglån dersom de

prøvde å få det. Her ser man at ønskemålene peker i en retning, mens oppfatningene av mulighetene til å realisere dette av ulike grunner ikke peker samme vei. Dette var også tilfelle selv om en eierbolig i realiteten var innenfor rekkevidde. En mulig grunn til at de blir i leiesegmentet er dermed at de har dominante oppfatninger om vanskelighetene med boligkjøp, eller manglende handlingsmuligheter. Disse kan da skape mekanismer som gjør at de ikke beveger seg over i eiersegmentet.

Hannah

Før jeg avslutter denne delen går jeg litt grundigere gjennom bakgrunnsfaktorer for mulige mekanismer hos en utvalgt informant, Hannah. Hensikten med dette er å vise kompleksiteten som ligger bak handlingsvalg, som potensielt kan skape mekanismer for individuell handling. Mye er allerede nevnt, men ikke sammensatt på denne måten.

Hannah er i et lavt betalt yrke, men er fast ansatt i en fulltidsstilling, og dette kan gjøre henne til en mulig søker på Startlån. Denne faktoren virker styrkende på handlingsmulighetene med tanke på en overgang til eiersegmentet. Det er også det hun ønsker. Imidlertid bor hun alene, og hun mener det bare er aktuelt for henne å kjøpe bolig i ytre vest i Oslo. Dette er faktorer som begrenser handlingsmulighetene. Studier viser at terskelen for å kjøpe bolig i Oslo når man er alene er høy, spesielt i området hun vil kjøpe i, som er blant de dyreste i Oslo. I tillegg har hun økonomiske forpliktelser til hjemlandet.

I forhold til å søke offentlige låne- og etableringsordninger, synes det for det første som om hun har manglende kunnskap om dette. I tillegg har hun noe tidligere erfaringer med offentlig økonomisk støtte, bostøtte. Hun oppfattet dette som en kronglete ordning der pengene kom sent, i tillegg til at hun hele tiden følte en trussel om at støtten skulle bli stoppet. Hannah synes at leiemarkedet er ustabilt, og har egne erfaringer med dette, da for eksempel en huseier har truet henne med utkastelse tidligere. Hun mener at dette resulterte i en urimelig økning i husleia. Hun oppfatter også at det er problematisk å leie bolig fordi det bare blir dyrere og dyrere. Imidlertid har hun et eritreisk nettverk der det er praksis å bo hos hverandre hvis de mister boligen. Dette gjør kanskje et usikkert leiemarkedet mindre usikkert for henne, og kan påvirke insentivene for å kjøpe bolig selv.

Dette er noen, blant sannsynligvis en mengde bakgrunnsfaktorer, som

kompliserer Hannahs atferd på boligmarkedet. Det dominerende funnet som innebærer en mekanisme synes imidlertid å være at Hannah uttrykker at hun selv, blant andre bekjente fra Eritrea føler seg fortapt, umotiverte og misfornøyde med situasjonen de er i i Norge. Hun synes at det er vanskelig å vurdere om hun er fornøyd med boligsituasjonen hun er i, fordi hun opplever at hun ikke har noen valg.

Funnene jeg nå har oppsummert viser at DBO-perspektivet og mekanismeforklaringer kan være et relevant redskap, også i kvalitative studier, for å skape et fundament for videre studier av sosiale mekanismer og forklaring av sosiale fenomener. Nå vil jeg imidlertid gå over på andre faktorer som kan medvirke i handlingsvalg i boligmarkedet.

Andre faktorer

Oppgavens analysekapitler har i hovedsak fokusert på temaer som informantene selv er bevisste på, som de vurderer og reflekterer over i boligvalg og hverdagsliv. De oppfatninger og ønskemål som er tatt med, har derfor så langt vært de som informantene har ønsket å formidle til meg. Slik jeg har nevnt tidligere, har imidlertid aspektene Hedström (2005) benytter vist seg å være noe utilstrekkelige for å forklare en mer sammensatt bakgrunn for individuell handling.

Intuitive responser

Slik jeg bruker Hedströms DBO-perspektiv, fokuseres det i stor grad på reflektert og rasjonelt begrunnet adferd, noe som utgjør en forskjell i forhold til mer intuitiv eller følelsesbestemt atferd. Spørsmålet videre er hvorvidt en mulig årsak til at innvandrere befinner seg i leiemarkedet og ikke i eiermarkedet, er at de drar på en bagasje av angst, avmaktsfølelse, risikovegring og problemoppfattelse. Disse aspektene kan vurderes som å være mer av følelsesbetont art enn det den foregående analysen har basert seg på. I følge Massey (2002) er den følelsesbetonte delen av handling og praksis undervurdert i samfunnsvitenskapen, der det i stor grad fokuseres på at menneskelig atferd er rasjonelt begrunnet.

Det har vist seg å være vanskelig å finne litteratur som søker å gi en helhetlig forklaring på hvordan denne typen bakgrunnsfaktorer kan påvirke individuell handling. Imidlertid er det følgende et eksempel på forskning og synspunkter om at følelsesbetonte aspekter kan påvirke handling. Innenfor dette synet blir det hevdet at

risikooppfattelse ikke er universell men heller gruppespesifikk. Denne kan bli basert på blant annet etnisitet og kultur i tillegg til andre kjennetegn. Sosialantropologen Mary Douglas (1992 i Tulloch et al. 2003) er blant dem som fremmer dette synet, og mener at visse fenomener kan regnes som spesielt risikable i noen grupper, basert på sosiale og kulturelle innflytelser. Dette argumentet kan peke mot at en innvandrergruppe med felles erfaringer av frykt kan ha felles oppfattelser som varierer fra majoritetsbefolkningen i visse sammenhenger. Også Jaeger et al. (2006) viser til at det er gjort forskning som styrker antagelser om at kultur påvirker menneskers risikooppfatninger, for eksempel at det er forskjell i risikooppfattelser mellom engelskspråklige og franskspråklige canadiere, og ungarske og amerikanske studenter (Slovic og Peters i Jaeger et al. 2006). De argumenterer med at kulturer er bygget opp som systemer, og at risikoer til en viss grad blir skapt for at de som følger kulturen skal kunne styre unna å bryte med denne kulturen. Dermed kan man si at valg gjøres i en sosial og organisatorisk kontekst, og ut fra dette resonnementet vil altså kultur også kunne sies å ha innvirkning på enkeltpersoners risikooppfattelse.

Det finnes noen studier av innvandrere og boligmarked som omhandler mer intuitiv følelsesmessig bakgrunn for handling. Johnston et al. (1997) har for eksempel gjort en studie av koreanske og dominikanske innvandreres forventninger og erfaringer på boligmarkedet i nordlige Queens i New York. I disse funnene viste det seg at det ofte var lite kunnskap om amerikanske boliglånsordninger. I tillegg hadde mange dårlige tidligere erfaringer med undertrykkende regimer, eller med banker som gikk konkurs og som fratok familiens sparepenger. Studien viste at en av grunnene innvandrerne hadde til å ta opp uformelle lån, var en vegring mot å gi personlig finansiell informasjon til banker. Dette var også registrert fra banker, låneinstitusjoner og eiendomsmeglere; innvandrere var preget av å være en gruppe som både var ukjent med, og skeptiske til, finansieringsinstitusjoner. Som dette avsnittet viser kan også mer dypere og intuitive følelsesbetonte responser ha betydning for flyktningers eller innvandreres valg på boligmarkedet. Dermed viser det seg altså at slike perspektiver også kan være relevante med tanke på boligvalg blant eritreere og etiopiere.

Indikasjoner på intuitive responser i min studie

Jeg forsøkte å få informantene til å snakke om risikooppfattelse, men dette viste seg å være en utfordring. Dette var kanskje ikke bare fordi det kunne være et sensitivt

emne, men også fordi det var vanskelig å spørre på en måte som ikke var ledende. Hvis jeg hadde spurt om de oppfattet boliglån som risikofyllt, kan det nok tenkes at de fleste ville vurdert risikoen med slike lån, og kommet på mulige risikoaspekter ved dette lånet. Det er kanskje den største økonomiske utfordringen som tas i løpet av livet. På denne måten faller mulighet for å få fatt i intuitive responser åpenbart bort. Selv om risiko med boliglån ble diskutert mer eller mindre direkte noen ganger i løpet av intervjuene, har jeg derfor på grunn av at dette valgt å utelate disse funnene her.

Etter å ha gjennomført intervjuene merket jeg meg imidlertid at det i noen av intervjuene fantes en nokså tydelig overordnet problemoppfattelse som styrte svarene. I den tidligere analysen har jeg noen ganger kommet inn på dette, Elias og Abraham mente at boligmarkedet var mye bedre før, og at slike muligheter som var aldri kom tilbake. Et annet eksempel fra samtalen med Elias er at han fortalte at uten de ekstra økonomiske utfordringene han hadde, ville det vært lett for han, og at han stadig endte setningene med at «*så det er ikke bare bare*». Elias hadde likevel ønsker og fremtidsplaner, slik at problemoppfattelsen nok ikke styrte oppfatningene og ønskene hans i veldig stor grad. Han ville for eksempel starte en egen kafé eller utested. At en informant opplever en situasjon som vanskelig, eller har et pessimistisk syn i en konkret situasjon, kan imidlertid vanskelig tilskrives en forhøyet problemoppfattelse rundt boligmarkedet. Det som er interessante funn er heller når noen av informantene mer gjennomgående i intervjuet hadde holdninger som reflekterte oppfatninger av mangel på handlingskraft og muligheter, liten motivasjon til å orientere seg i samfunnet og en mer generell oppfattelse av at livet i Norge var vanskelig for dem. Dette kan hentes fram fra andre steder i analysen. I løpet av intervjuet med Abraham brukte han begrepet *vanskelig* flere titalls ganger, ofte flere ganger i en setning, i tillegg til å si at ting var *ikke lett*. Også i intervjuet med Miriam og Hannah fortalte Miriam at hun prøvde å tenke på hvordan hun skulle gjøre med bolig i framtiden, men at det var tomt i hodet hennes hver gang, og Hannah at de ikke snakket så mye om bolig fordi de ikke var motiverte, at de var negative istedenfor positive og at de følte seg fortapt.

På samme måte som denne problemoppfattelsen kan man også se nøyere på at noen informantene har et ønske om å flytte tilbake til hjemlandet. Det kan også tenkes å være at informantene, på grunn av mer intuitive følelsesmessige responser, har vegring mot ytterligere steg av etablering i Norge i form av eierbolig. Dette er ikke ment som et forsøk på å gi en videre forklaring på hvorfor informantene er i

leiemarkedet. Dette er kun indikasjoner på noe som kan være relevant å inkludere i andre studier. Det finnes heller ingen gjennomgående funn på dette blant informantene, det gjelder imidlertid noen individer, og kunne eventuelt bli studert mer inngående i annet forskningsarbeid.

Avslutning

DBO-perspektivet har vist seg å være fruktbart da det har kastet lys over informantenes relasjoner til boligmarkedet i Oslo. Ikke overraskende kom det likevel fram tydelige tegn på at det er også andre faktorer enn de som omfattes av DBO-perspektivet, som påvirker individuell handling. Disse faktorene vil sannsynligvis være både strukturelle og individuelle. De mer intuitive perspektivene og eksemplene ovenfor viser et alternativt spor til de reflekterende premissene som ligger til grunn for DBO-perspektivet. Jeg vil igjen påpeke at all forskning er forenklinger av en kompleks virkelighet. DBO-perspektivet kan også ha særlige begrensninger for forskning på grupper som mine informanter er hentet fra. Først og fremst kan deres bakgrunn som flyktninger, med mulige erfaringer med krig, dårlige levekår og resulterende traumer, påvirke deres handlingsmønster. Når informantene har beveget seg fra en kontekst til en ny og fremmed, vil dette i tillegg kunne spille en rolle for hvordan informantene gjør rede for sine oppfatninger, handlingsmuligheter og ønskemål. Det tar tid å bli kjent og fortrolig med en ny kontekst og ett nytt språk. Med en bevissthet omkring disse begrensningene, er likevel DBO-perspektivet et nyttig verktøy for å få innblikk i individuelle aktørers bakgrunn for handling.

Resultatet av denne oppgaven fastslår ikke grunnene til at eritreere og etiopiere har høy leieandel i Oslo i dag. Den gir imidlertid mulighet til et innblikk under overflaten på det som ligger bak tallene som statistikken viser. Dette har gitt antakelser om hva som kan være relevante faktorer for videre studier av innvandrere på boligmarkedet, og antydninger til hvor mer offentlige ressurser kan rettes i innsatsen for at alle skal kunne ha en god bolig de klarer å holde på.

Litteratur

Andersson, E. et al. 2008. Från Babylon og Chicago til Fittja. Magnusson, L. (red.). *Den delade Staden*. Boréa Bokförlag, Umeå.

Annaniassen, E. 2006. *Én skandinavisk boligmodell. Historien om et sosialdemokratisk eierland og et sosialdemokratisk leieboerland*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA temahefte 1, Oslo.

Barlindhaug, R. et al. 2003. *Bruk av etableringslån i Oslo og Akershus*. Norges Byggeforskningsinstitutt, Oslo.

Barlindhaug, R. 2005. Byutviklingsprogrammet og storbyens boligmarked. *Storbyens boligmarked – drivkrefter, rammebetingelser og handlingsvalg*. Barlindhaug, R. (red.) Scandinavian academic press, Oslo.

Barlindhaug, R. et al. 2007. *Subsidiemodellen innenfor boligtilskuddet – evaluering av omlegging av modellen*. NIBR-Rapport 07

Barstad, A. et al. 2006. *Levekår og flyttemønstre i Oslo indre øst*, Rapporter 2006/15, Statistisk sentralbyrå.

Belsby, L. et al. 2005. *Leiemarkedsundersøkelsen 2005*. Rapporter 2005/32, Statistisk sentralbyrå

Biterman, D. 1993. *Immigrant housing careers*. Swedish Council for Building Research, Stockholm.

Blom, S. 2006. *Innvandrerens bo- og flyttemønstre i Oslo rundt årtusenskiftet*. Rapporter 2006/33, Statistisk sentralbyrå.

Brochmann, G. 2003. I Globaliseringens tid 1940-2000. Kjeldstadli, K. (red.). *Norsk innvandringshistorie*. Pax Forlag A/S, Oslo.

Børresen, S.K. 2000. *Fremmedhed og praksis – om tyrkiske og pakistanske indvandreres bosætning og boligvalg*. Dr.gradsavhandling, Københavns Universitet, København.

Børresen, S. K. 2006. *Etniske minoriteters bosætning : hvad viser forskningen?* Statens Byggeforskningsinstitut, Hørsholm.

Dolve, I. et al. 2006. Intro: Samfunnskunnskap for voksne innvandrere. Cappelen, OSLO

Elster, J. 1989. *Nuts and Bolts for the social sciences*. Cambridge University Press, Cambridge.

Epland, J. et al. 2004. *Økonomi og levekår for ulike grupper, 2003*. Rapporter 2004:2, Statistisk sentralbyrå.

Føllesdal, D. 1982. The Status of Rationality Assumptions in Interpretation and in the Explanation of Action. *Dialectica, Vol. 36, Nr.4*, 301-316.

Gambetta, D. et al. 2005. *Streetwise – How Taxi Drivers Establish Their Customers trustworthiness*. Russell Sage Foundation, New York.

- Giddens, A. 1984. *The Constitution of Society – Outline of the Theory of Structuration*. Polity Press, Cambridge.
- Gulbrandsen, L. 2003. *Boligetablering i Oslo og Akershus*. NOVA Rapport 23, Oslo.
- Gullestad, M. 1989. *Kultur og hverdagsliv. På sporet av det moderne Norge*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Hansen, T. 1999. Etterkrigstidens drabantbyer. *Tidsskrift for Velferdsforskning. Universitetsforlaget, vol. 2, Nr. 4*, 241-250.
- Hansen, T. et al. 2005. Drabantbyene – bedre enn sitt rykte? Barlindhaug, R. (red.). *Storbyens boligmarked. Drivkrefter, rammebetingelser og handlingsvalg*. Scandinavian Academic Press, Oslo.
- Hedström, P. 2005. *Dissecting the social: on the principles of analytical sociology*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Hiscock, R. et al. 2001. Ontological Security and Psycho-Social Benefits from the Home: Qualitative Evidence on Issues of Tenure. *Housing, theory and Society, Vol. 18*, 50-66
- Hovden, A. et al. 1990. *Veien til selvbygd bolig*. Institutt for sosialforskning, Rapport 2.
- Jaeger, C.C. et al. 2006. *Risk, Uncertainty and Rational Action*. Earthscan, London
- Johnston, S.J. et al. 1997. Homeownership Aspirations and Experiences: Immigrant Koreans and Dominicans in Northern Queens, New York City. *Cityscape: A Journal of Policy Development and Research. Vol. 3, Nr. 1*, 63-90
- Kearns, A. et al. 2000. 'Beyond Four Walls'. The psycho-social Benefits of Home: Evidence from West Central Scotland. *Housing Studies. Vol.15, No.3*, 387-410
- Kibreab, G. 1983. Eritreanska flyktningar i Sverige. i *Afrikaner i Sverige*. Statens invandrarverk/SH, Linköping.
- Kibreab, G. 2008. *Critical reflections on the Eritrean War of Indipendence – Social Capital, Associational Life, Religion, Ethnicity and Sowing Seeds of Dictatorship*. The Red Sea Press, Inc. Trenton, New Jersey.
- Knox et al. 2006. *Urban Social Geography – an introduction*, Pearson Education Limited, Harlow.
- Kvale, S. 1997. *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal, Oslo.
- Lilleheil, C. 2005. *En symbolsk kamp om sted. En analyse av bønneropsdebatten i Oslo*. Hovedfagsoppgave. Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.
- Markusen, A. 1999. Fuzzy Concepts, Scanty Evidence, Policy Distance: The Case for Rigour and Policy Relevance in Critical Regional Studies in *Regional Studies, Vol. 33, Nr.9*, 869-884.
- Massey, S.D. 2002. A Brief History of Human Society: The Origin and Role of Emotion in Social Life: 2001 Presidential Address. *American Sociological Review, Vol. 67, No. 1*, 1-29
- Peach, C. 1998. South Asian and Caribbean Ethnic Minority Housing Choice in Britain

- Urban Studies*, vol. 35, no. 10, 1657-1680.
- Pedersen, S.I. 2006. Innvandrere og inntekt: Landbakgrunn og botid viktig. *Samfunnsspeilet*. Vol. 20, Nr. 4. 92-97.
- Peet, R. 1998. *Modern Geographical Thought*. Blackwell, Oxford.
- Rubin, H.J. et al. 2005. *Qualitative interviewing – the art of hearing data*. Sage, London.
- Sandlie, H.C. 2008. *To må man være. Om ungdoms boligetablering på 1990-tallet*. Dr.gradsavhandling, Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo
- Saunders, P. 1990. *A Nation of Homeowners*. Unwin Hyman, London.
- Soria Moria erklæringen. 2005. Politisk plattform for en flertallsregjering. Utgått Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet.
- Storper, M. et al. 2006. Behaviour, preferences and cities: Urban theory and urban resurgence in *Urban Studies*, Vol. 43, Nr. 8, 1247-1274
- Stortingsmelding nr. 23. 2003-2004 Om boligpolitikken
- Søholt, S. 2007. *Gjennom nåløyet – en sammenlikning av tilpasninger til boligmarkedet blant hushold av pakistansk, tamilsk og somalisk bakgrunn, Oslo 1970-2003*. Dr.gradsavhandling. Institutt for Statsvitenskap, Universitetet i Oslo.
- Thagaard, T. 2003. *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Fagbokforlaget, Bergen.
- Timms, D. 1971. *The Urban Mosaic. Towards a theory of residential differentiation*. Cambridge University Press, London.
- Tjelmeland, H. 2003. I Globaliseringens tid 1940-2000. Kjeldstadli, K. (red.). *Norsk innvandringshistorie*. Pax Forlag A/S, Oslo.
- Tulloch, J. et al. 2003. *Risk and Everyday Life*. Sage Publications, London.
- Wessel, T. 1996. *Eierleiligheter: Framveksten av en ny boligsektor i Oslo, Bergen og Trondheim*. Dr.gradsavhandling. Institutt for Statsvitenskap, Universitetet i Oslo.
- Wilson, K.L. et al. 1980. Immigrant Enclaves: An analysis of the Labor Marked Experiences of Cubans in Miami. *The American Journal of Sociology*. Vol.86, No.2, 295-319
- Zhou M. et al. 1991. In and out of Chinatown: Residential Mobility and Segregation of New York City's Chinese. *Social Forces*. Vol.70, No.2, 387-407
- Østby, L. 2004. *Innvandrere i Norge – Hvem er de, og hvordan går det med dem? Del II Levekår*. Statistisk Sentralbyrå. Oslo.
- Özüekren, A. S. et al. 2002. Housing Careers of Minority Ethnic Groups: Experiences, Explanations and Prospects. *Housing Studies*, Vol. 17, No. 3, 365-379.
- Özüekren A.S. 1992. *Turkish immigrant housing in Sweden: An evaluation of housing conditions in a Stockholm suburb*. National Swedish Institute for Building Research, Gävle.

Vedlegg 1:

Forespørsel om å delta i intervju i forbindelse med en masteroppgave

Jeg er masterstudent i samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Oppgaven handler om eritreiske og etiopiske innvandrere på leieboligmarkedet i Oslo. Jeg ønsker her å undersøke hvordan eritreere og etiopiere forholder seg til det norske boligmarkedet.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervjuer voksne eritreere og etiopiere som er leietakere i Oslo, og som har bodd i Norge minst 7 år. Spørsmålene vil dreie seg om ønsker i forhold til bolig og boligtype, og hvordan muligheter på boligmarkedet i Norge oppfattes. Som en del av dette vil jeg undersøke om innvandrerbakgrunnen påvirker hvilke valg og vurderinger man gjør i forhold til selveiermarkedet og leiemarkedet.

Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater under intervjuet. Jeg lar være å benytte båndopptaker hvis dette ikke ønskes. Intervjuet vil vare omtrent en time, og vi kan sammen bli enige om tid og sted.

Deltakelse i dette prosjektet er helt frivillig. Det er mulig å trekke seg fra prosjektet på hvilket som helst tidspunkt uten å oppgi grunn, selv om man signerer samtykkeerklæring. Jeg har taushetsplikt, og alle opplysninger blir behandlet konfidensielt. Båndopptaker og notater vil bli oppbevart i låst skap, og informasjonen som lagres på pc vil være passordbeskyttet. Etter at prosjektet er ferdig vil materialet slettes.

Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på telefonnummer: 980 41 488, eller sende en e-post til maritasa@student.sv.uio.no. Du kan også kontakte min veileder Terje Wessel.

Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk vitenskapelig datatjeneste AS.

Med vennlig hilsen
Marita Sanni

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien av eritreere på boligmarkedet i Oslo og ønsker å stille til intervju.

Signatur:

Telefonnummer:

Vedlegg 2:

Intervjuguide

Bakgrunnsspørsmål/Registrering

- Kjønn:
- Alder:
- Er du samboer eller gift?
- Er du i arbeid?
- Hvor lenge har du bodd i Norge?
- Har du bodd i Oslo hele tiden?

Bolighistorikk og boligønsker:

- Har du eid eller leid bolig på et tidligere tidspunkt i Norge?
- I så fall – hvor og hva slags bolig var det?
- Hvordan var de boligene i forhold til den boligen du bor i nå?
- Hvor var det best å bo?
- Bodde du i en by også i Eritrea/Etiopia? –Er det sammenheng mellom at du bor i Oslo, den største byen i Norge, og at du er fra et byområde?
- Er det viktig for deg å bo i en by?
- Hva er det som er viktig for deg med å bo i Oslo?

Om bolig

- Hva er viktige egenskaper i en bolig/hjem for deg?
- Har den boligen du bor i nå noen av de egenskapene du synes er viktige?
- Kan du forklare hva slags bolig du helst vil bo i i framtiden?
- Hvor vil du bo i Oslo?
- Synes du det er viktig å bo i samme område som andre eritreere/etiopiere?
- På hvilken måte fikk du den boligen du bor i nå? (Fikk du hjelp av noen?)

Om boligkjøp

- Har du vurdert å kjøpe bolig selv? (Hvorfor/Hvorfor ikke?)
- Har du prøvd å ta opp et boliglån?
- Hvilke muligheter for å låne penger til et boligkjøp har du hørt om? (-Startlån? -Privat boliglån? -Nettverk?)
- Hvem har fortalt deg om disse mulighetene?
 - Hvis du har søkt om boliglån- hvor har du søkt?
 - Hva slags tilbakemeldinger har du fått når du har søkt om boliglån?
- Hvordan ser du på utgiftene med å eie bolig framfor å leie bolig? er det noen forskjell?
- Hvordan har du tenkt å gå fram hvis du skal kjøpe bolig?

Sosio-kulturelle aspekter

- Hvem består din omgangskrets av? Hvem er dine venner?
- Hender det (ofte) at du snakker om bolig blant vennene dine?
 - Hva snakker dere om da?
- Deler dere informasjon om ledige boliger med hverandre?

- Vet du om det er vanlig?
- Syns du bolig er et statussymbol? Selve boligen? Hvordan den er inni? Eller eie eller leieform?

Egne mål/prioriteringer:

- Er du fornøyd med den boligen du bor i i dag?
 1. Hva syns du om nabolaget og området du bor i?
 2. Oppleveres det som et trygt område?
 3. I hvilken grad er du fornøyd med standarden på boligen din?
 4. Hva synes du om husleienivået?
- Tenker du på at du kanskje må flytte ut en gang hvis leiekontrakten går ut? -Hva tenker du om det?
- Hva er hovedgrunnen til at du leier bolig nå?
- Syns du det et personlig mål for deg å kjøpe egen bolig? -Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hvordan vurderer du å kjøpe bolig med tanke på barn? -I forhold til stabilitet og økonomi å gjøre for eksempel.
- Hva er de viktigste økonomiske prioriteringer for deg i hverdagen?
- Hva er de viktigste økonomiske prioriteringene i framtiden? (tenker på tid med familien, økonomien til familien f.eks?)
- Hvor tror du at du helst vil investere penger hen? I bolig, i bedrift, i hus i hjemlandet, i bil?
- Har du noen tanker omkring å reise tilbake til hjemlandet?
- Tror du noen eritreere/etiopiere her i Norge velger å leie bolig istedenfor å kjøpe fordi de har ønsker om å dra tilbake til Eritrea/Etiopia i framtiden?

Sosioøkonomisk faktorer:

- Hvor mange er det som bor sammen i din husholdning nå?
- Er du i arbeid? Hvordan deles utgiftene?
- Hvis du ønsker å kjøpe bolig, er det egen lønnsinntekt og offentlig støtte du baserer nedbetalingen på i tilfelle?
- Omtrent hva ligger inntekten din på?
- Syns du det kan virke risikabelt å ta opp et boliglån hvis det krever en fast inntekt for å håndtere det? - Hva er det som er risikabelt?

Bakgrunn i Eritrea/Etiopia:

- Eide du eller familien din bolig i Eritrea/Etiopia?
- Vet du om det finnes muligheter for å ta opp boliglån i Eritrea/Etiopia, tilsvarende slik ordningene er i Norge?
- Hvem er det vanlig å låne penger av?
- Er det vanligst å leie eller eie i Eritrea/Etiopia?
- Tror du at du som eritreisk/etiopisk innvandrere har ønsker i forhold til bolig som er annerledes i forhold til det typisk norske, eller syns du det virker nokså likt? -Evt, på hvilken måte tror du det varierer?

Begrensninger på boligmarkedet i Norge:

- Har du økonomiske forpliktelser utenfor din egen husholdning (din bolig, eget og familiens forbruk?)

I så fall -Hva bruker du penger på utenom til deg selv?

-Føler du at dette begrenser din mulighet for å eie bolig?

- Har du bolig eller eiendom i hjemlandet?
- Synes du at du får god informasjon om offentlige støtteordninger som kommunal bolig, bostøtte og startlån?
- Hvem har du fått informasjon fra?
- Hvordan synes du disse ordningene fungerer?

Avslutning:

- Er det noe jeg ikke har tenkt på som du mener er viktig i denne sammenhengen?
- Er det noe av det vi har snakket om som du synes er spesielt viktig?